

**ZORUNLU GÖÇ UYUM SORUNLARI:
ERZURUM ÖRNEĞİ**

Mourad Meraneh YOUSOUF

**Yüksek Lisans Tezi
Sosyoloji Anabilim Dalı
Prof. Dr. Mevlüt ÖZBEN
2019
Her Hakkı Saklıdır**

T.C
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Mourad Meraneh YOUSOUF

ZORUNLU GÖÇ UYUM SORUNLARI: ERZURUM ÖRNEĞİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Mevlüt ÖZBEN

ERZURUM- 2019

T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ BEYAN FORMU

29/07/2019

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum " Zorunlu Göç Uyum Sorunları: Erzurum Örneği " adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim *.

- ☒ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- ☐ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

29/07/2019

Mourad Youssouf

* LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi MADDE 6– (1) Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

F-83/00/22.12.2016

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Mevlüt ÖZBEN danışmanlığında, MOURAD MERANEH YOUSOUF tarafından hazırlanan bu çalışma 29/07/2019 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından Genel Sosyoloji ve Metodoloji Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Nuray KARACA

İmza:

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Mevlüt ÖZBEN

İmza:

Jüri Üyesi : Dr. Öğr. Üyesi Hüseyin AYDOĞDU

İmza:

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	I
ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
KISALTMALAR DİZİNİ	VI
ŞEKİLLER DİZİNİ	VII
ÖNSÖZ.....	VIII
GİRİŞ	1
I. ARAŞTIRMANIN AMACI	3
II. ARAŞTIRMANIN ÖNEM VE GEREKÇESİ.....	4
III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	4

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL OLARAK GÖÇ OLGUSU

1.1. GÖÇ VE GÖÇMENLİK OLGUSU	6
1.2. GÖÇMENLİK İLE İLGİLİ TERİMLER VE GÖÇMENLİK ÇEŞİTLERİ.....	9
1.2.1. Bir Zorunlu Göç Örneği Olarak Mülteci	9
1.2.2. Bir Zorunlu Göç Kavramı Olarak Sığınmacı	11
1.2.3. Vatansız Göçmenler	12
1.2.4. Göçmenler	13
1.2.5. Yasadışı Göçmenler	13
1.2.6. Geçici Koruma Talep Eden Göçmenler	15
1.2.7. Düzensiz Göçmenler	16
1.3. GÖÇÜN SEBEPLERİ	17
1.3.1. Siyasal Sebepler	17
1.3.2. Ekonomik Sebepler	18
1.3.3. Dini Sebepler	19
1.4. GÖÇ TÜRLERİ	20
1.4.1. Oluşum Nedenlerine Göre Göç	20

1.4.1.1. Gönüllü Göç.....	20
1.4.1.2. Zorunlu Göç.....	21
1.4.1.3. Zorunlu Göçün Olumlu Etkisi	22
1.4.1.4. Zorunlu Göçün Olumsuz Etkisi	24
1.4.2. Süresine Göre Göç.....	24
1.4.2.1. Mevsimlik Göç	25
1.4.2.2. Sürekli Göç	25
1.4.3. Mesafesine Göç	25
1.4.3.1. İç Göç.....	26
1.4.3.2. Dış Göç	26
1.4.4. Göçün Yapıldığı Yerin Özelliğine Göre	27
1.4.4.1. Kırdan Kentte Göç.....	27
1.4.4.2. Kentten Kıra Göç.....	28
1.4.5. Küreselleşme Nedeniyle Göç	28

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE YAŞAYAN GÖÇMENLER: ERZURUM ÖRNEĞİ

2.1. ERZURUM'UN STRATEJİK ÖNEMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ.....	34
2.2. ERZURUM'UN MARUZ KALDIĞI GÖÇ AKIMLARI.....	36
2.3. ERZURUM'A GÖÇ EDEN AFGANLI GÖÇMENLER	39
2.4. ERZURUM'A GÖÇ EDEN SURİYELİ GÖÇMENLER.....	42
2.5. SURİYELİ VE AFGANLI GÖÇMENLERİ YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR	46

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ZORUNLU GÖÇMENLERİN UYUM SORUNLARINA KARŞI YAPILAN ALAN ARAŞTIRMASI : ERZURUM ÖRNEĞİ

3.1. GÖÇÜN SEBEPLERİ	51
3.2. GÖÇÜN SONUÇLARI.....	63
3.3. GÖÇ VE UYUM.....	69

SONUÇ	76
KAYNAKLAR	83
EKLER	89
EK-1. GÖRÜŞMECİLER	89
EK-2. ANKET FORM	91
ÖZGEÇMİŞ	93

ÖZET**YÜKSEK LİSANS TEZİ****ZORUNLU GÖÇ UYUM SORUNLARI: ERZURUM ÖRNEĞİ****Mourad Meraneh YOUSOUF****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Mevlüt ÖZBEN****2019, 93 sayfa****Jüri: Prof. Dr. Mevlüt ÖZBEN****Jüri: prof. Dr. Nuray KARACA****Jüri: Dr. Öğr. Üyesi Huseyin AYDOĞDU**

Yaşam alanlarını değiştirme anlamına gelen göç kavramı tür bakımından genel olarak iç göç ve dış göç olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Ayrıca kısa süreli, uzun süreli, keyfi veya zorunlu göçlerde yaşanmaktadır yeryüzünde. Bu çalışmada göçü gerçekleştiren göçmenler ele alınacak, spesifik olarak da zorunlu göçmenlerin gittikleri ya da sığındıkları ülkelerdeki uyum sorunları incelenecektir. Son yıllarda, bulunulan coğrafyada Asya ile Avrupa arasında köprü konumunda olan ve Ortadoğu ve yakın Asya ülkelerinden Türkiye göç almaktadır. Türkiye'ye yapılan göçün altında gerek komşu ülkelerde vuku bulan savaşlar, gerek söz konusu ülkelerde yaşanan ekonomik, siyasi krizler ve terör olayları yatmaktadır. Türkiye'ye gelen göçmenler veya sığınmacılar ülkenin hemen her yerine dağılmış bulunmaktadır. Çalışmamızın odaklandığı Erzurum da göç alan şehirlerdendir.

Ölümsüz, yaşanabilir bir yurt umudu Erzurum'a göç yolunu açmıştır başka bir deyişle göçmenlerin Türkiye'ye ve Erzurum'a gelmekteki amaçları ülkelerini tahrip eden yaşamları tehdit eden savaştan ve kendi ülkelerinin dayanılmaz durumundan kaçmaktır. Göçmenlerin gelip yerleştikleri bu şehir, halkına, kültürüne adaptasyonları ve entegrasyon serüvenleri tezimizin ana çerçevesini oluşturacaktır.

Anahtar Kelimeler: Göç, Adaptasyon, zorunlu göç, stratejik, Göçmen.

ABSTRACT**MASTER THESIS****ADAPTATION FOR THE MIGRATION FORCED: THE CAS ERZURUM****Mourad Meraneh YOUSOUF****Advisor: Prof. Dr. Mevlüt ÖZBEN****2019, 93 pages****Jury: Prof. Dr. Mevlüt Özben****Jury: prof. Dr. Nuray directly****Jury: Lecturer. Member Huseyin AYDOĞDU**

The concept of migration, which means changing habitats, is generally divided into two groups as internal migration and external migration. In addition, short-term, long-term, arbitrary or forced migration is experienced on earth. In this study, the immigrants who make the migration will be discussed and specifically the problems of adaptation of the compulsory migrants in the countries they are going to or from asylum will be examined. In recent years, the bridge between Europe and Asia and is located in the current geography of the Middle East and immigration from Asian countries close to Turkey. war occurring in neighboring countries should under the migration to Turkey, the need in these countries experienced economic, political crises and terrorism is rooted. immigrants or asylum seekers coming to Turkey are found scattered all over the country now. Erzurum is one of the cities that receive migration.

Immigrants is a habitable residence prospect paved the way for migration to Erzurum in other words, immigrants purpose in coming to Turkey and Erzurum war threatening their lives destroyed their country and escape in case of unbearable in their country. The main frame of our thesis is the adaptation of immigrants to this city, people, culture and integration adventures.

Keywords: Migration, Adaptation, forced migration, strategic, Migrant.

KISALTMALAR DİZİNİ

AADH	: İnsan Hakları Avukatları İttifakı
AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika birleşik devletleri
AFAD	: Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
ASPB	: Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
BMMYK	: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
GATT	: Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması
GİGM	: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
SUY	: Sosyal Uyum Yardım Programı
SYDV	: Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına
WB	: Dünya Bankası
WFP	: Dünya Gıda Programı
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1. Yaşanan ve Gidilecek Yerdeki Faktörler ve Bunların Etkileşimi	22
Şekil 2. Çeşitli Ülkelerden Gelen Mültecilerin Geçiş Güzergah Haritası	31
Şekil 3. Erzurum İl Haritası	33
Şekil 4. Yıllara Göre Kayıt Altına Alınan Yasa Dışı Göçmen Sayısı	38
Şekil 5. Türkiye’ye Yasa Dışı Giriş Yapan Göçmenlerin Uyrukları	39
Şekil 6. Suriyeli Sığınmacıların Ülkeler	41
Şekil 7. Türkiye’de Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyelilerin İllere Dağılımı “Erzurum” (8.12.2016)	42

ÖNSÖZ

Bu tezin gerçekleştirilmesinde pek çok kişinin katkısı ve emeğinin olduğunu belirtmek gerekiyor. Öncelikle tez konusunu seçerken isteklerimi göz önünde bulundurup bu konuyu bana öneren, yardımlarıyla desteğini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Mevlüt Özben teşekkürlerim sunarım. Çalışmanın hazırlanma sürecinin her aşamasında bilgilerini, tecrübelerini ve değerli zamanlarını esirgemeyerek bana her fırsatta yardımcı ve olduğu akademik yönlendirmelerini, benimle paylaştığı için de ayrıca kendisine teşekkürlerimi sunuyorum.

Yabancı öğrenci olarak farklı bir dilde düşünmek ve yazmanın sıkıntı ve zorlu bir süreç yaşatacağının farkındaydım. Ama bana her zaman öz güven veren yanımda olan bölümümüzdeki tüm hocalarıma tek tek teşekkür ediyorum. çalışmalarındaki tavsiyeleriniz içinde minnettarım.

Saha araştırmamızı kolaylaştıran İHH Başkan Yardımcısı Kenan Bey'e, soruşturmanın hedef aldığı göçmenlerin büyük bir kısmı ile tanışmayı bize sağladığı için teşekkürlerimi sunuyorum. Tezimi yazarken beni daima destekleyen, yardımcı olan ve yazılarımda düzenleme yapan Atatürk Üniversitesi Sosyoloji Bölümü sınıf arkadaşım Muhammed Bahadır ve Türkiye Cumhuriyet Tarihi bölümü Doktora Öğrencisi Esra Taşdelen'e teşekkürlerim sunuyorum.

Benim motivasyonumun temelini oluşturan aileme her zaman olduğu gibi tez sürecinde de bana verdikleri destekler için sonsuz çok teşekkür ediyorum. İyi ki varsınız. Araştırmalarımda tezimin başından sonuna kadar bütün hatalar bana aittir.

GİRİŞ

Göç olgusu, yalnızca “modern insanın” değil, genişlemeye başlamasından beri bütün insanlığın sorunudur. Uluslararası göç sorunu, karmaşık nedenleri ve demografik, sosyal, ekonomik, politik sonuçlarıyla birlikte, ulusal gündemin yanı sıra uluslararası gündeminde başlıca konusu olmuştur. Uluslararası göç, mülteci ve sığınmacılar sorunu yaşayan birçok ülkede büyük bir endişe konusu olmuştur. Bundan başka “Soğuk Savaş” döneminde iç çatışmaların bir sonucu olarak, iç göç olgusu 1990’lı yıllar boyunca insanları yerinden etmiş vesöz konusu ülkeleri zor durumda bırakmıştır.¹

İnsanlığın ortaya çıktığı tarihsel süreç boyunca yer değiştirme hareketi olan göçlerin niteliğinde sürekli değişimler söz konusu olmuştur. İlk zamanlarda göç olayları daha ziyade coğrafi, açlık, savaş, kıtlık ve iklim koşulları gibi nedenlerden kaynaklanırken günümüzde bu nedenler yerini kültürel, siyasi, iktisadi, dini, eğitim, sanayileşme, gereksinim vb. nedenlere bırakmıştır.

Göç olgusunun diğer önemli bir kavramı olan zorunlu göç ise siyasi çatışma ve zulüm gibi insan kaynaklı felaketlerin yanında doğal afetlerden dolayı da dünyanın her yerindeki insanların evlerinden zorunlu olarak çıkmasına neden olmuştur. Bundan dolayı zorunlu göç, yirminci ve yirmi birinci yüzyılda devletlerin uğraştığı sorunların başında gelmiştir.

İkinci Dünya Savaşı, sömürgelerin bağımsızlıklarını kazanması, Soğuk Savaş döneminin meydana getirdiği çatışma ortamı, Soğuk Savaş sonrası süreçte Balkanlar, Afrika ve Kafkasya’da ortaya çıkan iç çatışmalar, Afganistan ve Irak’taki işgal, Güney Asya ve Ortadoğu’daki topraklardaki milliyetçi iddialar, otoriter rejimler, insan hakları ihlalleri, kasırgalar, tsunamiler ve iklim değişikliğinden kaynaklanan çevresel felaketler de dünyanın birçok yerindeki insanların göç etmesine neden olan etkenler arasında gösterilebilir. Zorunlu göç olgusu insanları kendi topluluklarından başka yerlerde korunma arayışına sürüklemiştir. Bu nedenle uluslararası sınırlar, siyasi baskıdan kaçmak isteyenler, uluslararası koruma arayışında olanlar tarafından ihlal edilmiştir. Diğer

---

¹ Yeşim Mutlu, *Turkey’s Experience of Forced Migration After 1980s And Social Integration: A Comparative Analysis of Diyarbakır And Istanbul*, (A Thesis Submitted To The Graduate School of Social Sciences Middle East Technical University), Ankara 2009, 1.

kıtalarındaki devletlere gitmek için uzun mesafeler aşılmıştır. Türkiye'nin jeostratejik ve jeopolitik konumu, Türkiye'ye yönelik sığınma hareketlerini artırmış ve doğal geçiş noktası konumuna ulaştırmıştır. Göçmelere göre Türkiye; hem kaynak ve geçiş hem de varış ülkesidir. Bundandolayı İran, Pakistan, Bangladeş, Afganistan, Irak, Hindistan, Suriye, Çin ve Sri Lanka'dan Türkiye'ye birçok düzensiz göçmen gelmektedir.²

Bununla birlikte İran, Pakistan, Bangladeş, Afganistan Sri Lanka ve Hindistan gibi Türkiye'nin doğusunda yer alan ülkelerden gelen göçmenlerin en önemli durak noktalarından biri Erzurum ilidir. Öte yandan Türkiye'nin güney sınırlarından zorunlu göç olgusu nedeniyle iç kesimlere doğru bir seyir izleyen Suriye'li göçmenlerin de ilgi duydukları kentlerin başında yine Erzurum gelmektedir. Doğu Anadolu Bölgesi'nin en gelişmiş şehir merkezine sahip olmanın yanı sıra batı ve kuzeye giden transit yolların kesişim noktasında bulunmak gibi stratejik bir konumda olması da, göçmen kitlelerinin kent merkezine yönelik bu ilgilerinin temel nedenlerini oluşturmaktadır. Bu bakımdan Türkiye'ye zorunlu göç kapsamında gelen göçmenlerin içinde bulundukları koşulların sosyolojik açıdan değerlendirilmesi adına Erzurum iyi bir saha araştırması örneğini teşkil etmektedir.

Erzurum ili ele aldığımız göç olgusu kapsamında coğrafi yakınlığı ve nispeten stratejik konumu itibarıyla göçmenler için önem arz etmektedir. Bu özel durum hasebiyle Erzurum ilinde kayıtlı olarak bulunan otuz göçmenle nitel görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Otuz göçmen görüşmeci ile ortalama bir saat süren görüşmelerin ardından sonuçlar araştırmaya uygun bir şekilde aktarılmıştır. Araştırmamız toplamda üç bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde genel olarak göç ve göçmenlik olgusu incelenmektedir. Bu bölümde konumuzun iskeletini oluşturan kavramlar açıklanırken dinamik bir olgu olan göçün sebepleri, konumuz özelinde, siyasal, ekonomik ve dini olmak üzere üç başlık altında ele alınmıştır. Daha sonra ise zorunlu göç kavramı etraflıca incelenmiştir. Zira zorunlu göç kavramı Erzurum'da bulunan hem Afganlı hem de Suriyeli göçmenler için

---

² Reyhan Atasü Topçuoğlu, "Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği", *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, (Der: S. Gülfer İhlamur Öner, N. Aslı Şirin Öner), (1. Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul 2012, 512.

oldukça önemlidir. İncelediğimiz göçmenlerin neredeyse tamamı kendi ülkelerinde bulunan güvenlik problemlerinin ardından zorunlu olarak göç etmişlerdir.

Araştırmanın ikinci bölümünde ise Erzurum'un stratejik önemi ve şehrin tarihsel süreci yer almaktadır. Erzurum konumu itibarıyla dönemler içerisinde daima göç almıştır. Bulunduğu coğrafya ve göç veren ülkelere olan yakınlığı, göç alması üzerinde etkili olmuştur. Daha sonra ikinci bölümde yer verilen bir diğer önemli konu; Erzurum'da yaşayan Afganlı ve Suriyeli göçmenlere dair yapılan sosyal politikalardır. Yukarıda da belirtildiği gibi araştırmamız temelde Erzurum'da kayıtlı olarak bulunan Afganlı ve Suriyeli göçmenlerin göç süreçlerine, göç ettikten sonraki durumlarına ve uyum süreçlerine dayanmaktadır. Bahsi geçen konuların analizi için göçmenler ile nitel görüşmeler yapılmıştır. Yapılan görüşmeler nedeniyle araştırmanın üçüncü bölümü hayli önem teşkil etmektedir. Bu bölümde göçmen görüşmecilere farklı konulara cevap olabilecek birbirinden farklı otuz soru yöneltilmiştir. Alınılan cevaplar konularla olan ilgileri neticesinde, daha anlaşılır olabileceği ümidiyle, farklı başlıklar altında yer almıştır.

I. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu çalışmanın amacı, Erzurum'da bulunan göçmenlerin yaşadığı sorunları aktarmak ve göçmenlerin Erzurum'a uyum sağlayabilmek adına neler yaptıklarını anlatmaktır. Bu bağlamda göçmenlerin hangi sorunlarla karşılaştıkları bu sorunların üstesinden gelmek için neler yaptıklarını ve ne kadar başarılı olduklarını incelemektir.

Türkiye'deki göç literatüründe göç algısı ve tarihi geçmişi incelenirken, Osmanlı döneminde de, Cumhuriyet döneminde de devam eden zorunlu göçün varlığı tespit edilmiştir. Bu nedenle Doğu Anadolu'nun en önemli merkezlerinden biri olan Erzurum örnek olarak alınarak, şehrin stratejik önemi üzerinde durulmak suretiyle zorunlu göç olgusu incelenmeye çalışılmıştır. Göçmen olarak Türkiye'ye gelen mülteciler kendi ülkelerindeki politik, güvenlik, yoksulluk ve işsizlik gibi olumsuz durumlardan kaçmaktadırlar.³ Son yıllardan artan bu türlü göç faaliyetlerinde Erzurum bir kavşak noktası

³ Gerard-François Durmont, *Immigration: La Question De l'integration Danss Un Contexte Fondamentalement Nouveau*, Archives-Ouvertes.fr, 2017, 2.

haline gelmiştir. Türkiye'ye gelen göçmenlerin neden Erzurum ilini merkez olarak seçtikleri incelediğinden dolayı bu çalışma önem arz etmektedir.

II. ARAŞTIRMANIN ÖNEM VE GEREKÇESİ

Geçmiş yüzyıllarda olduğu gibi yirmi birinci yüzyıl dünyası; politik, dini, ekonomik ya da demografik nedenlerle ve çoğunlukla bunların bir araya gelmesiyle nüfus göçü yaşamaktadır. Göçmenlerle ilgili olarak, öncelikle göçmenlerin varlığının ev sahibi toplum tarafından nasıl algılandığı, ev sahibi halk tarafından göçmenlere karşı tarafsızlık veya memnuniyet mi söz konusudur yoksa tam tersine kültürel ve sosyal sorunların gündeme getirilip getirilmediği öncelikli olarak bilinmesi gerekmektedir. Bu durumda, bizi söz konusu çalışmayı yapmaya yönlendiren entegrasyon sorunu ister istemez ortaya çıkmaktadır. Ayrıca bu çalışma ile yirmi birinci yüzyılın dünyasında entegrasyon zorluğu, önemi, niteliksel boyutu incelenip, göçmen fenomeninin binlerce yıllık tarihine göre nasıl değişim geçirdiği irdelenecektir.

İnsanın sadece istatistiksel bir fert olmadığını görüyoruz. Uluslararası göçten kaynaklanan ikametgah değişikliği, göçmenlerin ilgili ülkelerin nüfusuna dahil edilme olgusuna indirgenemez. Günümüzdeki zorunlu göç olgusu üzerine beni çalışmaya yönlendiren şey göçün hareketliliğinin gezegenimizin her köşesinde sürekli olarak artmasıdır.

III. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

İnsan bilimlerindeki araştırmaların yöntemleri çeşitlilik arz etmektedir. Bu çalışmada kullanılan yöntemler ise saha araştırması ve görüşme tekniğidir. Alan araştırması, tarama yöntemi, veya survey kavramları gibi ifadelerle de açıklanan saha araştırması, insanların herhangi bir konudaki görüşlerini ve değerlendirmeleri içerir. Bireyin cinsiyeti, dini, medeni hali, sosyo-ekonomik statüsü, eğitim düzeyi, yaşı, geliri, mesleği, yaşadığı coğrafi bölge, gibi bağımsız değişkenleri ile düşünceleri, ilgisi, tutumu, tavrı gibi psikolojik ve sosyal psikolojik davranışlarından meydana gelen bağımlı değişkenlerinden oluşur.

Görüşme tekniği ise ciddi bir konuda önceden hazırlanmış soruların görüşmeci tarafından karşısındaki kişiye sorulması ve cevapların alınmasıdır.⁴

Kullanılan nitel yöntem itibarıyla temsil gücü kuvvetli bir örneklem bulmak gereklidir. Örneklem araştırmacıya, araştırma iyi bir şekilde yürütüldüğü takdirde, küçük bir gruptan yola çıkarak büyük grup hakkında çıkarımlar yapma imkanı vermektedir. Eğer araştırma dikkatli bir şekilde yürütülürse belirlenen örneklemde alınan sonuçlar evrenin 1/1000'ine denk gelebilir. Bu da şu anlama gelmektedir; 2 milyon kişiyi barındıran bir konu için araştırmacı 200 kişiyle görüşebilir. Araştırma sorunsuz bir şekilde tamamlandığı zaman ise o 200 kişiden çıkan genellemeler 2 milyon kişiyi karşılayacaktır.⁵

Araştırmada kullanılan örneklem biçimi kartopu örneklemidir. Bilindiği üzere küçük bir kar parçası karlar üzerinde yuvarlandıkça daha büyük bir kartopu haline gelmektedir. Örneklem biçimi temelde bu mantığa dayanmaktadır. Araştırma içerisinde bulunan insanlar birbirini tanımak zorunda değildirler ancak doğrudan veya dolaylı olarak birbirileri ile iletişim içerisinde olduklarıdır.⁶ Ele alınan Erzurum ili özelinde bulunan kayıtlı 600'e yakın Suriyeli göçmen 400'e yakın Afganlı göçmen ailesi yer almaktadır. Evrenimizi yaklaşık 1000 aileden oluşan göçmen ailesi oluşturmaktadır. Buna karşılık örneklemimizde 17'si Suriyeli, 13'ü ise Afganlı olan toplamda 30 göçmen görüşmeci yer almaktadır.

Bunların yanı sıra açıklayıcı araştırma göç sürecinin sebeplerini tüm boyutlarıyla ifade eden, inceleme ve tanımlayıcı çalışmaları kapsayan bir araştırma yöntemidir. Bu çalışmada Erzurum'a göçmek zorunda kalan bireylerin toplumsal adaptasyon süreçleri ve bu süreç bağlamında karşılaştıkları sorunlar ve zorluklar anlatılmakta ve bunlara yönelik çözüm girişimleri sunulmaktadır. Bu nedenle çalışmayı gerçekleştirmek için bu konuya kaynaklık eden farklı eserler, bu konu hakkında yapılan çalışmalar, tezler, görüşmeler kullanılmıştır. Ayrıca söz konusu çalışmanın amacına hizmet etmek ve bu konu özelinde gerçekleştirilen konferanslar, oturumlar kaynak olarak ele alınmıştır.

⁴Erdoğan Kuş, *Sosyal Bilimlerde Araştırma Teknikleri Nitel mi, Nicel mi?*, Anı Yayıncılık, Ankara 2003, s. 25.

⁵W. Lawrence Neuman, *Toplumsal Araştırma Yöntemleri Nitel ve Nicel Araştırmalar*, Yayın Odası Yayınları, Ankara, 2016. 8. Basım, Cilt 1, s. 320

⁶W. Lawrence Neuman, a.g.e., s. 321

BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL OLARAK GÖÇ OLGUSU

1.1. GÖÇ VE GÖÇMENLİK OLGUSU

Göç konusu incelendiğinde, göç olgusunu farklı bir şekilde tanımlayan kaynaklar görmek mümkündür. Bu tanımlardan birisi: göç, yabancı bir ülkede sürekli veya kalıcı olarak kalmak anlamına gelmektedir. Göç, aynı zamanda, genellikle iş bulmak ya da yerleşmek niyetiyle, ev sahibi bir ülkeye ya da yerel olmayan bireylerle nüfusa giriş olgusudur. Daha iyi bir yaşama kavuşabilmek için mekân değiştirmektir.⁷Göç olgusu farklı sebepler ve isimlerle dünden bugüne kadar var olan, güncelliğini koruyan bir kavramdır. İnsanoğlu var olduğu ilk günden beri çeşitli nedenlerle yavaş yavaş yeryüzüne yayılmış, keşfedilmemiş mekânları keşfederek kendine yeni göç mekânları oluşturmuştur. Buradaki temel amaç hayatını devam ettirme ve daha iyi yaşam koşulları elde edebilmek olmuştur.⁸

Birleşmiş Milletlerin son düzenlemesine göre, uzun vadeli göçmen tanımı basitleştirilmiştir. 1980’lerde “bir yıldan fazla bir süre kalmayı amaçlayarak bir ülkeye girmiş olan ve bu ülkede bulunmaması gereken bir kişi” olarak tanımlanmıştır. Yeni tanıma göre göç edilen ülkede bir yıl içinde tamamen yerleşik olarak bulunmak ya da yine bir yıl içinde en az bir kez bulunmuş olmak, diğer bir biçimde ise aynı yıl içinde sürekli olarak ülkeye giriş-çıkış yapmak durumunda olmalıdır.⁹Sosyal bilimlerin en önemli konularından birini “İnsan Göçleri” oluşturmaktadır. İnsanoğlunun var oluşundan bu yana insan ve göç kavramı arasında yakın bir ilişki kurulmuştur. Disiplinler arası yaklaşım ile coğrafya, sosyoloji, demografi, ekonomi ve diğer ilgili disiplinler arasında ilişkiler kurularak akademisyenler bu konu ile ilgili çalışmalar meydana getirmektedirler. Bunun en büyük nedeni insan hayatının karmaşıklığı ve hızlı değişen sosyo-ekonomik şartların insan yaşantısını yakinen etkilemesi ve şekillendirmesidir. Hızla değişen koşullar, insan göçü

⁷ Cie Hamadi, *Cahier Pédagogique L’immigration*, Theatre de Liege 2015, 5.

⁸ Mustafa Gürkan, *Sosyolojik Açıdan Göç ve Yasadışı Göç Hareketleri*, (Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Kırıkkale 2006, 4.

⁹UN Statistical Commission and the UN Economic Commission for Europe (Eurostat), Conference of European Statisticians, Geneva 2001, 12.

kavramının önemini her geçen gün artırmaktadır. İnsanın bir bölgeden diğerine hareketliliğini etkileyen en temel faktör, nüfusun ve kaynakların eşit olmayan dağılımı, kaynakların dengesiz kullanımı, ekonomik ve kültürel gelişmelerin çeşitlenmesi olarak görülmektedir.¹⁰

Göç insanlık tarihinde çok köklü bir tarihe sahiptir. Evrimsel bakış açısına göre, insan doğası ve genlerimizde, göç olgusu köklü bir yapıya sahip olup her yerde bulunabilen bir faaliyetin yerleştirilmesine katkı sağladığını ileri sürmektedir. Buna göre göç ile ilgili sosyal ve kültürel faktörlerin yanı sıra insan biyolojisinin de etkisi ortaya konulmakta ve tüm yapılar iç içe geçerek bir bütünün parçalarını oluşturmaktadır.¹¹Küreselleşme, dünya üzerinde her şeyi etkisi altına aldığı gibi göç olaylarını da etkilemiştir. Değişik kültürlerden insanların, dünyanın her noktasına ulaşımının kolaylaştığı günümüzde, iletişim araçları ve ulaşım teknolojileri bunu kolaylaştırmaktadır. Çok uluslu şirketlerin sınırları ortadan kaldıran tavrı, sivil toplum kuruluşları ve turizm sektörü milyonlarca insanın uluslararası boyutta yer değiştirmesine neden olmaktadır.¹²

Her geçen gün daha fazla ülke göç hareketlerinden eş zamanlı olarak etkilenmektedir. Göçün küresel bir karakter kazanmasıyla birlikte kaynak sahalarının çeşitliliği gittikçe artmakta, bu sayede göç alan ülkelerin çoğu geniş bir aralıkta farklı ekonomik, sosyal ve kültürel geçmişlere sahip göçmenleri kabul etmektedir.¹³

Kimi zaman bir şehirden başka bir şehre kimi zaman ise bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan bu göçler, çeşitleri sebeplerden kaynaklanmaktadır. İnsanlık tarihi boyunca süregelen mecburiyetler sebebiyle meydana gelmişçok fazla göçe şahitlik etmiştir. Tercihe bağlı veya gönüllü olarak gerçekleşen bu göçlerin tam aksine savaş gibi mecburi etkenlerin meydana getirdiği göçlere “zorlama” veya “zoraki” göçler denilmektedir.¹⁴Yapılan bütün

¹⁰*Concept and Theories of Migration : An In-Depth Understanding*, 113

¹¹ Michael H. C Crawford, Benjamin C. Campbell, *Causes and Consequence of Human Migration An Evolution*,Combridge University Press, New York 2012, 1.

¹²Zeynep Aksoy, “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”, *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, 5(20), 2012, 298.

¹³ Emre Dağışan, Selçuk Aydın, *Göçün Sosyal Hayata Yansımaları: 93 Harbi Döneminde Oltu'dan Tokat'a bir Göç Hikayesi*, Türkiye'nin Gözbebeği, Samsun,2017, 739.

¹⁴ Seda Günel-Yılmaz, Devrim Ertürk, “Zorunlu Göç Bağlamında Iraklı Ezidiler ve Uyum Süreci: Mardin Örneği”, *Mukaddime*, 2017, 201-202.

açıklamalarda ve kavramı tanımlayan unsurlar arasında sosyal-kültürel hareketlilik, yer değiştirme, geçicilik, kalıcılık, belirli bir mesafeyi tamamlamış alan gibi benzerlikler göze çarpmakla birlikte aktif ve dinamik bir süreçte söz konusu olmaktadır. Tüm bu unsurlar, ilgili kavramı incelemeye değer kılmaktadır.¹⁵ İnsanların neden göç ettiği araştırmacıların hala merak ettiği konulardan biridir. Bu soruyu cevaplamanın önündeki en büyük güçlük, doğum ve ölüm gibi diğer demografik olguların aksine göç kaçınılmaz doğal bir olgu değildir. Bu bir tercihtir ancak öncelikle bu basit ve kolay bir tercih olmamakla beraber zannedildiği ve iddia edildiği gibi özgür bir tercih de değildir.¹⁶

Göç, isteğe bağlı ya da zorunlu bir tercihtir. Bu tercihin yapılmasında en az insanlar kadar toplumsal konjonktürün de etkisi vardır. Toplumsal değişimler insan kontrolü dışında gelişmektedirler. Değişen yeni şartlara ayak uyduramayan bireyler için, göç bir zorunlu tercih olmakla beraber, daha iyi şartlar arama-bulma eylemidir. Toplumdaki birçok birey daha iyi yaşam koşulları elde etmek için ülkelerini terk edebilmektedir. Nitekim küreselleşmenin etkisiyle bu hareketlilik, gittikçe daha fazla uzak ülkelere, hatta farklı kıtalara insanı yönlendirerek, daha iyi şartlar sağlayan devletlere gidilmesini mümkün kılmaktadır. Tercih edilen bu istikamet bireylerin göç etmesindeki faktörlerden biri olarak sayılmaktadır.

Türkiye, tarihsel olarak göç alan ve veren bir coğrafya olmasına karşın genel kanaat uluslararası göçün 1960'ların başında başladığı yönündedir. Ancak hem Osmanlı döneminde hem de Cumhuriyet döneminde göçlerin devam etmiş olduğu bir gerçektir.¹⁷ Göç alan bir ülke haline gelmeden önce göç veren bir ülke olan Türkiye, bugün Batı Avrupa'ya düzensiz göç söz konusu olduğunda geçiş ülkesi konumundadır.

¹⁵Türken Çağlar, "Göç Çalışmaları İçin bir Çerçeve", *Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 2018, 31.

¹⁶ İbrahim Sirkeçi, Jeffrey H. Cohen, "Hareketlilik Göç Güvensizlik", *İdealkent*, Sayı 15, Ocak 2015, 11..

¹⁷ İbrahim Sirkeçi, M.Murat Erdoğan, *Göç ve Türkiye*, migration letters, cild 9, December 2012, s298 issn: 1741-8984.

1.2. GÖÇMENLİK İLE İLGİLİ TERİMLER VE GÖÇMENLİK ÇEŞİTLERİ

Göç ile ilgili birçok tanımlar veterimler kullanılmaktadır. Göç olgusunun önemini ve yoğunluğunu artırmasına bağlı olarak uluslararası alanda yeni tanımlar ortaya çıkmıştır. “Mülteci”, “göç”, “göçmen”, “sığınmacı” vb. terimler bunlardan bazılarıdır.¹⁸ Doğru terimlerin kullanımı, bu alandaki insanlara saygı ve bilgilendirilmiş değişimler için önemlidir.

Toplumların varoluşundan günümüze kadar süregelen göçlerin farklı şekillerde ortaya çıktığı görülmektedir. Ancak temelde iki ana unsur üzerinden gelişim göstermektedir. Bunların ilki, bireyin içinde yaşadığı toplumun sosyo-ekonomik koşullarından memnun olmayarak yaşam kalitesini yükseltebileceği daha mürrefeh bir coğrafyaya gitme arzusu şeklinde teceli etmektedir. İkincisi ise yine yaşadığı üniter sınırlar içinde uğradığı doğal afetlerin zararlı etkilerinden yada maruz kaldığı siyasi ve çevresel baskının özgürlük alanını daraltması veya yaşam hakkına kast etmesinden kurtulmak için daha uygun bir coğrafyaya göç etmesi şeklinde gerçekleşmektedir.

Bununla birlikte oluşum, gelişim ve sonuçları itibariyle göç olgusunun birçok farklı tezahürü ve versiyonu söz konusudur. Dolayısıyla farklı şartlar altında meydana gelen bu göçleri doğru anlamak ve anlamlandırmak ihtiyacı ortaya çıkmış ve göçler oluşum şekillerine göre farklı tanımlamalarla isimlendirilmişlerdir. Bu tanımlardan en çok ön plana çıkanlardan biri ise “mülteci” kavramıdır.

1.2.1. Bir Zorunlu Göç Örneği Olarak Mülteci

1951 Cenevre sözleşmesine göre Mülteci: Irkı, dini, milliyeti, belirli bir topluluğa üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından korktuğu için, vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen, dönmek istemeyen yabancılardır.¹⁹ BMMYK'ye

¹⁸ UNHCR

¹⁹ Serdar Şahin, *Göçmen Ağları Çerçevesinde Irak Türkmen Göçünün İstanbul'a Yansıması*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013, 8.

göre mülteciler silahlı çatışma veya zulümden kaçan insanlardır. Onların durumu komşu ülkelerde güvenlik bulmak için ulusal sınırları geçme noktasına karşı tehlikeli ve tahammül edilemez ve bu nedenle uluslararası alanda devlete, BMMYK ve diğer yardımlara erişim sağlayan kişiler ya da gruplar olarak kabul edilen organizasyonlardır.

Mülteci kavramı özellikle sınır geçişlerinin belli ve katı bürokratik kurallara bağlı hale geldiği modern siyasi hayatın ve devlet yapılarının yaratmış olduğu bir olgudur. Bu bakımdan göç kavramının tarihi seyri içindeki en genç tanımlarından biridir. Buna rağmen mevcut göç hareketliliğinin sosyal ve siyasi arenasında belirgin bir şekilde yer edindiği görülmektedir. Bunun temel sebebi ise hümanizm endeksli demokratik ve medeni hukuk kurallarının egemen olmaya başladığı 21. yüzyılın global dünyasının önemli bir kısmında hala politik ve toplumsal alanlarda bireyin en temel insan haklarını ihlal eden faşist toplumsal yapıların ve otoriter siyasi rejimlerin egemen olmasıdır. Bu bağlamda günümüzde özellikle bahsedilen toplum ve ülkelerdeki birçok kişi bu baskılardan kurtulmak ve hakkettiğini düşündüğü daha iyi şartlar sunan ülkelerde yaşamak adına mülteci olarak başvurmaktadır. Çin'in tahakkümü altında yaşayan Doğu Türkistan'daki Uygur Türkleri'nin etnik ve dini kimliklerinin asimile edilmesine tepki olarak özellikle Türkiye ve Avrupa ülkelerine mülteci statüsü için başvurmaları bu bağlamda iyi bir referans sunmaktadır. Yine çalışmamızda konu edindiğimiz Suriye'li göçmenlerin bir kısmı da maruz kaldıkları siyasi ve askeri şiddet olaylarından kaçınmak amacıyla başta çevre ve batı ülkeleri olmak üzere çeşitli devletler nezdinde mülteci statüsünde kabul görmek üzere başvuruda bulunmaktadır.

Öte yandan iktisadi etkenlerde modern dünyadaki mülteci göçünü tetikleyen önemli faktörlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Çoğunlukla az gelişmiş yadagelişmekte olan ülkelerdeki nüfusun bir kısmı bu nedenle daha yüksek düzeyde gelir sağlayabileceği özellikle ekonomik yönden refah düzeyi yüksek ülkelerde yaşamak adına mülteci olarak kabul edilmek üzere girişimde bulunmaktadır.

1.2.2. Bir Zorulu Göç Kavramı Olarak Sığınmacı

Sığınmacı; ilgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun neticesini bekleyen kişilerdir. Başka bir ifadeyle; bir uluslararası ülke sınırını geçen, fakat hakkında yapmış olduğu başvuru neticesinde daha mülteci olarak tanımlama yapılmamış kimselerdir.²⁰ İnsan Hakları Avukatları İttifakı'na göre (AADH), sığınma, bir devletin, zulüm görmekten veya bir tehdide maruz kalma korkusundan dolayı koruma talep eden bir kişiye verdiği yasal korumadır. Sığınma hakkı olan kişinin mülteci statüsü vardır. Kısacası Sığınmacı, kendi ülkesini terk eden ve sığınma talebi gidilen ülke tarafından değerlendirilen kişidir. Türkiye hukuk sisteminde ise, Türkiye'ye yerleşmek maksadıyla olmayıp bir zaruriyet ilcasıyla muvakkat oturmak üzere sığınanlara sığınmacı denir.²¹

Ancak mülteci müracaatında bulunan bireyin bu talebinin olumlu olarak değerlendirilmesi ve sığınmacı statüsünde kabul görmesi için ilgili devlet nezdinde belirlenen alanlar dâhilinde olması gerekir. Birleşmiş Milletler Cenevre sözleşmesinde ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal topluluğa mensubiyeti ya da siyasal düşünceleri nedeni ile zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan, zulüm göreceği korkusuyla geri dönemeyen ve dönmek istemeyen kişiler²² bu kapsamda yer almaktadır. Ayrıca doğal afetlerden zarar gören ya da açlık sınırı altındaki koşullarda yaşamak istemeyenlerde sığınmacı talebinde bulunabilir. Fakat bu statüye erişimlerinin sağlanabilmesi ilgili devletin olumlu görüş ve değerlendirmelerine tabiidir.

Suriye'de devam eden savaş hali nedeniyle birçok Suriye vatandaşı çevre ülkelere sığınmacı olarak iltica etmişlerdir. Bununla birlikte Türkiye bugün ortalama 3,5 milyon Suriyeliye ev sahipliği yaparak en çok Suriyeli sığınmacı kabul eden ülkeler arasında önemli bir yerde durmaktadır.

²⁰ Şahin, *Göçmen Ağları çerçevesinde Irak Türkmen Göçünün İstanbul'a Yansıması*, 9.

²¹ Aslan Üçkardeş E., Işık E., Aker T., *Göç, yerinden edilme ve ruh sağlığının Barış Kitabı; Bireyden Topluma Barışın ve Savaşın Ruh Hali* (Eds. AD Başterzi, T Aker), Ankara, 2015, s. 183-194.

²² Bhugra D, Gupta S, Schouler-Ocak M, Graeff-Calliess I, Deakin NA, Qureshi A et al., *European Psychiatric Association EPA guidance mental health care of migrants*, Eur Psychiatry, 2014, 107-115.

1.2.3. Vatansız Göçmenler

Vatansızlar, hiçbir devlete vatandaşlık bağı bulunmayan, her hangi bir devletin yasalarına göre vatandaş sayılmayan kişilerdir. Ayrıca, bir devletin vatandaşı olmakla birlikte bu vatandaşlığını yasal ya da fiili sebeplerle kaybettikten sonra herhangi bir devlet vatandaşlığını kazanmamış olan kişilere de vatansız kişiler denilmektedir.²³ Birleşmiş Milletler Genel Kurulu'nun New York'ta 28 Eylül 1954'te imzaladığı ve 6 Haziran 1960'da Madde 39'a uygun olarak yürürlüğe giren vatansız kişilerin statüsüne ilişkin sözleşmeye göre her vatansız kişinin içinde bulunduğu ülkeye karşı, özellikle o ülkenin yasalarına ve yönetmeliklerine ve aynı zamanda kamu düzeninin sürdürülmesi için alınan önlemlere uymasını gerektiren sorumluluklarının olduğu vurgulanmaktadır. Buna karşın aynı yasaya göre Sözleşmeciler Devletleri'nde bu sözleşmenin hükümlerini, ırk, din ya da menşee ülkeye bağlı ayrımcılık yapmaksızın bütün vatansız kişilere uygulayacağı ve vatansız kişilere, ibadet ve çocuklarının dini eğitim özgürlüğü bakımından, en az kendi vatandaşlarına gösterdikleri muamele kadar iyi muamele göstereceği belirtilmiş ve bu şekilde yasal bir hükümle kayıt altına almıştır.

Buna rağmen mevcut dünya düzeninde yaşayan vatansızların bir kısmının Birleşmiş Milletler yasasına göre belirlenmiş koşullar dâhilinde yaşam standartlarına sahip olmadıkları görülmektedir. Zira sözleşmeye taraf olan ülkelere bazıları yasaya uygun hareket etmeyerek belirlenen sorumluluklarını yerine getirmemektedir. Myanmar'da yaşayan ve dini inançlarından dolayı vatansızlar statüsünde kabul gören Müslüman toplumu bu bakımdan uygun bir örnek teşkil etmektedir. Ülke genelinde yaygın olan Budist inançtan farklı olarak İslâm inancını benimsemiş bu kişiler gerek devletin silahlı güçleri gerekse toplumun bazı katmanları tarafından çok ciddi sonuçlar doğuran yoğun bir baskıya maruz kalmaktadır. Yaşam hakkı ihlallerinin yaşandığı bu baskıdan dolayı ülke genelindeki birçok Müslüman çevre ülkelere vatansızlar statüsünde iltica etmişlerdir.

---

²³ Halis Kırıl, "Yabancıların Türkiye'de Çalışma Esasları", *Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu*, Nisan, 2006, 14.

1.2.4 Göçmenler

Göçmen, ülkesinden ekonomik veya diğer nedenlerle ayrılan kişiler olarak tanımlanabilir. Genel olarak, göçmenler ülkelerinde zulme uğrama korkusu olmadan; vatandaşı oldukları ülkelerin korumasından yararlanmaya devam ederlerken, daha iyi bir yaşam standardına kavuşabilmek için, kendi istekleri ile başka bir ülkeye göç ederler.²⁴Göçmenler, vatandaşı oldukları ülkelerin korumasından yararlanmaya devam ederlerken, daha iyi bir yaşam standardına kavuşabilmek için, kendi istekleri ile bu yolculuğa çıkarlar. Bu yolculukların bir kısmı pasaport, vize gibi yasal belgelerle düzenli bir halde yapılırken, bazıları ülkelerin yasal sistemlerine aykırı bir şekilde düzensiz olarak yapılabilir. Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre, göçmen bir ülkeden diğerine gönüllü olarak ekonomik, politik ya da kültürel nedenlerden ötürü göç etmiş bir kişidir.²⁵ Bu, özgür bir seçim olduğunu ima eder.

Göçmen statüsünün oluşumunu tetikleyen ana faktör ise II. Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle Batı ülkelerinde işgücü talebinin ve refah düzeyinin artış göstermesidir. 1960'lı yıllardan itibaren başta Almanya olmak üzere çeşitli Avrupa ülkelerinin artan işgücü talebi ile birlikte Türkiye'den de önemli oranda bir nüfus kesimi bu ülkelere göçmen olarak iltica etmişlerdir.

1.2.5. Yasadışı Göçmenler

Bir ülkenin egemenliğinin en önemli belirtisi çizilmiş sınırlarıdır. Her ne sebeple olursa olsun, bir ülkeden bir ülkeye gitmek için en azından geçerli bir kimlik belgesi, pasaport, vize vb. gibi bir takım yasal evrak ve prosedürler gerekmektedir.²⁶Yasadışı göç günümüzde en önemli sınır ötesi konulardan biri olarak kabul ediliyor.Uluslararası göç organizasyonuna göre yasadışı göç: Göçmenlik şartlarını ihlal eden gizli göç olarak tarif

²⁴ “Türkiye’de Göçmen Olmak”, *Göçmen İşçiler Araştırması*, (Haz: Tuba Dünder, Elif Özer), İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, 12.

²⁵ Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*,TDK, Ankara 1988, 863.

²⁶ Yusuf Adıgüzel, *Göç Sosyolojisi*,Basım 1 Ankara Ekim 2016, 107.

edilmektedir. Bir ülkenin giriş düzenlemelerini ihlal ettiğinde ortaya çıkabilir veya yasal olarak, göçmenlik düzenlemelerine aykırı olarak ülkeye giriş yapmış olmaktır.²⁷

Bugün yasadışı göç, göçmen kaçakçılığı, terörizm, insan ticareti gibi uluslar arası suçlarla ilişkisi nedeniyle ilgili ülkelerce bir güvenlik tehdidi olarak kabul edilmekte ve bu ülkeleri belli kurallar dahilinde ciddi önlemler almaya sevk etmektedir. Öte yandan sosyal istikrar, demografik güvenlik, kültürel kimlik, sosyal güvenlik sistemi, refah devleti felsefesi ve iç güvenlik meselelerinin de hedef ülkelerin göçle ilgili yaklaşımlarında şekillendirici olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Günümüzde özellikle 2000 yılı başlarından itibaren göçe hedef olan Avrupa Birliği (AB) ve ABD gibi ülkeler, göç ve sığınma politikalarını katılaştırmakta ve çevrelerine görünmeyen duvarlar örerek yasadışı göç tehdidinden korunmaya çalışmaktadır. Dolayısıyla sınıraşan niteliği sebebiyle küresel bir sorun haline gelen yasadışı göç, günümüzde daha çok güvenlik perspektifinden değerlendirilmektedir.

Ancak bu güvenlik perspektifi göç olgusunun insani boyutunun gözden kaçırılmasına sebep olmaktadır. Zira yasal göç ve sığınma prosedürlerini aşamayıp yasadışı göçe başvuran kişilerin önemli bir kısmını, siyasi baskı, zulüm, ekonomik kriz, açlık...vb gibi olumsuz ortamlardan kaçan kişiler oluşturmaktadır. En temel insan haklarına sahip olmak amacıyla göç eden bu kişiler çoğu zaman insan tacirlerinin eline düşmekte, göç yolunda can vermekte; hedef ülkeye varmayı başarsalar dahi çok zor şartlarda barınmak ve çalışmak zorunda kalmakta; yakalandıkları takdirde de sınır dışı edilme sorunlarıyla yüzleşmektedirler. Dolayısıyla göç olgusunun bu insani boyutu hedef ülkelere, göç ve sığınma politikalarını belirlerken birtakım sorumluluklar yüklemektedir.

Günümüzde özellikle Ortadoğu ve Orta Amerika ülkelerinde yaşanan savaş, açlık ve en temel insan haklarını ihlal eden terörist grupların varlığı gibi etkenler yasadışı göçü tetikleyici unsurlar olarak ön plana çıkmaktadır. El-kaide ve İşid gibi terörist grupların şiddetinden kaçarak Türkiye üzerinden yasadışı yollarla Avrupa'ya gitmek isteyen gruplar, Afrika'da yaşanan çeşitli terör eylemleri ve açlık gibi sorunlardan kaçmak suretiyle

---

²⁷*Glossary on Migration*, International Migration Law, 2004, 14.

Akdeniz üzerinden yine yasadışı yollarla Avrupa'ya varmak isteyen kesimler veya Meksika, Venezuela gibi şiddet olaylarının yoğun olduğu ve ekonomik gelir kaynaklarının sınırlı olduğu ülkelerden ABD'ye göç etmek isteyen kişilerin varlığı, yasadışı göç literatürünün önmeli bir muhtevasını oluşturmaktadır.

1.2.6.Geçici Koruma Talep Eden Göçmenler

Geçici koruma, devletlerin geri göndermeme yükümlülükleri çerçevesinde kitleler halinde sınırlarına ulaşan kişilere, bireysel statü belirleme işlemleri ile vakit kaybetmeden, belirli haklar sağlamayı hedefleyen pratik ve tamamlayıcı bir çözüm yoludur.²⁸

Türkiye, uluslararası sözleşmeler ve Avrupa Birliği sürecinde gerçekleştirilen müzakereler sonucunda, 2013 yılında 6458 sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu yasalaştırmış, bu tarihten sonra İçişleri Bakanlığı bünyesinde Göç İdaresi Genel Müdürlüğü kurulmuş, ulusal mevzuatında yer alan yasa ve yönetmeliklerde gerekli değişiklikler yapılmış, 6458 sayılı Kanun gereği Geçici Koruma Yönetmeliği yayınlanmıştır. Bu yeni kurumsal ve yasal düzenlemeler çerçevesinde ilgili kamu kurumları, sivil toplum örgütleri ve bireylere kadar geniş bir yelpazede yer alan aktörlerin koordineli bir biçimde çalışarak özellikle düzensiz göçmenlerin temel sorunlarına yönelik hizmetlerin sunulması öngörülmektedir. Ancak bu paradigma değişikliğinin yasal düzenleme ve yönetsel uygulamalara ve toplumun geneline yayılımı için hem kurumsal düzeyde hem de kişisel düzeyde bir uyum sürecinin yaşanması kaçınılmazdır. Bölgesel gelişmeler bağlamında Türkiye'nin yakın dönemde büyük çaplı göç hareketlerine kapısını açmış olması, bu uyum sürecinin uygulama ile birlikte şekillendirilmesi zorunluluğunu ortaya çıkarmıştır. Bu nedenle özellikle düzensiz göç hareketlerinin yönetilmesi konusunda daha önceki paradigmada öngörülme ve bu nedenle düzenlenmesi gerektiği düşünülmeyen geniş bir alanın oluşu gün yüzüne çıkmış durumdadır.²⁹

²⁸ Adıgüzel, *Göç Sosyolojisi*, s.89.

²⁹Görkem Birinci v.d., *Geçici Korunma Altındakiler, Sığınmacılar, Göçmenler ve Mülteciler Raporu*, 2016, Nevşehir, s. 1.

Bu bağlamda geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin zaman geçtikçe kalıcı hale gelmeye başlamaları ile birlikte, son zamanlarda Suriyelilere vatandaşlık verilmesi ile iskân edilmeleri konuları gündeme gelmekte ve çeşitli tartışmalara sebebiyet vermektedir.

1.2.7. Düzensiz Göçmenler

Düzensiz göçmen terimi, göç ettiği ülkeye o ülkenin yasalarını ihlal ederek giriş yapan, ülkede kalmak için yasal hakkı bulunmayan, ülkenin yasalarını ihlal ederek çıkış yapan kişiler için kullanılır. Bir göçmenin statüsü birkaç şekilde düzensiz hale gelebilir.³⁰ Türkiye’de ise üç şekilde görülmektedir. Bunlar; Avrupa’ya geçmek için Türkiye’yi transit bir güzergah olarak kullanmak niyetinde olan düzensiz göçmenler, gerekli yasal belgelere sahip olmamasına rağmen Türkiye’ye gelip yerleşerek yaşamak isteyen düzensiz göçmenler ve son olarak da mülteci talebi red edilmiş olmakla birlikte gitmesi gerekirken ülkeden ayrılmayan sığınmacı düzensiz göçmenlerdir.³¹

Türkiye’ye düzensiz göçmen akımı en çok doğu ve güney sınırlarından gelmekle birlikte kuzey ve batı tarafından geldiği de görülmektedir. Güneyden gelen düzensiz göçmenlerin çok büyük çoğunluğunu savaş sebebiyle Suriyeliler oluştururken yine savaş sonrası oluşan olumsuz etkilerden kurtulmak ve üçüncü bir ülkeye gitmek için gelen Irak’lı göçmenlerde bulunmaktadır. Doğu sınırlarından Türkiye’ye giriş yapan düzensiz göçmenlerin büyük bir kısmını ise Pakistan’lı ve Afganistan’lı göçmenler oluşturmaktadır. Daha çok Türkiye’yi Avrupa’ya gidiş için transit bir güzergâh olarak kullanan bu göçmenlerin bir kısmı ise çalışma amaçlı olarak yasadışı bir şekilde Türkiye’de kalmaktadır.

Kuzey tarafından Türkiye’ye gelen düzensiz göçmenler genel olarak 1991 yılında dağılan SSCB’nin ardından ortaya çıkan ve ekonomisi az gelişmiş ülke nüfuslarından meydana gelmektedir. Gürcistan ve Moldova vatandaşlarının ağırlıkta olduğu bu düzensiz göçmen grubu ise yine çoğunlukla ekonomik gelir sağlamak adına çalışma amaçlı olarak Türkiye’ye gelmektedir.

³⁰ Hacer Foggo, Kemal Vural Tarlan, “Yoksulluk ve Ayrımcılık Arasında Göç Yollarında”, *Rapor*, (1. Basım), Kalkınma Atölyesi Ankara Kasım 2016, 54.

³¹ Ahmet İçduydu-Damla B. Aksel, *Türkiye’de Düzensiz Göç*, Ankara, 2012, s. 21.

1.3. GÖÇÜN SEBEPLERİ

Genel olarak göç konuşulduğu zaman, insanların aklına gelen ilk şey, bir insan ya da bir grup insanın coğrafik olarak bir yerden bir yere gitmesidir. Uluslararası göç meselesi ise, demografik, sosyal, ekonomik ve politik sebep ve sonuçlarla birlikte, karmaşık ulusal ve uluslararası bir olgudur. Göçmenler ülkelerini geride bırakarak, yeni bir ülkeye giriş yapmaktadır. Göç, geride kalan insanlar için de, göç eden insanlar için de sonuçları olan bir olgudur. İnsanların bir yerden bir yere taşınmak istemelerinin birçok nedeni vardır. Göçün sosyal, siyasal, ekonomik veya doğal afetler gibi çeşitli sebepleri olabilmektedir.

Kane'e göre göç ne negatif ne de pozitif bir olgudur; sadece modern çağın ekonomik gelişmelerine, ulaşım ve iletişim sistemlerine, politik baskılarına ve bireysel dürtülere karşı gösterilen bir tepkidir. İster sonuç olarak isterse neden olarak nitelendirilsin veya hangi amaçla yapılsa yapılsın göç, herhangi bir şekilde bağlı olduğu toplumda sosyal, ekonomik ve politik etkiler bırakmaktadır.³²

Göçleri, amacına, gerçekleştiriliş tarzına, nedenlerine iştirak edenlerin özelliklerine, göç edilen mekânın özelliklerine ve daha birçok faktöre göre sınıflandırmak mümkündür.³³

1.3.1. Siyasal Sebepler

Daha iyi yaşam koşulları, daha yüksek ücret düzeyi gibi refah arttırıcı ekonomik nedenler yanında ülke içindeki etnik farklılıkların sebep olduğu ayrımcılık, rejim değişiklikleri, siyasal istikrarsızlık, vatandaş mübadele politikaları gibi sosyal ve siyasal faktörler de göç hareketlerine neden olabilmektedir.³⁴ İnsanların kendi ülkelerinden veya bölgelerini terk etmelerinin sebepleri çoktur ve çoğu zaman büyük zorluklara, hatta sıkıntıya maruz kalan bireysel veya kolektif bir duruma yanıt vermektedir. Ülkeler arasındaki siyasal rejim farklılıkları, savaş, terör, siyasal baskı gibi yaşamı tehdit eden

³² Abdurrahman Yılmaz, "Uluslararası Göç: çeşitleri ve Etkileri", *Turkish Studies-International Period For Languages Literature And History Of Turkish Or Turkic*, Volum 9/2, winter, Ankara, 1692.

³³ Adıgüzel, *Göç Sosyolojisi*, s.19.

³⁴ Cemile Bayraklı, *Dış göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları'nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği*, Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın 2007, 31.

olayların yol açtığı göçlerdir. Bu göçler ülkeler arasında olabildiği gibi, bir ülkenin farklı bölgeleri arasındaki sorun ve dengesizliklerden de kaynaklanabilmektedir.³⁵

1.3.2.Ekonomik Sebepler

Göç ilk bakışta tek yönlü bir hareket gibi görünse de aslında ekonomik ve sosyal dönüşleri göz önünde bulundurulduğunda, göçün oldukça dinamik ve çok yönlü bir hareket olduğu görülür. Bu niteliğinden dolayı göçün bazı Doğu Avrupa, Kuzey Afrika, Ortadoğu, Güney ve Güney-doğu Asya ve Latin Amerika ülke hükümetleri tarafından “işsizliği ve nüfusu azaltacak, işçi döviz (economic remittance) girdisi sağlayacak bir fırsat olarak görüldüğü” iddia edilmektedir.³⁶

Göçün etkileri ve özellikleri açısından incelendiğinde coğrafi, Göçün, tarihi, sosyal ve ekonomik bir boyuta sahip olduğunu görmek mümkündür. Göç olgusu ortaya çıktığı dönemlerin siyasi, ekonomik ve kültürel belirleyicileri tarafından doğrudan şekillendirilmiştir.³⁷ Gerçekleştirilen göçler ekonomik, sosyal, kültürel ve bireysel ya da psikolojik nedenlerden dolayı olabilir. Tüm bu nedenler göçün gerçekleştirildiği amaca uygun olarak açıklanabilir. Bahsi geçen nedenler arasında göçe sebebiyet veren en büyük neden ekonomidir. Bireylerin hayatlarını sürdürebilmek için yaptıkları emek göçü veya daha çok kazanmak amacıyla yer değiştirmeleri göçün ekonomik açıdan değerlendirilmesinde üzerinde en çok durulan konudur.³⁸

Göçün ekonomik nedenlerden dolayı gerçekleşmiş olmasının arka planında ise daha farklı şeyler vardır. Genel anlamda göçün ekonomik nedenleri denildiğinde düşük ücret politikası, vergi oranlarının yüksekliği, ekonominin istikrarsızlığı ve bunların sonucu olarak gelecek endişesinin ortaya çıkması yer almaktadır. Kendi ülkelerinde ekonomik istikrar sağlayamayan insanlar daha iyi iş fırsatlarını değerlendirmek, kazanç anlamında getirisi

³⁵ Aksoy, “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”, 294.

³⁶ Yılmaz, “Uluslararası Göç: Çeşitleri, Nedenleri ve Etkileri”, 1692.

³⁷ Fuat Güllüoğlu, “Göç Olgusunu Ekonomi- Politik ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme” *Yalova Sosyal Bilimler Dergisi*, 4, Nisan-Eylül 2012, 57.

³⁸ Fuat Güllüoğlu, “Göç Olgusunu Ekonomi- Politik ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü*, Sayı: 4, Nisan 2012, 56.

daha yüksek olan işlerde çalışabilmek için yerleşim yerlerini geride bırakarak mekânsal değişiklik yapmaktadırlar.

Küreselleşme ile beraber sınırların yok olduğu dünyada ticari mallar ile beraber insanlar da hızlı bir mekan değiştirme şansını yakalamışlardır. Bu sayede ülkeler arası geçişler nispeten kolay olmaya başlamış, insanlar önceki dönemlere göre, göç hareketlerine artan oranda katılım göstermişlerdir. Dünya üzerinde yaşanan gelişmeler, makro ya da mikro boyutlarda ve küresel düzeyde kendini hissettirmiştir. Bu sonuçlar insanlar ya yaşadıkları toplumda devamlılık sağlamaları için ‘‘cezb edici’’ olmuştur ya da yeni ülkelere göç etmeleri için ‘‘itici’’ olmuştur. Kişiler bulundukları ortamdan daha çekici olanakları olan, işgücü kapasitesi yüksek, ekonomik anlamda rahatlığa ulaşabileceklerine inandıkları istihdam edilme olanaklarının yüksek olduğunu düşündükleri yerlere göç etmektedirler.³⁹

1.3.3.Dini Sebepler

Göç, insanlığın ilk yaratılışından bu yana insan hayatında değişik yönleriyle yer edinmiş sosyal bir olgudur. Bu nedenle yaşamın sürekliliği nispetinde göç olayının toplumların hayatında yer edinmesi kaçınılmazdır. İnsan hayatında doğal afetler, savaş ve insan kaynaklı karar mekanizmaları göçlerin başlangıcına yönelik işaretler taşımıştır. Bir toplumun hayatında göç olayı yer edindikten sonra o toplumun yaşamında yeniliklerin ortaya çıkması da beklenilmesi gereken bir durum olmalıdır.⁴⁰

Farklı coğrafi bölgelere göç eden etnik grupların çoğalmasıyla birlikte, kamuoyu ve toplum analistlerinin tekrarladıkları soru, göçmenleri dinlerinin bir bütünleşme ve pasifleşme faktörü mü yoksa çatışma faktörü mü olduğudur. İnsana hitap eden ve insan için söz konusu olan din, insanla beraber var olmuş ve tarih boyunca varlığını sürdürmüştür. Din insanlığın vazgeçilmez bir gerçeği olması sebebiyle bundan böyle de varlığını devam ettirecektir. Tarihin hangi devrine bakılırsa bakılsın dinsiz bir toplum görülmemektedir.

³⁹ Esra Meral, *Göçün Ekonomik Analizi: Niğde Uygulaması*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde 2016, 38.

⁴⁰ Servet Örnek, *Göç ve Din*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2011, VI.

İnsanlık tarihinin her döneminde din, canlılığını korumuş ve insan hayatının ayrılmaz bir vasfı olma karakterini sürdürmüştür.⁴¹

Bilindiği üzere İslamiyetin yayılmaya başladığı zamanlarda Mekke’de bulunan Müslümanlar Mekke’deki kimi gruplar tarafından işkenceye maruz kalmaktaydılar. İşkencelerin ardından Mekke’den ayrılarak Medine’ye hicret eden Müslümanların bu eylemi göçün dini sebepleri noktasında önemli bir örnektir.

1.4. GÖÇ TÜRLERİ

1.4.1.Oluşum Nedenlerine Göre Göç

Dünyadaki mevcut mülteci ve göç olgusu, dünyada manşet olmaya devam etmektedir.Göç nedenleripolitik, ekonomik, sosyal, kültürel olmak üzere çeşitlidir. Bu nedenler kesişir ve birbirlerini güçlendirir. Bir kişi ülkesini, ailesini, kültürünü tek bir nedenden ötürü terk etmez. Çeşitli faktörler onu kümülatif acı çekmenin sonuna kadar itirmektedir.

1.4.1.1.Gönüllü Göç

Gönüllü göç, ister iç ister dışsal olsun, ekonomik fırsatlar ya da daha iyi konut arayışı içerisinde olup, yirminci yüzyılda iç göç eğiliminin kırsal alanlardan kentsel alanlara doğru olduğu not edilebilir. II. Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle gelişmekte olan ülkelerde çoğu zaman iş bulma ve insanları terk etmeye iten bir yaşama isteğidir. Göç edenlerden gittikleri yerde başarılı olanlar, ailelerinden veya köylerinden bazılarını göç etmeleri konusunda ikna etmeleri de göçün sebepleri arasında yer alır.

Gönüllü göç bireylerin istekleri neticesinde oluşan, savaş veya salgınlar gibi insanları göç etmek zorunda bırakan nedenlerden farklı olarak bireylerin özgür iradeleri ile karar almaları sonucunda gerçekleşen göç eylemidir. Daha iyi ekonomik koşullara kavuşmak

---

⁴¹ Örnek, *Göç ve Din*, 27.

isteyen insanların görece daha gelişmiş bir ülkeye veya şehre giderek orada hayatını devam ettirmesi gönüllü göçe iyi bir örnektir.

İnsanların içerisinde bulundukları yaşam standartlarını yükseltme isteği, daha iyi bir eğitim alma isteği, kariyer yapma isteği, sağlık veya sosyal faaliyetlerden daha çok yararlanma isteği, kişisel özgürlük veya inançları daha iyi yaşama isteği gibi faktörler ise gönüllü göçe neden olan faktörlerdendir.

1.4.1.2. Zorunlu Göç

İnsanların doğal veya insan eliyle yapılmış felaketler, savaşlar gibi pek çok nedenlerden evlerini, yurtlarını terk edip güvenli bölgelere gitmek zorunda kalmaları çok eski zamanlardan beri yaşanmakta olsa da uluslararası toplum tarafından bu konunun mercek altına alınması yeni sayılabilecek bir durumdur.⁴² Birinci Dünya Savaşı'nın yol açtığı zorunlu nüfus hareketlerinin açtığı sorunları çözmeye çalışan Avrupa, İkinci Dünya Savaşı ile daha da büyük bir yıkıma maruz kaldı. Zorla göç, hem zorunlu göçmenler hem de ev sahibi topluluk üzerinde hem olumsuz hem de olumlu etkileri olduğuna inanmaktadır. Özellikle zorunlu göçmenlerin kalması uzun sürerse, göçmenlerin ve ev sahiplerinin etkilenmesi kısa ve uzun vadede ekonomik, sosyal, politik, demografik ve çevresel olabilir.

Zorunlu göçmenler ev sahibi yere geldiklerinde hemen su, yiyecek, barınma ve sağlık hizmetleri gibi kıt kaynaklar için rekabet etmeye başlarlar.⁴³

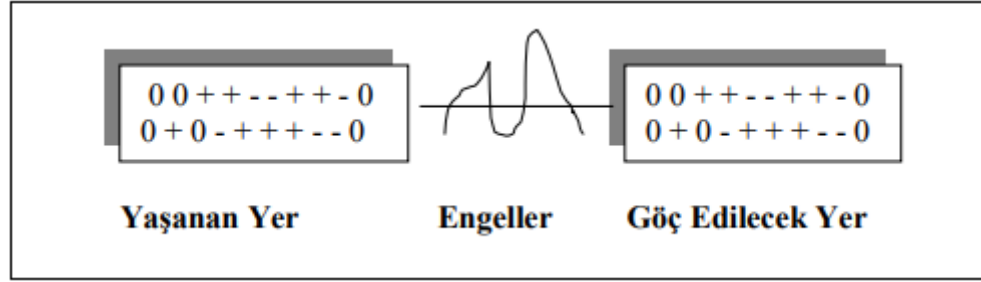
Savaş arası dönemde uygulanan zorunlu göçlerde etnik arındırmaların, çelik silahların II. Dünya Savaşı'nı önlemeleri bir yana kutsanan etnik milliyetçilik nedeniyle savaş kayıplarını ikiye katladığı kısa sürede anlaşılmıştır. Göçler de savaşlar gibi bukalemun

⁴² Jacob Ceci Hazan, "Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler", *Küreselleşme Çağından Göç Kavramları, Tartışmalar*, (Der: S. Gülfer İhlamur-Öneri, N. Aslı Şirin) İletişim Yayınları, İstanbul 2005, 183.

⁴³ Obaida M. A. Assida, *The Economic and Social Impacts of Forced Migration a Case Study of Syrian and Iraqi Forced Migrants in Samsun*, (Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Dalı), Samsun 2016, 21.

misali görüntü değiştirirler, yeniden adlandırıdılar, tarih sayfalarında, köy, şehir, sokak tabelalarında sansürlendilerama önlenemeyince yeniden vaka olarak kabul edildiler.⁴⁴

İtme ve çekme kuramına göre, hem yaşanan yerde hem de gidilecek yerde, itici ve çekici faktörler vardır. Hem itici hem de çekici faktörlerin birliği bir bütünlük oluşturmaktadır. Şekil 1’de görüldüğü hâliyle, göç için “0”lar nötr, “+” olumlu ve “-”ler de olumsuz faktörleri temsil etmektedir.⁴⁵

Şekil 1. Yaşanan ve Gidilecek Yerdeki Faktörler ve Bunların Etkileşimi

Lee’nin kuramına ait nötr değerler, herkes için aynı olan ve göçe herhangi olumlu ya da olumsuz bir katkısı olmayan faktörlere karşılık gelmektedir. Olumlu faktörler göçe yönelik çekmeyi temsil ederken, olumsuz faktörler ise itmeye karşılık gelmektedir. Bu birlikteliğin ortaya koymuş olduğu bütünlük, açıkça göstermektedir ki, yaşanan yerin de göç edilecek yerin de kendi içinde olumlu ve olumsuz faktörleri, yani itme ve çekme faktörleri vardır.

Zorunlu göç olgusu mevcut düzen içerisinde olumlu ve olumsuz etkilere sahiptir. Bu bağlamda zorunlu göçün olumlu etkilerine ele alamak yerinde olacaktır.

1.4.1.3. Zorunlu Göçün Olumlu Etkisi

Zorunlu göçmenlerin göç deneyimlerinin süresinde farklı aşamalarına göre değişmesi muhtemeldir (örneğin, yer değiştirme, yeniden yerleşim, ülkesine geri dönüş).BM Mülteci

⁴⁴ Nurcan Özgür, “Modern Türkiye’nin Zorunlu Göçmenleri: Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, “G” Grubu, Mülteciler, “Tekne Mültecileri”, *Küreselleşme Çağından Göç Kavramlar, Tartışmalar*, (Der: S. Gülfer İhlamur-Öneri, N. Aslı Şirin) İletişim Yayınları, İstanbul 2005, 200

⁴⁵ Cemal Yalçın, *Göç Sosyolojisi*, Ertem Matbaası, Anı Yayınları, Ankara 2004, 30 -31.

Dairesi'ne (BMMYK) göre her yıl binlerce insan daha güvenli bir yer bulma umuduyla kendi ülkelerinden ayrılmak zorunda kalmaktadır. Göçmenlerin gelişinin ev sahibi ülke veya bölge ekonomisi üzerindeki etkileri çeşitlidir. Aslında, yerleşik nüfus düzeyindeki ve yapısındaki bir değişiklikten tüm ülkenin ekonomisi etkilenmektedir. En bilinen ve en sık analiz edilen etki, işgücü arzı üzerindeki doğrudan etkidir. Göçmenlerin girişi, yeni gelenlerin katıldığı emek kategorilerinin toplam emek arzında bir artışa yol açmaktadır.

Ancak emek arzı, göçmenlerin varlığından olumlu yönde etkilenen tek şey değildir. Mal ve hizmetlere olan talebin etkisi de önemli bir rol oynayabilir. Bireysel gelirlerdeki düşüşe eşlik etse bile, göçün neden olduğu nüfus artışı çoğu zaman gelirlerin artmasına ve dolayısıyla mal ve hizmetlere yönelik talebe yol açmaktadır. Bu da iş büyümesine yol açar.⁴⁶ Göçmenler göç hareketi ile sadece bedensel varlıklarını değil aynı zamanda geldikleri yerleşim biriminin sosyo-kültürel etkilerini de, göç ettikleri yeni yerleşim birimine taşımakta ve kültürel etkileşim yaratmaktadırlar.⁴⁷

Göçün pozitif sonuçlarından bir diğeri de göç alan ülkenin ekonomisinin gelişmesidir. Ekonomi alanında yapılan birçok araştırma bizlere gösteriyor ki, göç sonrasında göç alan ülkelerin ekonomisi gelişmektedir. Bunun nedeni ise göçmenlerin kendi ülkelerinde biriktirdikleri sermayelerini göç ettikleri ülkelerde kullanmalarındır. Bu durum bilhassa sınır şehirlerinin iç ticaretine büyük katkılar sağlamaktadır. Göç veren ve göç alan iki ülke arasında yaşanan sermaye akışı canlı bir para transferinin olduğunu göstermektedir.⁴⁸ Yerel katılımcılara göre, zorunlu göçmenlerin bulunmasının kentin sosyal hayatı ve ekonomik durumu üzerinde birçok olumlu etkisi vardır. Tüm bunlara ek olarak zorunlu göçün olumsuz etkilerini ele almak yerine olacaktır.

⁴⁶ Hubert Jayet, "L'impact Economique de L'immigration sur les Pays et Regions D'accueil : Modèles et méthodes d'analyse", *Université des Sciences et Technologies de Lille*, 1, Avril 1998, 9

⁴⁷ Mim Sertaç Tümtaş, Cem Ergun, Göçün, "Toplumsal ve Yapı Üzerindeki Etkileri", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Yaz 2016, 1352.

⁴⁸ Hubert Jayet, "L'impact Economique de L'immigration sur les Pays et Regions D'accueil : Modèles et méthodes d'analyse" *commission de coopération développement, raporu* 2014, 2.

1.4.1.4. Zorunlu Göçün Olumsuz Etkisi

Tarihin her çağında, insanlığın bir kısmı her zaman, bazen gönüllü olarak, bazen de zorla yapılmak üzere hareket halinde olmuştur. Son yıllarda yüksek nitelikli kişilerin hareketliliğinin gelişmekte olan ülkelerde sözde beyin göçü konusunda giderek arttığı söylenebilir. Güneyden Kuzeye ülkelerden beyin göçü kavramı, gönderen ülkelerden ev sahibi ülkelere insan sermayesinin yoksullaşması olarak tasvir edilmiştir. Çözüm, yaşadıkları yeri terk etmeye uygun adayları elde etmek için özellikle işe yeni başlayanlar için destek, ücret artışı vb. gibi teşvikler koymak olacaktır. Bu vizyon hem göçmen hem de göç ülkelerindeki çoğu karar verici tarafından onaylanmış görünmektedir.⁴⁹

1. Uygun bir iş bulmak,
2. Ev sahibi ülkenin resmi dilini öğrenmek,
3. Ev sahibi ülkenin iklimine alışmak,
4. Yeni bir kültüre veya değerlere uyum sağlamak,
5. Finansal kısıtlamalar,
6. Uygun konut bulmak.

1.4.2. Süresine Göre Göç

Göç, insanların veya toplulukların kendi iradeleriyle gerçekleşen özgür bir seçim olabileceği gibi kendi iradeleri dışındaki gelişmelerin bir sonucunda gerçekleşen zorlama bir süreç şeklinde de ortaya çıkabilir. Göç, bireysel bir süreç olabileceği gibi kitlesel bir dalga şeklinde de yaşanabilir. Göçün nasıl gerçekleştiğinin bilinmesi, göçün etki boyutunun anlaşılmasına yararlı olacaktır.

Süresine göre göç ikiye ayrılmaktadır; mevsimlik göç ve sürekli göç. Mevsimlik göçe ülkemizde de rastlanılmaktadır. İş olanaklarını değerlendirmek isteyen insanlar bir mevsimi başka bir şehirde değerlendirerek geçirebilirler. Çalıştıkları iş bittiği takdirde kendi alanlarına geri dönen insanların yapmış olduğu dönemlik göç eylemine mevsimlik göç denmektedir. Süresine göre göçün bir diğer çeşidi ise sürekli göçtür. Sürekli göçün

⁴⁹ M. Stéphane Demilly, M. Abdoulaye Thiam, “l’impact des migrations internationales dans l’espace francophone”, *Commission de Coopération Développement*, Raporu 2015, 31.

anlaşılması açısından göçebe yaşayan topluluklar iyi bir örnektir. Göç eylemi bir yerden diğerine göç etmekle sonuçlanmaz sürekli olarak devam eder.

1.4.2.1. Mevsimlik Göç

Yaygın olarak kabul edilen geçici göçün tanımı Birleşmiş Milletler tarafından yapılmıştır. Buna göre: uzun vadeli göçmenleri (bir yıldan fazla göç eden) kısa vadeli göçmenlerden ayıran süredir (bir yıldan az ise bu, geçici göçtür). BM'ye göre geçici göç, en az üç aylık bir süre boyunca alışılmış ikametgahı dışındaki bir ülkeye giden herhangi bir kimseyle ilgilidir (tıbbi ziyaretlerde dahil yabancıların en az üç ay kalan kalması ve geçmesidir). Ancak bir yıldan kısa bir süre (bu ülkeye seyahatin boş zaman, tatil, arkadaş veya aile ziyaretleri için yapıldığı durumlar hariç), iş, tıbbi tedavi veya dini hac.⁵⁰

1.4.2.2. Sürekli Göç

Bireylerin yaşadıkları yeri temelli olarak terk ederek bir başka yere yerleşmeleri durumudur. Sürekli göçler gönüllü ya da zorunlu olarak gerçekleşebilmektedir. Bireyler daha iyi bir yaşam sürmek ve yeterince eğitim almak gibi bazı nedenler gibi ötürü göç etmeye kendileri de karar verebilirlerken bu karar, savaş ve doğal afet mücbir sebepler ya da kan davası gibi 'geleneksel' amiller nedeniyle devlet tarafından da kendileri adına verilebilmektedir.⁵¹

1.4.3. Mesafesine Göç

20. yüzyıl, coğrafi ve kültürel mesafelerin günlük olarak küçülmekte olduğu bir dünyada daha fazla ve daha gelişmiş hareketlilik fırsatlarında olduğu gibi, demografi ile bariz bir şekilde bağlantılı olarak, herhangi bir döneme göre daha fazla insan hareketi gördü. Hızlı ve ucuz taşıma modelleri veya bilgi ve iletişim teknolojilerinin geliştirilmesi ile bağlantılı olarak, genel demografik ağırlık göz önüne alındığında, gelişmekte olan

⁵⁰ Reseaux European Migration, "Migration temporaire et circulaire: résultats empiriques, pratiques politiques et options qui se présentent", *Rapor*, April 2008, 6.

⁵¹ Yusuf Sayın, "Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31) 1-13, 2016, 2.

ülkelerin vatandaşları bugün, ister yurtiçinde, gerekse yurtdışında, ister seçerek, ister yaşam ve çalışma koşulları açısından hareketliliği sürdürme eğilimindedir.

İnsan hareketliliği, çeşitli ekonomik, sosyal, kültürel, çatışma, çevresel veya sağlık faktörlerinin bir sonucudur. Bu nedenle, bu değişkenler için tek bir neden yoktur, ancak bazı değişkenler diğerlerinden daha ağır olabilir ve öngörülen, geçici veya kalıcı göç türünü etkileyebilir. Özellikle göç akışlarını anlamak, çoğu zaman birbirine bağlı olan bu çeşitli faktörlerin incelemesini gerektirmektedir.

1.4.3.1. İç Göç

İç göç genelde tanım ve nitelik açısından herkesin bildiği ve imgelemlerinde tasarımıyabildikleri bir kavramdır. Bu nedenle iç göç bahsini farklı iki kişinin yaptığı tanımlar vermekle yetineceğiz. Ancak bunun yanı sıra her göç gibi iç göçleri doğuran sebeplerin varlığından da bahsedilmelidir. Nitekim iç göçler arasında nitelik ve sebeplerine göre sınıflandırma yapmak da olasıdır. Aynı ülke içinde bir bölgeden diğerine yapılan göçtür. Birçok ülkede iç göç oldukça yaygındır. Gelişmekte olan ülkelerde temelde kırsal alandan kentlere yapılan akışı içermektedir.⁵² Yani iç göç, ülke sınırları içerisinde meydana gelen göçtür. Diğer bir ifadeyle iç göç, yeni bir ikamete sahip olmak amacıyla veya yeni bir ikametle sonuçlanacak şekilde insanların ülkenin bir bölgesinden başka bir bölgesine geçici veya daimi olarak göç etmeleridir.⁵³

1.4.3.2. Dış Göç

Küreselleşen dünyada gitgide karmaşılaşan ve çeşitlenen göç olgusunda üzerinde en çok durulmaya değer olan dış göçtür. Dış göç: en yalın tanımıyla bir ülkeden başka bir ülkeye yapılan göçtür. Küreselleşme ile sınırların izlerinin yitirilmesine paralel olarak dış göçlerde de artışlar yaşanmıştır. Dış göçün önemli nedenleri arasında doğal afetleri, savaşları, etnik çatışmaları sayabiliriz. Bu önemli nedenler zorunlu nedenler arasında da yer

⁵² David Bartaram, Maritsa V. Poros, *Pierre Monforte, Key Concepts in Migration*, Sage, 191

⁵³ Nur Birinci Gemici, “Çalışma Hayatında Dezavantajlı bir Grup: Göçmenler”, *İş ve Hayat Dergisi*, II, 4, 2016, 240.

almaktadır. Ancak bu nedenlerden farklı olarak, bilhassa küreselleşme sonrasında, ülkeler arasında yer değiştirmek kolaylaşmıştır. Savaşlar ve doğal afetler gibi zorunlu göçe mecbur eden nedenlerin dışında insanlar salt keyfi nedenler ile bile ülkelerinden dışarıya çıkabilmektedirler.⁵⁴

Dış göçün yaşandığı iki ülke arasında birbirine zıt durumların meydana gelmesi doğal bir seyirdir Göç veren ülkede nüfus azaldıkça göç alan ülkede nüfus artacaktır. Ayrıca dış göç iki ülke arasında yaşanacak sosyo-ekonomik ve kültürel ilişkilerin gelişimine de katkı sağlayacaktır. Dış göç, iç göçe oranla gerçekleşmesi daha uzun zamanı kapsayan bir göç türüdür.

1.4.4. GöçünYapıldığı Yerin Özelliğine Göre

Genel olarak göç çeşitli ekonomik, sosyal ve politik nedenlerle gerçekleşmektedir. Göçmenler, meşru ülkelerini çatışma, yaygın insan hakları ihlalleri veya hayatlarını tehlikeye atan diğer tehditler ve güvenlik alanlarının olmamaları nedeniyle terk ederler.

1.4.4.1. Kırdan Kentte Göç

"Kırsal göç" terimi, çoğunlukla çocuk doğurma çağındaki gençleri kırsal alandan çıkıp şehirlere yerleşmeye iten olguyu ifade eder.⁵⁵ Endüstri devriminin özelliği olan kırsal göç, on sekizinci yüzyılda İngiltere'yi ve on dokuzuncu yüzyılda iseAvrupa'nın geri kalanını etkiledi. Günümüzde, kırsal alanlardan kentlere göç, aşırı kalabalık kırsal bölgelerin hızlı büyüyen şehirlere önemli bir göçü körüklediği gözlenmekte ve bu olayın gelişmekte olan ülkelerde daha da yoğunlaştığı izlenmektedir. Kırsal göçlerin başlıca nedenleri:

1. Kırsal nüfustaki artış (ölüm oranlarında azalma),
2. Gerekli emeği azaltan tarımsal üretkenlikte artış,
3. Kırsal sanayi istihdamının azalması, fabrikalar gibi konsantre üretim sahaları,

⁵⁴ Şahin, *Göçmen Ağları çerçevesinde Irak Türkmen Göçünün İstanbul'a Yansıması*, 5.

⁵⁵ Anok Amoakor, "saturation fonciere,migration rurale et dynamique socio-economique", *Institut Francais De Recherche Scientifique Pour Le Developpement En Cooperation Centre De Petit-Bassam*, Ağustos 1990, 33.

4. Kentsel alanlarda (özellikle endüstride) artan emek ihtiyacı,
5. Şehirdeki en iyi yaşam koşulları.

1.4.4.2. Kentten Kıra Göç

Kentsel alanların yakınında bulunan kırsal alanlara yerleşmeye iten şey yaşam koşullarında bir iyileşme arayan zihniyet ve temelinde de orta ve üst sınıfların yer değiştirmesidir. 1970'lerden bu yana, kırsal göçten devralınan kentsel göç, çoğunlukla gelişmiş ülkeleri etkiledi. Kentten göç, şehirde çalışan ve varoшта yaşayanlar için sabah akşam yinelemeli gidip gelmelerden ibaret göçlerle sonuçlanmaktadır. Köye, ya da kırsal alana göç, genel olarak iki türde görülmektedir. Geçici göçler, ve kalıcı göçler diğer bir ifadeyle taşınılan yere yerleşmek niyetiyle yapılan göçlerdir.

1.4.5. Küreselleşme Nedeniyle Göç

Küreselleşmenin 400 yılı aşan bir tarihi vardır. Fakat 1960'lı yılların başına kadar küresel, küreselleşme, küreselleşen gibi kavramların kullanımı pek yaygın değildir. Küreselleşme 1950 ve 1960'lı yıllarda uluslararası ticaret alanında etkisini göstermeye başlamıştır. II. Dünya Savaşı sonrasında uluslararası Para Fonu (IMF), Dünya Bankası (WB) ve Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) kurulmuştur.⁵⁶ Bu kuruluşların amacı uluslararası iktisadi düzenin alt yapısını oluşturabilmek dünyada makroekonomik denge elde edebilmek ve dış ticarete kazanç sağlamaktır.

Küreselleşme; ekonomik, siyasal ve kültürel olmak üzere hayatın üç alanında etkili olmaktadır. Ekonomik alan mal ve hizmetlerin üretim dağıtım ve tüketimini içermektedir. Siyaset alanında gücün yoğunlaşması, savunma ile ilişkili örgütlenmeler, bunların kurumlaşmış olarak otorite ve diplomasiye yansımaları yer almaktadır. Kültürel alan ise olaylar, etkiler, anlamlar, inançlar ve değerleri temsil eden sembollerin üretimini kapsamaktadır.⁵⁷

⁵⁶ Erdinç Zeynep, "Küreselleşmenin istihdam Etkisi" *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 3, Kasım 1999, 9.

⁵⁷ Alan Simmons, "Mondialisation et migration internationale : tendances, interrogation et modeles theorique", *Cahier Quebecois de Demographie*, 31(1), 2002, 8.

Küreselleşme terimi, dünyadaki uluslar, insan faaliyetleri ve siyasi sistemler arasındaki birbirine bağımlı bağlantıların genişletilmesi ve uyumlaştırılması anlamına gelir. Bu olgu, kendine özgü etkileri ve zamansallığı olan birçok alanda insanları etkiler. Aynı zamanda mal, emek ve bilgi transferlerini ve uluslararası ticareti de kapsamaktadır. İnsan ortamına özgü olan bu terim, günümüzde genellikle ekonomik küreselleşmeye ve dünyadaki bilgilerin dijital ortamda internet ortamında yayılmasının yol açtığı değişikliklere atıfta bulunmak için kullanılmaktadır.⁵⁸

Gelişimine baktığımız zaman küreselleşmenin durağan değil dinamik, sürekli değişikliğe uğrayan bir yapıda olduğunu söylememiz mümkündür. Küreselleşme, sosyal, ekonomik, siyasal, teknolojik, demografik özellikler ve yaşantılar başta olmak üzere hemen her şeyin değişimine neden olmuştur. Göç olgusu da küreselleşmeyle beraber değişen bir yapıdır.⁵⁹

Küreselleşmenin çağımızdaki pek çok olguyu etkilediği gibi, göç olgusunun da küreselleşmeden etkilendiğini söyleyebiliriz. Küreselleşmenin politik, sosyal ve ekonomik alanlarda meydana getirdiği hızlı değişimler, göç ve göçmenin bu durumdan daha hızlı bir şekilde etkilenmesine neden olmaktadır. Bu durumlar göç edilecek yerlerin seçilmesinde, göç edilecek yerlerdeki yaşam koşulları konusunda ve göç kararlarının alınması konusunda etkili olmaktadır. Bu gelişmeler sosyal bilimcilerin göç olgusunu ele alırken ulus aşırı nüfus hareketlerini bu hareketin getirdiği çok kültürlülük, gerek uluslararası ve gerekse ulus devlet içinde oluşan yeni tip topluluklar gibi pek çok faktörü, göz önünde bulundurmaları gerekmektedir.

1.4.6 Beyin Göçü

Yeni bir fenomen olmaktan uzak, uluslararası hareketlilik 1960'lardan bu yana keskin bir şekilde artmıştır. Günümüzde küreselleşme bağlamı, göçmen dinamiklerini hızlandırma eğilimindeyken, aynı zamanda eğitim seviyelerinde bir artış söz konusudur.

⁵⁸ Fredrik Erixon, « Les Bienfaits Économiques de la Mondialisation pour les Entreprises et les Consommateurs », *European Centre for International Political Economy*, 2016, 4.

⁵⁹ Fjolla Lecaj, « Küreselleşme Göç ve Kadın », *Uluslararası Beşeri ve sosyal Bilim İnceleme Dergisi*, Volume: 3 Issue: 1 Year: 2019. S.51-52.

Böylece, dünyadaki beyin göçünün artmasının sürdürülebilirliği, soru ve yansımaları gündeme getirmektedir. Beyin göçü olgusu, bugüne kadar mevcut olan sözlüklerin hiçbirinde tek bir şekilde tanımlanmamıştır. Farklı sözlüklerde birçok tanım olmuştur. Bu tanımların daha fakirden daha zengin coğrafi bölgelere hareket, özel uzmanlık ve becerilere, ekonomik faktöre atıfta bulunma gibi birçok yönü vardır, ancak “daha umut verici fırsatlar aramak” kavramının ana fikri, tüm tanımların ana bileşeni olmuştur.⁶⁰ Göç yönünün bir yönde daha fazla görüldüğü tüm durumlarda, beyin göçü veya beyin kazanımı terimi kullanılır, ancak diğer durumlarda, uzmanlıkların transferi karşılıklı olarak kabul edildiğinde ve yönlendiğinde beyin değişimi de kullanılmaktadır.

"Beyin göçü (brain drain)" denilince; yüksek seviyede eğitim görmüş insangüünün ülkeler arasındaki hareketi anlaşılır. Burada bir ülkenin özellikle bilim ve teknoloji sahasında yetişmiş insan kaynaklarının göç yoluyla kaybı kastedilmektedir.⁶¹ Beyin göçü insanlar, yetkin ve bilim adamları, doktorlar, mühendisler, vb. Gibi yetenekli insan gücüne sahip daha gelişmiş ülkelere göç etmeyi tercih etmektedirler. En çok beyin göç veren ülkeler Hindistan, Pakistan, çin, filipin, çezayir, fas, Nijeriya ve Türk Cümhuriyetileridir.

1.4.7 Mübadele Göçleri

Mübadele kelime anlamı değiş-tokuştur. Bir antlaşmanın esaslarına dayanılarak yapılan, ülke nüfuslarının karşılıklı olarak yer değiştirmesiyle olan göçlere mübadele göçleri denilmektedir.⁶²

İnsanlık hayatının neredeyse her döneminde daha iyi bir yaşam sürme isteği vardır. Bu istekler insanların bazen gönüllü bazen de zorunlu olarak bulundukları yerleri terk etmelerine neden olabilmektedir. Bu durum aynı zamanda bir nüfus hareketidir. Nüfus hareketleri nedenleri, sonuçları, etkileri ile birçok alanın çalışma konusu olmuş ve kendi

⁶⁰ Abdus Salam, From Brain Drain to Brain Gain: An Insight in to Human Capital Flight From Pakistan, İstanbul Aydın Üniversite Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2014, s.5.

⁶¹ Berrak Kurtuluş, Amerika Birleşik Devletleri'ne Türk Beyin Göçü, Alfa yayınev, Ekim 1999, s.1.

⁶² Şenol Yaprak “Uluslararası Emek Göçü Bağlamında Almanya’ya Türk İşgücü Göçü ve Sosyo Ekonomik Etkileri”, International Conference on Eurasian Economies, 2013, s.864.

içerisinde türlere ayrılmıştır.⁶³ Mübadele, yukarıda bahsedilen ‘Göçün Türleri’ konusunda da yazıldığı gibi zorunlu olarak gerçekleşen türlerinden biridir.

Anadolu’da işgaller karşında halkı yanına alarak kurulan yeni Türk devletinin baş etmesi gereken sorunlarla çözüm bekleyen sıkıntılardan biri de mübadele konusudur. Balkan Savaşları’nın peşine I. Dünya Savaşı’nın patlak vermesi göç hareketlerinin artmasında etkili olur. Bu etki bahsedilen savaşılara katılan Osmanlı için de aynıdır ve söz konusu göç olgusu yeni kurulacak Türkiye Cumhuriyeti Devleti’nin de belli bir dönem başını ağrıtacaktır.⁶⁴

---

⁶³ Aydın Aydın, Handan Gökçek’in “Ah Mana Mu” Ve Kostas E. Tsolakidis’in “Belki Bir Gün Dönerim” Adli Eserlerinde 1924 Nüfusu Mübadelesi Sürecinde Toplumsal Dinamiklerin Karşılaştırması, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir 2018, S.21.

⁶⁴ Aydın, Handan Gökçek’in “Ah Mana Mu” ve Kostas E. Tsolakidis’in “Belki bir Gün Dönerim” Adli Eserlerinde 1924 Nüfusu Mübadelesi Sürecinde Toplumsal Dinamiklerin Karşılaştırması, s.6.

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE YAŞAYAN GÖÇMENLER: ERZURUM ÖRNEĞİ

İnsanın coğrafi hareketliliği ve bu hareketin yol açtığı nüfus dinamiği olarak tanımlanan göç (az veya çok) bireylerin ya da grupların sembolik veya siyasal sınırların ötesine, yeni yerleşim alanlarına ve toplumlara doğru kalıcı hareketini içerir.

Göç alan ve göç veren yerlerin ortak özellikleri dikkate alındığında, Türkiye'nin her anlamda bir geçiş süreci yaşayan ülke olduğu görülür. Bu durum, Türkiye'nin, bir zamanlar göç veren ülke veya transit ülke konumundan göç alan ülke konumuna dönüşmesinde de görülmektedir.⁶⁵

Göçmen gönderen ve alan ülkeler arasında yer alan Türkiye'nin uluslararası göç tarihi, göç düzenlerinin niteliksel ve niceliksel özellikleriyle ilgili değişen eğilimlerden oluşmaktadır. Cumhuriyetin kuruluşu, yeni Türk devletinin topraklarında nüfusu homojenleştirmeyi amaçlayan sınırlar boyunca büyük bir göç dalgasına tanık olmuştur.⁶⁶

Türkiye, mültecilerin statüsü ile ilgili olan 1951 sözleşmesinin asıl üyeleri arasındadır.⁶⁷1980’lerden itibaren, çoğunlukla çevre ülkelerde gelişen siyasi istikrarsızlıklardan kaynaklanan yoğun uluslararası göç hareketleri Türkiye’yi transit ya da hedef ülke konumuna getirmiştir. Bu dönemde özellikle sınır komşularımızda yaşanan siyasi gelişmeler ve silahlı çatışmalar ile Türkiye’ye yönelik uluslararası göç hareketleri, sığınmacılar, mülteciler gibi farklı göçmen gruplarını içerecek şekilde farklılaşmıştır. Bunun yanı sıra Türkiye, yasadışı göç, göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti bağlamında da önem kazanmaktadır. Özellikle, 2000’li yıllardan itibaren bu olgular

⁶⁵ Orhan Deniz, “Ortadoğu ve Asya Kökenli Göçmenlerin Göç Güzergâhında Türkiye Opsiyonu”, *Sosyoloji Divanı Dergisi* 6, Temmuz-Aralık 2015, 13

⁶⁶ Ahmet İçduygu, Damla B. Aksel, “Irregular Migration in Turkey”, *International Organization for Migration in Turkey*, Ankara September 2012, 7.

⁶⁷The figure is obtained from *The State of the World’s Refugees: Fifty Years of Humanitarian Action* (UNHCR, Oxford University Press, Geneva, 2000), Annex 10, p. 325.

Türkiye’ningündeminde giderek artan yoğunlukta yer almakta, bunlara yönelik politikalar geliştirilmektedir.⁶⁸

Kaynak : wox maps

Şekil 2.Çeşitli Ülkelerden Gelen Mültecilerin Geçiş Güzergah Haritası

Avrupalılar, Türkiye’yi bir göç ülkesi olarak görüyorlardı; Avrupa Birliğinde ikamet eden 3 milyon Türk vatandaşının bu temsili kanıtı olduğunu görüyorlardı. Türkler, Avrupa’daki Avrupa birliğine üye olmayan büyük grup olmasına rağmen, Türkiye’nin son otuz yıldaki siyasi ve sosyal değişimleri ve aynı zamanda çevrelerindeki değişen jeopolitik bağlam, göç ortamını tamamen değiştirdi bu ülkede. Türkiye şimdi göçmenler için çoğunlukla geçiş ülkesi haline geldi. Türkiye, bir göç ve geçiş ülkesi olarak bu konulardaki tartışmaların merkezinde bir ülke olmuştur. Aynı zamanda, Türkiye’nin bir göç ülkesi olduğuna dair artan bir bilinç var.⁶⁹

Türkiye, AB’ye katılım için resmi başvurusundan bu yana Avrupa’ya yapılan göçler konusundaki tartışmanın merkezinde ve bunun da ötesinde, Avrupa’ya açılan bir kapı haline geldiğinden beri daha çok göç tartışmalarının konusu olmuştur.

Türkiye, 2014 yılında dünyada mültecilere ev sahipliği yapan ilk ülke oldu.⁷⁰ Bu, Türkiye’ye komşu bir ülkede çıkan çatışma veya gerilimden kaynaklanan ilk sınır ötesi mülteci akını değildir. 1980 ile 1988 arasında İranlılardan sonra, 1989 ile 1990’da Iraklı

⁶⁸ Kemal Kirişçi, *Reconciling Refugee Protection with Efforts to Combat Irregular Migration: The Case of Turkey and the European Union*, Global Migration Perspectives No. 11, Global Commission on International Migration, 2004, Geneva, 4.

⁶⁹ Kirişçi, *Reconciling Refugee Protection with Efforts to Combat Irregular Migration: The Case of Turkey and the European Union*, 11.

⁷⁰ Turkey – UNHCR operational update, January-June 2016

Kürtler, 1989'da Türkçe konuşan Bulgarlardan sonra - zamanda daha geriye gitmemek adına - Türkiye, yetkililerin en iyi şekilde yönetmeye çalıştığı büyük bir savaş mülteci fenomenine tekrar maruz kalmaktadır.⁷¹

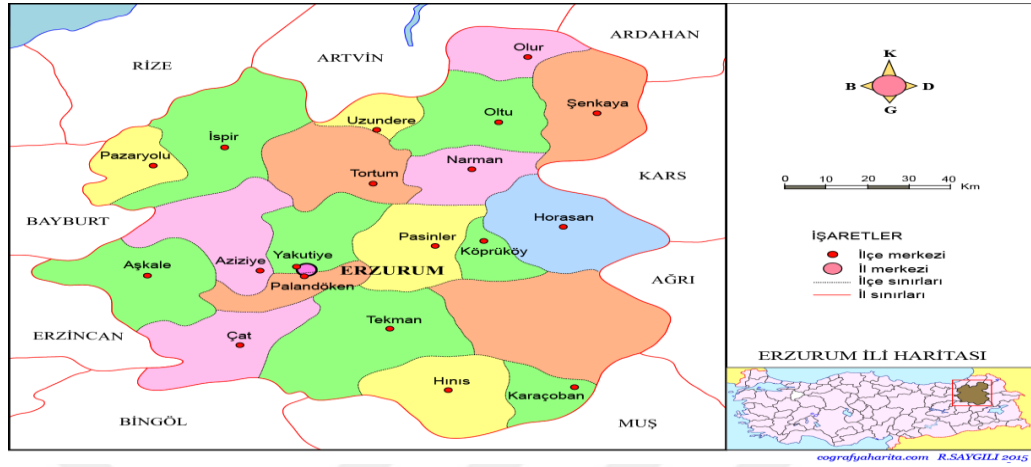
Türkiye, yabancı hareketliliği açısından çok yoğun bir ülkedir. Günümüzde sadece ticaret, seyahat, öğrenim vb geçici sebeplerle değil, yerleşmek amacıyla da çok sayıda yabancı Türkiye'ye gelmektedir. Örneğin Akgün “20. yüzyılda Anadolu'ya göç edenler daha çok Türk soylu ‘akrabalarımız’ olmasına rağmen, Lozan’dan bu yana ilk kez Alman, İngiliz, ABD’li gibi Batılı ülke vatandaşları da şehirlerimize ve hatta mahalle ve köylerimize taşınıyor” demektedir. Türkiye’de yabancı hareketliliğinin boyutunu görmek açısından 2000-2008 yıllarını kapsayan sekiz yıl içinde Türkiye’ye giriş ve Türkiye’den çıkış yapan yabancıların sayısını incelediğimizde, yabancı hareketliliği açısından ne kadar yoğun bir ülke olduğu görülmektedir.

2.1. ERZURUM’UN STRATEJİK ÖNEMİ VE TARİHSEL GELİŞİMİ

Türkiye Cumhuriyeti'nin idari taksimatına göre Doğu Anadolu'nun orta kuzey kısmında yer alan Erzurum, tarih boyunca çok önemli gelişmelere sahne olmuş Anadolu'nun en eski şehirlerinden birisidir. Osmanlı Vilayat-ı Şarkıyesi/Sittesi'ni oluşturan altı vilayetten birisi olan Erzurum, çok önemli yolların kesişme noktasında bulunması ve konumunun savunmaya elverişli olması sebebiyle, ekonomik ve askeri açılarından bölgenin en önde gelen şehirlerinden birisi olmuştur. Kuzeyde Trabzon, Kafkasya ve İran'dan gelip, Erzurum'dan geçen büyük yolların denize ulaştığı noktadır. Bir anlamda Erzurum'un da limanı durumundadır.⁷²

⁷¹ Jean-François Pérouse, “LA Turquie Face Aux Soubresauts Migratoires Dans un Contexte de Crise”, CAIRN.INFO, <https://www.cairn.info/revue-confluences-mediterranee-2013-4-page-85.htm>

⁷²Enis Şahin, “ Erzurum Occupation by Russian According to English“ *Times Newspaper*, Atatürk dergisi, cilt 5, sayı 3, Erzurum 2007, S. 16-19.

Kaynak : wox maps

Şekil 3. Erzurum İl Haritası

Anadolu'nun en eski şehirlerinden Erzurum, tarih süreç içerisinde pek çok medeniyetin rekabetine sahne oldu. Anadolu, İran, Kafkasya ve Orta Asya'yı bağlayan yolların kavşağındaki şehir, stratejik mevki ve coğrafi konumu nedeniyle pek çok devlet için cezap edilirdi.⁷³

Erzurum'un denizden yüksekliği yaklaşık 1850 metredir. Yüzölçümü bakımından Türkiye'nin dördüncü büyük ili konumundadır. Erzurum, Kuzeyde Artvin ve Rize, batıda Gümüşhane ve Erzincan, güneyde Bingöl ve Muş ve doğuda Ağrı ve Kars illeri ile çevrilmiş olup yüzölçümü 25,331 km'dir.⁷⁴

Ancak şehri önemli kılan ana özellik, tam merkez konumda yer alarak ticari ve askeri yolların kavşak noktası olması, zengin akarsu yataklarını bünyesinde yer vermesi ile savunma açısından oldukça kuvvetli bir zemine sahip olmasıdır.⁷⁵ Bütün bu nitelikler göz önüne alındığında bütün yolların düğüm noktasında bulunması Erzurum'un yüzyıllardan beri neden paylaşılamayan bir toprak parçası olduğunu net bir şekilde ortaya koymaktadır.

⁷³ Bilgehan Pamuk, " XVII. Yüzyılda Bir Serhad Şhiri Erzurum ", IQ kültür Sana Yayınevi, İstanbul, 2006, s.19.

⁷⁴ Adnan Küçükali, "Bir Sosyal Politika Problemi Olarak Göç (Erzurum Örneği)", İmaj Yayınevi, Ankara Nisan 2016, 22.

⁷⁵ Emine Dikmen, Xıı. Yüzyılda Erzurum Ve Çevresinde Saltuklu Beyliği Ve Iı. İzzeddin Saltuk Dönemi Kafkasya Politikası, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2015, s.19.

2.2.ERZURUM’UN MARUZ KALDIĞI GÖÇ AKIMLARI

Asya ile Avrupa arasında köprü konumunda olan Türkiye, Kuzey Afrika, Ortadoğu ve yakın Asya ülkelerinden AB ülkelerine kaçak olarak göç etmek isteyenler için vazgeçilmez bir durak olup aynı zamanda göç edenlerin yerleştiği de bir ülkedir.⁷⁶

Erzurum, Anadolu coğrafyasının doğusunda yer alan en önemli yerleşim merkezlerinden biridir. Yaklaşık 4 bin yıllık bir tarihe ev sahipliği yapan kentin mazisi⁷⁷, büyük ölçüde savaşlar, istilalar ve göç hareketleriyle örülüdür. Sınır şehri olmamakla birlikte bulunduğu stratejik konumun avantajlarından dolayı tarih boyunca doğunun ana savunma hattını ve Anadolu’nun içlerine doğru yapılan geçişlerin ve yönelimlerin merkez üssü rolünü üstlenmiştir.⁷⁸ Bu bakımdan tarihi seyir içinde bilhassa Kafkaslardan ve Orta ile Ön Asya’dan batıya doğru yapılan göçlerin durak noktası ve ilk önemli ayaklarından birini meydana getirmektedir. Kentin göç olgusuyla ilişkili olarak tarihini incelediğimizde ilk çağlardan itibaren birçok kavmin hareket halinde bu coğrafyadan geçtiğine tanıklık ediyoruz. Ancak en önemli göç hareketi, Orta Asya’dan yola çıkarak İran üzerinden Anadolu’ya yönelen Selçuklu Türkleri tarafından yapılmıştır. Yeni bir yurt bulma arayışıyla başlayan bu hareketi diğer göçlerden ayıran temel özeliği ise başta Erzurum olmak üzere Anadolu coğrafyası üzerinde radikal şekilde demografik ve sosyo-kültürel değişimlere sebebiyet vermiş olmasıdır.

Özelikle Anadolu’nun giriş kapısı niteliğini taşıyan Erzurum’un Türkler tarafından ele geçirilmesiyle birlikte bu harekete mensup kitleler çok seri ve dinamik bir şekilde Anadolu’nun içlerine doğru yayılmış ve kalıcı bir yerleşim kültürüne doğru hızlı bir evrimleşme süreci yaşamıştır. Selçuklu idarecilerinin bilinçli ve sistemli bir politika dâhilinde Türk göçmenlerini Erzurum üzerinden Anadolu’ya doğru katalize etmeleri sonraki yüzyıllar içinde bu niteliğe sahip göçlerin devamlılığını sağlamıştır.⁷⁹ Özellikle tahripkâr ve vahşette varan faaliyetleriyle tüm Asya kıtasında dehşet saçan Moğolların

⁷⁶ Taşkın Deniz, “Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181, 2014, 184.

⁷⁷ Muammer Çelik, *Erzurum Kitabı*, İstanbul 2008, 23.

⁷⁸ Elif Çolakoğlu, “Kent Tarihi ve Yerel Yönetim İlişkisi Yönüyle Erzurum”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı, 479, 29.

⁷⁹ Enver Konukçuoğlu, *Selçuklulardan Cumhuriyette Erzurum*, Ankara 1992, 1-18.

siyasi ve askeri bir güç olarak ortaya çıkmaları, bölgedeki Türk nüfusunun zorunlu şekilde Anadolu'ya doğru göç yollarına düşmesine neden olmuştur.⁸⁰ Bölgeye gelen nüfusun bir kısmı Erzurum ve çevresine yerleşirken geriye kalanları ise aynı güzergâh üzerinden Anadolu'nun içlerine doğru yayılmışlardır.

Bu göçmenler Anadolu'ya yerleşmekle birlikte aynı zamanda kendi kültür katmanlarını da muhafaza ederek bölgedeki demografik değişimin yanı sıra kültürel aktarım yoluyla sosyal yapının değişimine de katkı sunmuşlardır. Nitekim Anadolu'daki birçok örneğinde olduğu gibi Erzurum'a bağlı Horasan bölgesinin isminin etimolojik kökeni de, İran'da ki Horasan bölgesinden buraya göç eden toplulukların aynı ismi kullanmasına dayanmaktadır.⁸¹

Bu süreçten sonra da bölgeye yönelik Türk göçleri devam etmiş, hatta bu hareketlilik bölgenin nüfus ve sosyal yapısının yanı sıra siyasi hayatı üzerinde de derin tesirler yaratmıştır. Moğolların Ön Asya'daki varlığının zayıflaması neticesinde daha önceden bölgeye göç etmiş olan bazı Türkmen aşiretleri politik kaostan istifade ederek coğrafyanın askerî ve idarî hâkimiyetini ele geçirmişlerdir.

Erzurum ve çevresindeki Kara Koyunlu ve Bayındırlı aşiretlerinin Karakoyunlu ve Akkoyunlu devletlerini vücuda getirmeleri bu durumun önemli emsallerindendir.⁸² Ancak XVI. yüzyıldan sonra Osmanlı Devleti'nin bölgedeki tahakkümü gerek göç olgusunun niteliğini gerekse seyrini önemli ölçüde değiştirmiştir. Bu dönemden sonra Anadolu'ya akın eden zümrelerin göç etmesinin nedeni zorunluluktan ziyade oldukça mamur hale gelmiş Anadolu coğrafyasında daha iyi yaşam şartlarına kavuşma isteğinden kaynaklanıyordu. Öte yandan Osmanlı idarecilerinin gelen göçmenleri zorunlu iskân ve şenlendirme politikalarıyla yerleştirmesi ise bölgenin iktisadi verimliliğini artırdığı gibi gelecek göçmenler içinde cezp edici bir nitelik kazanmasını sağlıyordu.⁸³

⁸⁰ Savaş Eğilmez, *Erzurum Kuruluşundan Osmanlı Fethine Kadar*, İstanbul 2012, 145-147.

⁸¹ Osman Çetin, "Horasan", *DİA*, İstanbul, 2012, XVIII, 235.

⁸² Eğilmez, *Kuruluşundan Osmanlı Fethine Kadar Erzurum*, 153-160.

⁸³ Cengiz Orhunlu, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, Eren Yayıncılık ve Kitapçılık Ltd, İstanbul, 110.

Ancak bu dönemden itibaren bölgede artan Osmanlı-İran savaşları neticesinde tahribattan ve baskıdan kurtulmak isteyen halkın bilhassa savaş dönemlerinde bölgeden göç ettiği anlaşıyor. Özellikle İran'daki Şii hareketinin siyasi bir kimlik kazanarak Anadolu'daki zümrelere nüfuz etmesi ve bu nedenle Osmanlı Devleti'nin bölgeye yönelik askeri faaliyetlerinin artması neticesinde sonuçları itibarıyla önemli değişimler yaratan yeni ve büyük bir göç hareketliliği yaşanmıştır. Bölgede Şiiliğe sempati duyan kesimler çoğunlukla İran ve Azerbaycan taraflarına göç etmişlerdir. Diğer yandan Osmanlı Devleti ise Şiiliğe karşı tampon bölge görevi üstlenmesi için Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden Sünni kesimleri zorunlu göçe tabi tutarak bölgeye sevk etmiştir.⁸⁴

Günümüzde Erzurum ve çevresinde muhafazakâr bir kimliğin bulunuyor olmasının tarihsel nedenlerinden biri de muhtemelen bu göçlerle birlikte yaşanan değişimdir. Bundan sonraki süreçte bölgeye yönelik göç hareketliliği düzenli ancak seyrek bir şekilde devam etmiştir. XIX. yüzyıla kadar bu şekilde devam eden göç hareketliliği Rusya'nın kuzeyde artan yayılma faaliyetleriyle birlikte yeniden bir ivme kazanmıştır. Bu dönemde Kafkaslarda yaşayan İslâm ahalisi Rus esaretinden kaçmak amacıyla çoğunlukla Erzurum üzerinden Anadolu'ya yönelmiştir. Öte yandan bu yüzyıl içinde üç defa Erzurum ve çevresini işgal eden Rus kuvvetleri geri dönüşlerinde kendileriyle birlikte onlara yardım eden bölgedeki Ermeni nüfusunun bir kısmını da beraberlerinde götürmüşlerdir.⁸⁵

Bu hareketliliği tetikleyen bir başka unsur ise Kafkaslarda yaşayan Ermenilerin buradaki Müslüman nüfusa karşı girdiği düşmanca faaliyetleridir. Bu gelişmeler neticesinde bölgedeki Müslüman nüfusun büyük bir çoğunluğu göç ederek Erzurum ve çevresine yerleşmiştir.⁸⁶

⁸⁴ Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)*, I, İstanbul 2000, 78.

⁸⁵ Döndü Sena Arslan, "Rusya'ya Göçen Ermeniler Sorunu ve Bu Sorunun Ermeni Milliyetçilik Hareketleri Üzerindeki Etkisi", *Hoşgöründen Yol Ayrımına Ermeniler*, I, Kayseri, 2009, 489-499.

⁸⁶ Ufuk Gülsoy, "Osmanlı'dan Avrupa'ya Gurbetçi Göçü", *Tarih ve Medeniyet*, 33, Aralık 1996, 35; Faruk Aydın, "1878'de Osmanlı Devleti'nde Meydana Gelen Göç Hareketleri ve Göçmenlerin İskânı", *Askeri Tarih Bülteni*, 34, Ankara 1993, 35; Ahmet Akgündüz, "Osmanlı İmparatorluğu ve Dış Göçler", *Toplum ve Bilim*, 80, İstanbul 1999, 3; Ahmet Cevdet Eren, *Türkiye'de Göç ve Göçmen Meseleleri Tanzimat Devri İlk Kurulan Çöçmen Komisyonu, Çıkarılan Tüzükler*, İstanbul 1966, 55-56; Mehmet Demirtaş, "Kırım Savaş ve 93 Harbi Sürecinde Memleketine Gelen Göçmenlerin Sevk ve İskânları", *TAED*, 41, Erzurum 2009, 216; Abdulkadir Gül, "Bayezid Sancağının Demografik Yapısına Genel Bir Bakış", 161-165.

Birinci Cihan Harbi dönemi ise bölgedeki göç hareketliliğini hızlandırmış ve bölgenin günümüzdeki demografik yapısının oluşumunda nihai etken olmuştur. Savaş döneminde Ermenilerin yaptığı mezalimler karşısında şehirdeki nüfusun büyük bir kısmı katliamlara maruz kalmamak adına Anadolu'nun iç kısımlarına doğru göç yollarına düşmüşlerdir. Türk ordusunun ileri harekâtıyla birlikte bu nüfusunun bir kısmı geri dönerken bölgedeki Ermeni nüfus ise tamamıyla Kafkaslara doğru göç etmiştir.⁸⁷Savaş sonrasında ise zaman içinde özellikle güneyden kuzeye doğru yaşanan göç hareketliliğinden Erzurum'unda etkilendiği ve günümüzde il sınırlarının güney kısımlarındaki nüfusun bir kısmının bu hareketlenme neticesinde oluştuğu tahmin edilmektedir.

Cumhuriyetin ilanından sonra ise tarih boyunca doğunun merkez noktasını teşkil eden şehir, artan refah düzeyiyle birlikte yeniden göçlere sahne olmuştur. Çevresindeki az gelişmiş bölgelerden göç alan kent merkezi aynı zamanda eğitim ve iktisadi bakımdan gelişim gösteren ya da daha iyi yaşam şartları arayışı içerisinde olan nüfusunun bir kısmının da batıya doğru göç etmesine tanıklık etmiştir. Günümüzde de bu hareketlilik devam ederken göç olgusunun dışa doğru daha ağırlıkta olduğu görülmektedir.

2.3.ERZURUM'A GÖÇ EDEN AFGANLI GÖÇMENLER

Afganistan, yakın tarih boyunca büyük göç çıkışlarının yanı sıra doğal afetler, Sovyet istilası ve yerel ve Taliban dinamikleri etrafındaki güvenlik durumlarını ve ekonomik zirveler ve çukurların neden olduğu geri dönüş akışlarının yaşandığı deneyimler yaşamıştır.⁸⁸

Farklı nedenlerden dolayı ülkelerini geride bırakarak Türkiye'ye, özellikle Erzurum'a göç ederek burada hayatlarını sürdürmek zorunda olan Afganlıların sayısı göz ardı edilemeyecek kadar fazladır. Son günlerde ulusal ve uluslararası basında, Türkiye'ye yasa dışı giriş yapan göçmenlere ilişkin haber ve görüntülerin arttığı görülmektedir. Türkiye debulunan Afganlı göçmenlerin sayısı ise gün geçtikçe artmaktadır. Erzurum özelinde özellikle Afganlı göçmenlere yer vermemizin sebebi diğer ülkelerden göç eden göçmenlere

⁸⁷*Ermeni Komitelerinin A'mâl ve Harekât-ı İhtilâliyesi*, 177.

⁸⁸Robert Holzmman, "Managed Labor Migration in Afghanistan: Exploring Employment and Growth Opportunities for Afghanistan", January 2018, 8.

göre sayıca daha fazla olmalarıdır. Bilindiği üzere Afganlı göçmenler Türkiye’de daha çok doğu illerini tercih etmektedirler.

Göç ettikleri doğu illeri arasında da Erzurum, daha çok göçmeni bünyesinde barındırmasıyla diğer illerden ayrılmaktadır. Afganlı göçmenlerin tercih ettikleri doğu illeri istatistiksel verilerden hareketle ortaya konduğunda, Afganlıların daha çok Erzurum’u tercih ettikleri illerdeki bölümlerde paylaşılabilmektedir.

Kendi ülkelerinde var olan ekonomik, politik, sosyal problemlerden ötürü başka ülkelere göç eden göçmenlerin sorunları göç ettikleri ülkelere de devam etmektedir. Daha güzel şartlara kavuşma hayalleri ile topraklarını geride bırakan göçmenler, sığındıkları ülkelere de yaşadıkları sorunlara benzer sorunlar yaşamaktadırlar.

Ortadoğu’da yaşanan bilhassa politik sebeplerin neden olduğu dışarı göçten Türkiye de payını almıştır. Türkiye’de son yıllarda sayıları gittikçe artan göçmenlerin yaşadıkları problemler ve uyum sorunları bu çalışmayı yapmamız noktasında dikkatimizi çekmiştir. Dolayısıyla bu bölümde Afganlı göçmenlerin Türkiye’de karşılaştıkları problemler, Türkiye’de yer alan göç politikalarının onları nasıl etkilediği, Erzurum halkının onlara bakış açısı, uyum sağlamaya çalışırken yaşadıkları zorluklar göçmenlerle gerçekleştirilen nicel bir araştırmanın sonuçları dâhilinde ele alınacaktır.

Afganlı göçmenler Türkiye’ye yasadışı göç ettikten sonra sığınma talebinde bulunmak için kolluk kuvvetlerine ya da İl Göç İdaresine başvurumaktadırlar. Birleşmiş Milletler Uluslararası Koruma kapsamında göçmenler 3 gruba ayrılmaktadırlar: mülteci, şartlı mülteci ve ikincil koruma altındakiler.

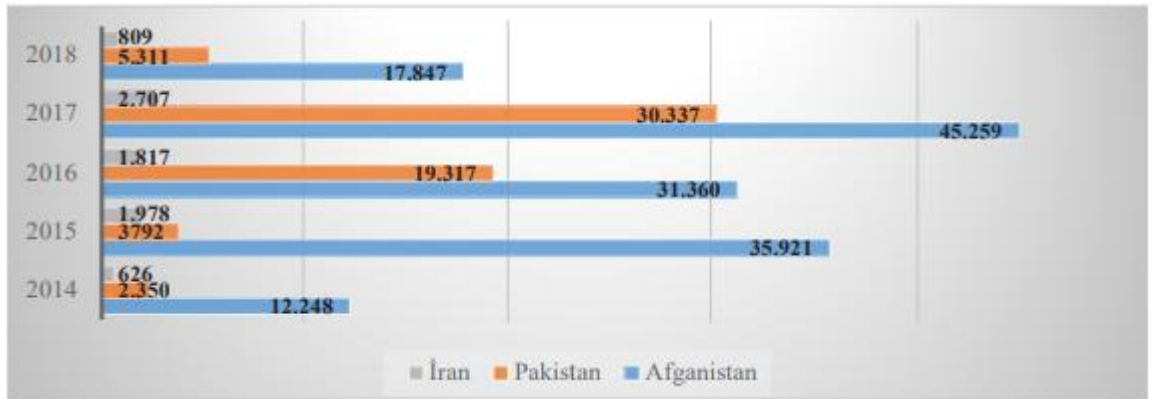
Afganlı göçmenler yasadışı göç etmek suretiyle Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra, sosyal çevreleri tarafından ihbar edilmeleri veya kolluk kuvvetlerine yakalanmalarının ardından pasaport veya kimliklerinin olup olmaması durumuna göre muamele görmektedirler. Pasaport ve kimlik kartı olan yasadışı göçmenler İl Göç İdare’ye götürülürken pasaport ve kimlik kartı olmayan göçmenler ise geri gönderme kamplarına sevk edilmektedirler. Bu kamplarda kısa bir süre misafir edilen göçmenler yapılan kontrollerin ardından sınır dışı edilmektedirler.

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Şekil 4.Yıllara Göre Kayıt Altına Alınan Yasa Dışı Göçmen Sayısı

Afganlı göçmenler Türkiye'ye gelirken genel olarak İran üzerinden gelmektedirler. Göçmenlerin İran istikametini seçmelerinin sebeplerinden biri de İran'da bulunan Afganlıların sayıca fazla olmalarıdır. 2014 yılının ardından Türkiye'ye yapılan düzensiz göçlerin sayısında artış yaşanmıştır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü'nün (GİGM) verilerine göre 2014 yılında 58647 olarak kayıt alınan göçmen sayısı 2015 yılında 146485, 2016 yılında 174466 ve son olarak 2017 yılında ise 175752 olmuştur.⁸⁹ Ayrıca bu noktada şunu belirtmemiz gerekmektedir ki; yıllara göre alınan sayılar, kayıt altına alınan veya yasal bir statü elde etmek için İl Göç İdarelerine başvuruda bulunan göçmenlerin sayılarını bizlere vermektedir.

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Şekil 5.Türkiye'ye Yasa Dışı Giriş Yapan Göçmenlerin Uyrukları

⁸⁹ Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)

2014 yılında Türkiye'ye yasa dışı giriş yapan 58647 göçmenden 12248'i Afganlı göçmenlerden meydana gelmektedir. 2014 yılına göre yasa dışı göçmen yer yer değişiklik göstermiş olsa da genel olarak artan bir grafik sergilemiştir. 2015 yılında yasa dışı Afganlı göçmen sayısı on iki bini aşarak 35921 olmuştur. 2016 yılında ise göç eden Afganlı göçmen sayısı 31360 olarak kayıt alınmıştır. 2017 yılında ise diğer yıllara göre en fazla yasa dışı Afganlı göçmen kayıt altına alınmıştır; 45259.

Tablolardan anlaşıldığı üzere Afganlı göçmenler yıllar geçtikçe Türkiye'ye daha çok göç etmişlerdir. Türkiye'ye giren Afganlı göçmenler ya İran'da bulunan göçmenlerdir ya da İran üzerinden gelen Afganlı göçmenlerdir. İran istikametini kullanan göçmenler Afganistan'da bulunan istikrarsızlıktan veya kendi ülkelerinin iç sorunlarından kaçarak Türkiye'ye göçmüşlerdir. Bazıları Türkiye'yi bir geçiş ülkesi olarak görmekteyken bazıları temelli kalma planları yapmaktadırlar. Geçiş ülkesi olarak Türkiye'yi seçen Afganlıgöçmenler bir süre Türkiye'de bulunduktan sonra Avrupa'nın diğer ülkelerine geçmek istemektedirler.

Afganlı göçmenlerin Türkiye gibi göç ettikleri bir diğer ülke İran'dır. Afganlı göçmenler kırk yılı aşkın bir süredir İran'da bulunmaktadır. Buradan hareketle onların artık İran'ın bir parçası olduklarını söyleyebiliriz. İran toplumunun ayrılmaz bir parçası haline gelen Afgan göçmenler, orada ucuz iş gücü anlamına da gelmektedirler. Bu sebeple İran'ın yerel ekonomisi için büyük bir anlam ifade etmektedirler. İran halkının görüşlerinden İranlıların, Afganlı göçmenlerin başka ülkelere göç etmelerine veya kendi ülkelerine dönmelerine pek sıcak baktıkları söylenemez. İran'ı geçiş ülkesi olarak değerlendiren göçmenler bir süre orada kaldıktan sonra Türkiye'ye geçebilmektedirler.⁹⁰

2.4. ERZURUM'A GÖÇ EDEN SURİYELİ GÖÇMENLER

Tarih içerisinde Suriye bölgesi Mısırlılar tarafından “Retenu” olarak adlandırılırken, bu ad Tevrat'ta “Lotanu” ve “Rotanu” olarak ifade edilmiştir. İslam kaynaklarında ise “Bilad al-Şam” veya “al-Şam”, “Şam” veya “Dımaşk” olarak geçmiştir. Şam, Asurca'da

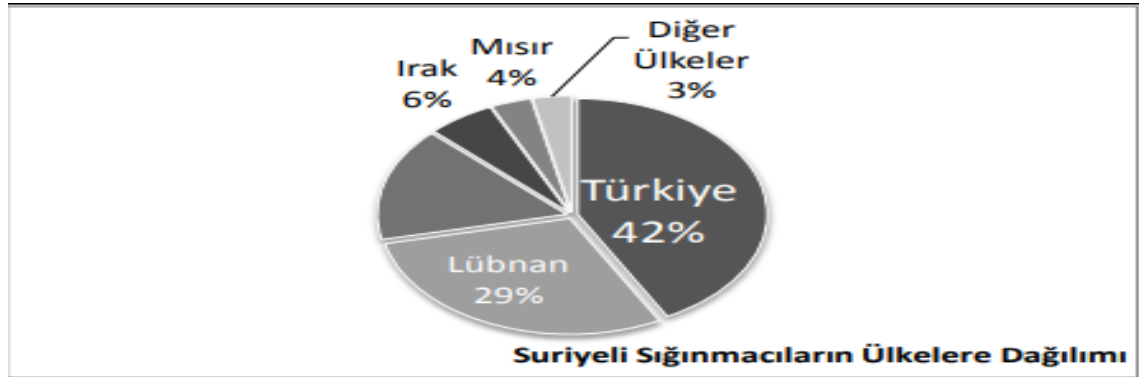
⁹⁰Mehmet Koç, *Türkiye'ye Düzensiz Afgan Göçü ve İran'ın Göç Politikaları*, Iram Araştırmaları Merkezi, Nisan 2018, 4.

“Dimaşki” ya da “Timaşgi” olarak zikredilmiştir. Suriye, Kitab-ı Mukaddes’te, Aram ve Arap dilinde “Berrü’ş-Şam” adıyla anılmıştır. Suriye adı hususunda çeşitli görüşler olmakla birlikte, bir devlete resmi ad olması ilk olarak Fransız mandası döneminde gerçekleşmiştir.⁹¹

185.180 km²’lik bir alana sahip olan Suriye’nin, 1.295 km²’si İsrail’in işgali altındadır. 2.253 km’lik kara sınırının 605 km’si Irak, 375 km’si Ürdün, 375 km’si Lübnan, 76 km’si İsrail ile olup, en uzun sınırı Türkiye ile 822 km’dir.⁹²

2011 yılının başında “Arap Baharı”nın diğer devrimlerine gelince, ulaşması Mart ayında Suriye’ye Tunus, Mısır, Libya, Bahreyn ve Yemen’in ardından geldi. Suriyeliler, Ben Ali ve Mübarek’in diktatörlüğünün yıkılması konusunda hevesliydi. Diğer Arap halkları gibi, Suriye devriminin ilk sloganlarına göre değişim isteğini ortaya koymak, "özgürlük, adalet ve onur" iddia etmek istediler.⁹³

2011 yılında Suriye’de başlayan iç savaş sekiz yılı geride bırakmış, savaş öncesi de 22 milyon olan nüfusun neredeyse yarısı göçmen olmuştur. Yaklaşık 6 milyon Suriyeli ülke içinde göç ederken, komşu ülkelere sığınanların sayısı 5 milyona yaklaşmıştır. Avrupa ülkelerine sığınmış olan Suriyeli sayısı da bir milyonu aşmıştır.⁹⁴

Şekil 6. Suriyeli Sığınmacıların Ülkeler

⁹¹ İsa Kalaycı, *Ortadoğu'dan Türkiye'ye Yapılan Göçler 1923-2000 (Irak ve Suriye Göçleri)*, (Yayınlanmış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elazığ 2014, 434.

⁹² Kalaycı, *Ortadoğu'dan Türkiye'ye Yapılan Göçler 1923-2000 (Irak ve Suriye Göçleri)*, 435.

⁹³ Marie-Claude Slick, “Le Conflit Syrien Pour Les Nuls”, *Démocrates Franco-Syriens*, 30 avril 2017, 5.

⁹⁴ BMMYK (<http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id:224>) (Erişim: 31 Aralık 2014).

Türkiye dünyada en fazla mülteciyi barındıran ülkedir. Göç İdaresi Genel Müdürlüğü ve Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı (AFAD) verilerine göre Türkiye’de üç milyona yakın Suriyeli göçmen bulunmaktadır. 19 Eylül 2016 tarihi itibarıyla 10 ilde kurulan 26 barınma merkezinde, 254 bin 938 Suriye ve Irak vatandaşı göçmen yaşamaktadır. Buna göre Türkiye’de yaşayan göçmenlerin yaklaşık yüzde 10’u kamplarda yaşamakta, geri kalan yüzde 90’ı da Türkiye’nin tüm şehirlerine dağılmış durumdadır.

İL SIRA	İLLER	KAYIT EDİLEN	NÜFUS	İL NÜFUS İLE KARŞILAŞTIRMA YÜZDESİ
	TOPLAM	2.790.767	78.741.053	%3.54
1	Adana	149.074	2.183.167	%6.83
2	Adıyaman	24.423	602.774	%4.05
3	Afyon	4.081	709.015	%0.58
4	Ağrı	849	547.210	%0.16
5	Alınaray	1.138	386.514	%0.29
6	Amasya	210	322.167	%0.07
7	Ankara	64.613	5.270.575	%1.23
8	Antalya	328	2.288.456	%0.01
9	Ardahan	71	99.265	%0.07
10	Artvin	40	168.370	%0.02
11	Aydın	7.091	1.053.506	%0.67
12	Balıkesir	1839	1.186.688	%0.15
13	Bartın	31	190.708	%0.02
14	Batman	19.281	566.633	%3.40
15	Bayburt	39	78.550	%0.05
16	Bilecik	509	212.361	%0.24
17	Bingöl	731	267.184	%0.27
18	Bitlis	655	340.449	%0.19
19	Bolu	988	291.095	%0.34
20	Burdur	7.775	258.339	%3.01
21	Bursa	102.017	2.842.547	%3.59
22	Çanakkale	3.405	513.341	%0.66
23	Çankırı	311	180.945	%0.17
24	Çorum	1.446	525.180	%0.28
25	Denizli	7.057	993.442	%0.71
26	Dişarbakır	28.931	1.654.196	%1.75
27	Düzce	562	360.388	%0.16
28	Edirne	6.486	402.537	%1.61
29	Elazığ	5.017	574.304	%0.87
30	Erzincan	170	222.918	%0.08
31	Erzurum	504	762.312	%0.07
32	Eskişehir	2.018	826.716	%0.24
33	Gaziantep	318.748	1.931.839	%16.50
34	Giresun	146	426.686	%0.03
35	Gümüşhane	65	151.449	%0.04
36	Hakkari	878	278.775	%0.31
37	Hatay	377.198	1.533.507	%24.60

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü

Şekil 7. Türkiye’de Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyelilerin İllere Dağılımı “Erzurum” (8.12.2016)

Yukarıdaki tabloda yer alan verilere göre göçmen Suriyeliler çoğunlukla kendi ülkelerine sınır olan şehirlere göçmüşlerdir. Tablodan anlaşılacağı üzere Hatay, Gaziantep

gibi şehirler 300 binden fazla Suriyeli göçmeni bünyesinde barındırmaktadır. Bu şehirlerin Suriye ile olan coğrafi yakınlığı, Suriyeli göçmenlerin bu şehirleri seçmeleri üzerinde etkili olmuştur. Hatay ve Gaziantep gibi Suriyeli göçmenlerin fazla oldukları şehirleri, Adana, Bursa ve Ankara gibi büyük şehirler takip etmektedir. Suriyeli göçmenlerin ülkenin farklı konumlarında bulunan bu şehirleri tercih etme sebepleri ise iş ihtiyaçlarıdır. Göçmenler çoğu zaman sınır illerine yasal ya da yasadışı yollarla geldikten sonra bir süre bu sınır illerinde kalırlar. İlk zamanlarını bu sınır illerinde geçiren göçmenler daha sonra daha iyi ekonomik koşullarda yaşamak ve yapabileceği işlerde çalışmak amacıyla Türkiye içerisinde başka şehirleri tercih etmektedirler. Bu noktada onlara nitelsiz iş gücü sağlayabilecek şehirler ise tercih edecekleri şehirler arasında yer almaktadır. Araştırmamız özelinde önemli olan Erzurum ise Suriyeli göçmenlerin, yoğunlukla tercih ettikleri şehirlere göre, nispeten daha az tercih ettikleri bir ülkedir. 2016’ da yayınlanan verilere göre Erzurum’da 504 Suriyeli göçmen yer almaktadır. Son yıllarda giderek artan Suriyeli göçmenler göz önünde bulundurulduğunda bu sayı binleri bulmaktadır. Suriyeli göçmenlerin Erzurum’u tercih etme nedenleri; büyük şehirlere göre daha kolay yaşayabilmeleri, nitelsiz iş gücü bulabilmeleri ve daha önceleri göç eden akrabaları veya arkadaşları ile birlik olabilmeleridir. Göçmenler Erzurum’u daha çok bir geçiş şehri olarak kullanmaktadırlar. Erzurum’da bir süre bulunan göçmenler daha sonraları iş imkanlarının daha çok olduğu şehirlere göçmektedirler.

Erzurum’da bulunan Suriyeli göçmenler ile yapmış olduğumuz görüşmelerde onların içerisinde yaşamış oldukları zor koşullar ilk dikkatimizi çeken şey olmuştur. Kendi ülkelerinde devam eden savaştan kaçarak, güvenlik problemlerini ardında bırakarak daha güvenli yerlere göç eden göçmenler oldukça kötü şartlar altında yaşamaktadırlar. Erzurum’da olan Suriyeli göçmenler genel olarak bir mahallede yan yana yaşamlarını sürdürmeye çalışmaktadırlar. Daha önce gelen göçmenler yeni gelen Suriyeli göçmenlere yardım ederken onların Türkiye’ye uyum sağlamaları için bağlantı görevi üstlenmektedirler.

2.5.SURİYELİ VE AFGANLI GÖÇMENLERİ YÖNELİK SOSYAL POLİTİKALAR

Uluslararası göç, çağdaş dünyada eşi görülmemiş bir durumdur. Yüz binlerce mültecinin Avrupa sınırlarına akın ettiği bir dönemde, Türkiye - kıtanın en eski göç ülkesi-yeni vatandaşlarını ağırlama konusundaki kabiliyetini ve hatta istekliliğini sorguluyor.

Erzurum'un Dadaşkent ilçesinde bulunan çocuk destek merkezinde anne ve babası hayatta olmayan ve 18 yaşını doldurmamış olan Suriyeli ve Afganlı göçmenlere reşit olana kadar orada kalma imkânı sağlanmaktadır.

Aynı zamanda sosyoekonomik destek yardımı adını alan bu yardımın içerisinde anne ve babası hayatta olan çocuk göçmenlere eğitim yardımı da yer almaktadır. Göçmenler ilgöç idaresinden geçici kimlik belgelerini ya da kimlik numaralarını aldıktan sonra bu yardımı alabilmek için Sosyal Hizmet Merkezlerine başvurumaktadırlar. Başvurunun ardından baba vefat ettiyse veya çalışamaz durumda ise ailede de okul yaşında çocuk varsa çocuğun eğitimine devam etmesi için aileye ekonomik destek verilmektedir. Anne babası olmayan, vefat eden çocuklara ise çocuk destek merkezlerinde yatılı olarak kalmaları için yardım sağlanmaktadır. Afganlı veya suriyeli fark etmeden bir Türk vatandaşına yardım eder gibi göçmenlere yardım edilmektedir.

Sosyal Hizmet Merkezlerine göçmenlerce yapılan başvurunun ardından Sosyal Hizmet Merkezinin ekipleri tarafından inceleme yapılmaktadır. Eğer başvuru yapan göçmenin babası çalışamaz durumda ise veya göçmenin anne babası vefat etmiş ise ve ailede birden çok çocuk varsa sonrasında durumuna uygun yardım yapılmaktadır. Eğer baba çalışamaz durumda ise veya hayatta değilse aileye tek çocuk üzerinden eğitim yardımı verilmektedir. Çocuğun eğitim aldığı düzeye göre örneğin ilkokul, lise düzeyine göre yardımlar da kendi arasında değişmektedir. Çocuğun eğitim döneminin bitmesinin ardından yapılan bu maddi yardım kesilmektedir.

Ayrıca eğitim dönemi içerisinde verilen yardım eğitim için harcanmazsa çocuğun devamsızlık durumunun tespit edilmesi ve yardımın başka şeylere harcanması gibi durumlarda yardım kesilmektedir. Bu yardım desteği çocuğun reşit olmasına kadar devam

etmektedir. Ama ailenin yardım alabilmesi için öncesinde göçmenin mağduriyeti incelemeye giden ekip tarafından tasdiklenmelidir.

Bu yardımı alabilmek için ailenin geçici kimlik belgesinin olması ve Erzurum ilinde ikamet etmesi şartı vardır. Başka illerde bulunan göçmenler ise ikametlerinin bulunduğu ilin Sosyal Hizmet Merkezlerine başvurarak bu yardımdan faydalanabilir. Göçmen ailelerin bu yardımdan faydalanabilmeleri için babanın çalışamaz durumda veya vefat etmiş olması gerekir. Ayrıca ailede en az bir tane eğitim çağında çocuk olmalıdır. Sosyal Hizmet Merkezi tarafından yapılan bu yardım çocuğun eğitim sürecini desteklemek amacıyla verilmektedir. Uygun şartı sağlayan ailelere verilen bu yardım çocuğun eğitimini 18 yaşına kadar desteklemektedir. Verilen yardım başka şeylere harcandığı takdirde ise kesilmektedir.

Afganlı ve Suriyeli göçmenlere ayrıca Kızılaykart ile Yabancılar Yönelik Sosyal Uyum Yardım Programı (SUY) ile beraber başka bir yardım da verilmektedir. Kızılaykart-SUY Türkiye’de Geçici Koruma, Uluslararası Koruma veya insani ikamet hakkına ve 99’la başlayan kimlik numarasına sahip olup yardıma ihtiyacı olanların temel ihtiyaçlarını karşılamaya destek olmayı amaçlayan insani nakit yardımı programıdır. AB ve üyeleri tarafından finanse edilen yardım programı, Türk Kızılayı (Kızılay), Birleşmiş Milletler Dünya Gıda Programı (WFP) ve Türkiye Cumhuriyeti Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı (ASPB) tarafından ortaklaşa yürütülmektedir.

Program yardıma ihtiyacı olan ve resmi olarak bir işte çalışmayan aile ve bireyler içindir. Programdan tek başına yaşayan kadınlar, ailesinde başka yetişkin olmayan 60 yaş üzeri yaşlılar, bir veya daha fazla engelli bireyin olduğu aileler (engellilik oranları %40’ın üzerinde olmalı ve yetkili bir devlet hastanesinden engelli raporları olmalıdır), dört veya daha fazla çocuğu olan aileler ve çok sayıda bakmakla yükümlü aile ferdi olan bireyler faydalanmaktadır. Programa uygun bulunan aileler yardımın devam edip etmemesinin tespiti için her ay düzenli olarak değerlendirmeye tabii tutulur.

Uygunluk kriterleri kapsamında yapılan değerlendirmelerin ardından bireyler Türk Kızılayı’nın Kızılaykart’ı aracılığıyla aylık olarak 120 TL yardım almaktadırlar. Kızılaykart Halkbank şubeleri tarafından göçmenlere dağıtılmakta ve tüm satış noktası cihazları ile ATM’lerde kullanılan bir banka kartıdır.

Türkiye'ye gelen göçmenler Uluslararası koruma, Geçici Koruma altında yaşıyorsa veya insani ikamet hakkına sahip ve 99'la başlayan kimlik numaralarına sahipse Kızılaykart-SUY programına aylık nakit yardımı için başvuruda bulunabilirler. Başvuru için göçmenler ilk olarak İl Göç İdaresinde resmi kayıt süreçlerini tamamlarlar ve 99'la başlayan kimlik numaralarını edinirler. Daha sonra kendileri ile beraber yaşayan tüm aile bireylerini Nüfus Müdürlüğüne bildirirler. Ailelerinde engelli bir birey varsa engelli bireyin %40 ve üzerinde engellilik durumunu bildiren Engelli Sağlık Raporunu almak için en yakınlarında bulunan yetkili devlet hastanesine giderler. 99'la başlayan kimlik numarasına sahip Suriyeliler için bu hizmet ücretsiz olarak verilmektedir.

Bu şartları yerine getiren göçmenler daha sonra en yakınlarında bulunan Türk Kızılay'ı Hizmet Merkezine veya her il ve ilçede bulunan Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfına (SYDV) giderek tüm aile bireyleri için merkezlerde veya vakıflarda bulunan formları doldurmaktadır. Formun ardından başvuru sonucu telefonlarına SMS ile bildirilmektedir. Göçmenler başvurunun ardından 9 hafta içerisinde herhangi bir mesaj almadıkları takdirde başvuru sonucunu öğrenmek için 168 Türk Kızılay'ı Çağrı Merkezini arayabilirler. Aynı zamanda başvuru yaptıkları SYDV ve Türk Kızılay'ı Hizmet Merkezine verdikleri numaraların da güncel olduğundan emin olmalıdırlar.

Değerlendirilen başvuruların ardından yardım verilmesi onaylanan ailelere başvuru formunda doldurdıkları bilgilerin doğru olduğunu kanıtlamak amacıyla ve yardım ihtiyaçlarının devam edip etmediğini tespit etmek amacıyla SYDV personeli tarafından aile ziyaret edilir. Olası bir adres değişikliği durumunda göçmenler yeni adreslerini Nüfus Müdürlüğüne ve SYDV/ Türk Kızılay'ı Hizmet Merkezine bildirmeleri gerekmektedir. Adres değişikliğini bildirmeyen göçmenlerin yardımı kesilebilmektedir.

Ayrıca göçmenler Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakıflarının, Türk Kızılay'ı Hizmet Merkezlerinin ve Engelli Sağlık Kurulu Raporu vermeye yetkili hastanelerin adreslerinin yanı sıra diğer tüm önemli bilgileri SUY'un internet sitesi üzerinden alabilmektedirler.⁹⁵ Bu program kapsamında verilen tüm yardımlar ücretsiz ve

---

⁹⁵(www.kizilay.org.tr/Kizilaykart-SUY)

karşılıksızdır. Bu destek kapsamında göçmenlerden ödeme yapmaları istenildiği takdirde göçmenler bu durumu 168'i arayarak bildirebilirler.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ZORUNLU GÖÇMENLERİN UYUM SORUNLARINA KARŞI YAPILAN ALAN ARAŞTIRMASI : ERZURUM ORNEĞİ

Erzurum’da bulunan Suriyeli ve Afganlı göçmenlerin, zorunlu göç süreçlerinin nasıl gerçekleştiğini araştırdığımız bu bölümde, göçmenlerle karşılıklı görüşmeler gerçekleştirildi. Nitel görüşme formunda hazırlanan sorular ile görüşmecilere 25 soru soruldu. Sorular; göçmenlerin göç etme sebeplerini, göç sonuçlarını ve uyum sürecinde yaşadıklarını anlamak amacıyla görüşmecilere yöneltilmiştir. Görüşmeler, her bir görüşmecinin bizimle kurduğu samimiyete bağlı olarak ortalama 1 saat sürmüştür. Bu süre içerisinde tüm sorular oldukça sade bir dille sorulmuş olup görüşmeciye yönlendirecek tüm eylemlerden kaçınılmıştır.

30 görüşmeci ile gerçekleştirilen bu araştırmada görüşmecilerin 17’si Suriyeli göçmenlerden oluşmaktayken kalan 13 görüşmeci Afganlı göçmenlerden meydana gelmektedir. Herhangi bir bağımızın olmadığı görüşmeciler kartopu örneklem ile seçilmiştir. Araştırmamız özelinde görüşmecilerden, zorunlu göç yaşamış olmaları ile Suriyeli ve Afganlı olmalarının yanında başka bir şart veya yeterlilik aranmamıştır. Kriterlerimize uyan görüşmecilerin yönlendirmeleri ile onların doğrudan veya direkt olarak bağlantılarının olduğu diğer görüşmecilere ulaşılmıştır. Göçmen görüşmecilerden bazıları 18-20 yaşlarındayken bazıları 60-70 yaşındadır. Farklı yaş gruplarından oluşan göçmenlerin seçilmesinin sebebi, genç ve yaşlı diye ayrılacak olan farklı görüşmecilerden, sorulara yönelik farklı bakış açısıyla cevaplar almak ve araştırmayı tek, tutuk bir bakış açısından kurtarmaya çalışmaktır. Aynı zamanda bu gaye doğrultusunda görüşmecilerin tamamının aynı cinsiyetten, aynı medeni durumdan olmamasına da özen gösterilmiştir. Bu hassasiyetle göç sebeplerinin, sonuçlarının ve uyum sağlama problemlerinin heterojen bir grup tarafından cevaplanması beklenilmiştir.

Görüşmecilere göç süreçlerinin nasıl gerçekleştiği, göç ettiklerinden sonra ne zorluklarla karşılaştıkları ve uyum sağlarken neler yaşadıkları ile ilgili birbirinden farklı 25 soru yöneltilmiştir. Afganlı ve Suriyeli göçmenlere yöneltilmiş olduğumuz 25 sorudan

oluşan ölçek çalışmanın sonunda bulunan ekler bölümünde verilmiştir. Sorular sorulurken görüşmecileri yönlendirecek herhangi bir imadan kaçınarak oldukça açık ve sade bir dil kullanılmaya gayret edilmiştir. Görüşmecilerin görüşme boyunca kendilerini rahat hissetmeleri ve dürüst cevaplar vermeleri amacıyla kimliklerinin gizli tutulacağı görüşme öncesinde bildirilmiştir. Bu amaçla bu bölümde yer alacak olan göçmenlerin cevapları, kaç yaşında oldukları ve Afganlı veya Suriyeli olduklarının bilinmesi amacıyla örneğin nereli olduğuna bağlı olarak S1(24) veya A1(24)⁹⁶ diye yer alacaktır.

Soruların ve cevapların yer alacağı bu bölümde ilk olarak sorulan soru sonrasında ise göçmen görüşmecilerin bu soruya verdikleri cevaplar arasından en dikkat çekici olanları yer alacaktır. Ayrıca görüşmecilerin verdikleri cevaplar arasında birbirine benzerlik gösteren cevaplar ortak temayı bildiren başlıkların altında yer alacaktır. Cevaplara belirli başlıkların altında yer vermemizin sebebi; cevapların daha anlaşılır olmasını sağlamak ve olası karışıklıklara yer vermemeye çalışmaktır. Görüşmecilere ilk olarak cinsiyetleri, yaşları, medeni durumları sorulmuştur. Görüşmecilerin cinsiyetleri arasında bir denge yakalamaya gayret edilmiştir. Farklı yaşlardan görüşmecilerin yer almasına özen gösterilmiştir.

3.1. GÖÇÜN SEBEPLERİ

Kendi topraklarını geride bırakmak zorunda kalan veya daha iyi koşullara kavuşmak amacıyla kendi topraklarından isteyerek çıkan insanların, hayatlarını devam ettirecek başka yerlere taşınmasına, kabaca, göç diyebiliriz. Göç süreci, sahip olunulan koşullara paralellik göstererek kimi zaman istek dahilinde gerçekleşirken kimi zaman ise zorunlu olarak gerçekleşmektedir. Bu hususta insanları göçe zorlayan veya göçe yönlendiren şey ise yaşanan coğrafyanın sunduğu koşullardır. İnsanlar bazen sağlık sorunları, salgınlar, güvenlik problemleri, dini nedenler, savaş, doğal afetler gibi sebepler yüzünden kendi yurtlarını geride bırakmak zorundayken bazen de başka bir ülkede eğitim almak, daha iyi

---

⁹⁶ Görüşmecilerin kimliğinin gizli kalması amacıyla, araştırma boyunca görüşmeciler, onları niteleyen yaşlarının ve ülkelerinin bulunduğu kodlar ile yer alacaktır. Örnek olarak Suriyeli ve 24 yaşında olan bir görüşmeci verdiği cevabın önünde S1(24) koduyla yer alacakken aynı durumdaki Afganlı bir görüşmeci A1(24) olarak yer alacaktır.

ekonomik koşullara ulaşmak veya nispeten refah seviyesi yüksek yerlerde daha iyi koşullarda yaşamak amacıyla göç etmektedirler. Bu bölümde Erzurum’a göç etmiş olan Suriyeli ve Afganlı göçmenlere, göç etme sürecinin nasıl başladığı ve göç etme sebepleri sorulmuştur. Alınılan cevaplar ortak temaları itibarıyla belirli başlıkların altında verilmiştir. Afganistan ve Suriye’de devam eden savaşların, birçok insanı güvenlik problemleri nedeniyle göç etmek zorunda bırakmıştır. Ayrıca güvenlik problemlerinin yanında daha iyi ekonomik koşullara kavuşmak amacıyla bazı göçler ise ekonomik sebepler ile başlamıştır.

Görüşmecilere ilk olarak cinsiyetleri, yaşları, nereli oldukları, medeni durumları, aileleri, varsa eğer çocuk sayıları sorulmuştur. Bu sorular ile amaçlanan asıl gaye, görüşmecileri homojen bir grup içerisinde ele alarak çalışmanın tutuk ve tekdüze bir seyrinde devam etmesinin önüne geçilmek istenmesidir. Bu amaçla görüşmeciler bilhassa farklı cinsiyetlerden, farklı yaşlardan ve farklı medeni durumlardan özel olarak seçilmiştir. Birbirinden farklı olan göçmenler ile oluşturulan heterojen grup sayesinde genel olarak farklı perspektiflerden cevaplar alınmaya gayret edilmiştir.

Yukarıda yer alan demografik bilgileri içeren soruların ardından görüşmecilere, göçmenleri göç etmeye iten sebepleri öğrenmek amacıyla, **“sizi göç etmeye iten sebep neydi?”** ve **“ göç kararını nasıl aldınız?”** soruları yöneltilmiştir. Kendi içlerinde farklı koşullara sahip görüşmeciler bu sorulara birbirinden farklı cevaplar vermişlerdir. Verilen cevaplar ortak teması itibarıyla başlıklar altında aşağıda yer alacaktır.

Savaş ve Güvenlik Problemleri

Afganlı ve Suriyeli görüşmeciler bu soruya genel olarak birbirine yakın cevaplar vermişlerdir. Anayurtlarında devam eden savaşların doğurduğu kötü koşullar, göçmenleri savaşlar ve güvenlik problemleri yüzünden ülkelerini geride bırakarak göç etmeye zorlamıştır.

“Afganistan’ı biliyorsunuz orada terörist gruplar var. Herkes biliyor. Daeş var Taliban var. Bu yüzden biz kaçtık geldik. Türkiye’ye yerleştik. Ben göç kararımı tek başıma aldım çünkü ben orada devletle çalışıyordum. Ben, terörist grupları tarafından tehdit

edildim. Bu yüzden ben mecbur kaldım başka bir yer bulamadım. Kaçak olarak İran'a geçtim. İran'dan Türkiye'ye geldim ama kaçak olarak geldim. Orada tercümanlık yapıyordum devlet işi olarak. Sonra bir su fabrikasına geçtim lojistik yeri idi. Bu yüzden ben tehdit edildim, para istediler benden. Mecbur kaldım ve bu parayı ödeyemedim. Zorla para istiyordu teröristler. Zaten herkes biliyor Afganistan'daki teröristleri. Kendim karar verdim kendimi kurtardım ama ailemi hemen kurtaramadım.”(A5 33 yaşında,erkek, evli ve bir çocuğu var)

“Ben orada devlet işi yapıyordum. Muthuyduk ailemle oradaydık. Sonra teröristler izin vermediler. Bize sürekli tehdit var orada. Benden para istediler ama ben kabul etmedim. Onlar dediler ki bize para ver yoksa seni öldürürüz. Ben çok korktum. Ailem oradaydı. Onlar için de korktum. Sonra ailemle konuştum onları da aldım İran'a geçtik. Biz Türkiye'ye gelmek istiyorduk. Sonra Türkiye'ye geldik. 5 yıldır burada yaşıyoruz. Burada yaşamaya alıştım. Çocuklarım okul okuyor. Ben geri gitmeyeceğim. Orada ümit yok.”(A3 46 yaşında, erkek, evli ve iki çocuğu var)

“Türkiye'ye göç etmemin sebebi yaşadığım şehirde bulunan Taliban örgütüydü. Onlar orada devletle savaşıyorlardı. Ondan kaçıp bu göç yoluna düştüm ben de. Beni iten sebep tek başına savaş değildi. Ekonomi olarak da orada hiçbir şey yok sadece ölüm var. Göç kararını ise ben tek başıma almadım kocamla ve ailemle beraber aldık ama benle kuzenim göç ettik. Önce ben geldim sonra kocam ve çocuklar geldi. Şimdi hep birlikte burada yaşıyoruz.”(A2 30 yaşında, kadın, evli ve 5 çocuğu var)

Afganlı göçmenlerin göç etme sebeplerinden belki de en önemlisi ülkede bitmeyen savaşlar ve terör örgütlerinin varlığıdır. İlk Afganlı görüşmecinin göç etme sebepleri için söylediklerini, diğer göçmenlerin verdikleri cevaplar tasdik eder niteliktedir. Afganlı göçmenler genel olarak terör örgütlerinin baskılarından ve devam eden savaşlardan kaçıp göç etmek zorunda kalmışlardır.

Suriyeli göçmenlerin birçoğu da Afganlı kader ortakları gibi genel olarak savaş ve güvenlik problemleri ile ülkelerini geride bırakmak zorunda kalmışlardır. Suriyeli göçmenler tarafından verilen ve aşağıda yer alan cevaplar bu düşüncemizi doğrular niteliktedir.

“Bizler Suriye’de rahat yaşıyorduk. Daha sonra savaş başladı ve ülkede tüm herkes silahlarla saldırmaya başladı. Kendimizi koruyamaz olduk devlette bizim elimizden tutmadı. Savaşın başlarında orda kalmayı denedik. Ama savaş büyüdü bende eşimden ve çocuklarımdan korktum. Önce Irak’a akrabalarımızın yanına gittik. Orda da savaş olduğu için çok zaman duramadık. Irak sınırından hemen Türkiye geldik. Erzurum’a geldik.” (S3 52 yaşında, erkek, evli ve sekiz çocuğu var)

“Ben orada 3 kere evlendim ama hepsi gitti kimisi vefat etti kimisi de oradaki sorunlar için gitti ben de Allah’a bıraktım. Şimdi özgürüm. Gelinim ve oğlumla beraber burada yaşıyorum. 8 tane oğlum oldu 5 tane de kızım var. Biz korkumuzdan dolayı göç ettik. Orada vuruyorlar, öldürüyorlar, götürüyorlar. Uşaklarımız da korkuyor. Çocuklarımız da korkuyor biz kaçtık kalmadık orada. Biz dedik ki kaçacağız budur yani. Kaçak geçtik geldik buraya. Aileme ben söyledim. Hadi beraber kaçalım dedim. Korktuk.” (S1 72 yaşında, erkek, dul ve on üç çocuğu var)

S1 (72) yaşı itibarıyla görüşme gerçekleştirdiğimiz diğer göçmen görüşmecilerden farklı bir konumdadır. Göç süreci, ülkeler arası geçiş gerektirdiği için fiziksel olarak yorgunluklara sebep oluyorken aynı zamanda göçmenleri kendi topraklarını, kültürlerini ve özel buldukları birçok şeyi geride bırakmaya zorlamasıyla psikolojik yorgunluğa da yol açmaktadır. Bu husus hasebiyle zorunlu göç dinç bir bilinç gerektirmektedir. Fakat şartlar tahammül edilemez noktaya geldiğinde göçmenler birçok zorluğu göze alabilmektedirler. S1 (72) yaşı ve kendi ülkesinde yaşamış olduğu yılları göz önünde bulundurulduğunda, bu konu özelinde, ziyadesiyle dikkat çekicidir. İlerlemiş yaşına ve kendi ülkesinde eskittiği yıllarına rağmen göç etmiş olması, zorunlu göçün çarpıcı gerçekliğini gözler önüne sermektedir.

“Orada savaş vardı. Biz kaçmak zorunda kaldık. Ailecek kaçtık geldik. Savaş yüzünden canımız tehlikedeydi. Bomba benim babamın kafasına düştü babam kör oldu. Görmüyor şu an. Biz de çıktık, kaçtık oradan. Buraya geldik. Orada kalsaydık daha çok şey olurdu. Korktuk, kalmak istemedik. Ben orada okula gidiyordum, liseye gidiyordum. Bombalar okulumuza düştü. Okulumuz yok oldu yani... Buraya geldik ben ve üç kardeşim çalışıyoruz artık. Aynı yerde çalışıyoruz. Bazen patronumuz bizi kovuyor bize para

vermiyor. Ben burada çalışmasam, kardeşlerim çalışmasa, babam zaten gözleri görmüyor biz nasıl para kazanacağız o zaman. Burada çalışmak zorundayız. Burada da okula gitmek isterdim ama okul yok. Mecbur çalışıyorum.”(S6 20 yaşında, kadın, bekar)

“Savaştan kaçtık buraya geldik. Savaş olmazsa bizim ülkemizde kalacaktık. Yani savaş olmasa ne işimiz var burada. Ben göçmek isterken tek başıma karar almadım. Burada olan bir akrabamla konuştum o bana gelebilirsin dedi. Hep beraber milletle oturduk karar verdik. Sonra böyle bizim göç yolumuz da başladı. Burada bulunan akrabamızın tavsiyeleri bizi yönlendirdi. Ona güvendik. Sonra buraya geldik.”(S2 42 yaşında, erkek, evli ve dört çocuğu var)

Suriyede savaştan ötürü olan kargaşalar ve terörist grupların baskıları, görüşmecilerin zorunlu göçe başvurmaları üzerinde etkili olmuştur. Görüşme gerçekleştirdiğimiz göçmenlerden, birkaç istisnanın dışında, neredeyse her göçmen göç etme sebebini savaş ve güvenlik problemleri olarak açıklamaktadır.

“Savaştan kaçarak buraya geldik. Savaş olmasa burada ne işimiz var. Kararımızı akrabalarla beraber karar aldık. Akrabamız bizi dolandırdı o yüzden Türkiye’ye geldik. Burada kaldık. Avrupa’ya gidecektik ama akrabamız bizi kandırdı. Erzurum’u daha önceden bilmiyorduk ama mecburen yaşıyoruz. İş bulmakta zorlanıyoruz. Burası sadece savaş yok ekonomi bizim gibi...”(S5 42 yaşında, erkek, evli ve altı çocuğu var)

“Savaştan dolayı buraya geldik. Orda sabah akşam savaş vardı. Hep uçaklar, askerler vardı korkuyordum. Kaybedecek bir şeyim yoktu. Canımızı kurtarmak için Türkiye geldik. Buraya gelme sebebim akrabalarım daha önce gelmişti onlar tavsiye etti. Türk devletinden Allah razı olsun bize yardım ediyor.”(S4 18 yaşında, erkek, evli ve bir çocuğu var)

Görüşmecilerden S4 (18) görüşme gerçekleştirdiğimiz göçmenler arasında en genç olanlardan biridir. Genç göçmenin yaşını atlamamız, birtakım şeyleri gözden kaçırmamıza yol açabilir. Bahsi geçen görüşmecinin yaşı, zorunlu göçün gencinden yaşlısına kadar birçok insan tarafından gerçekleştirildiğini göstermektedir. Hatırlayacak olursak S1 (72)’ de ilerlemiş yaşına rağmen göç etmek zorunda kalmıştı.

Ekonomik Sebepler

Göç süreci kendi içerisinde birçok sebebi barındırmaktadır. Ele aldığımız göçmen grubu olan Afganlı ve Suriyeli göçmenler, yoğun olarak savaşlar ve güvenlik problemleri nedeniyle göç etmiş olsalar da aralarında savaşlar ve güvenlik problemlerinin yanında başka birtakım nedenlerle göç eden görüşmeciler de yer almaktadır. Kimi göçmenler kendi ülkelerindeki kargaşadan kaçarak güvenli bölgelere göç ederken kimi göçmenler ise daha iyi ekonomik koşullara kavuşmak ümidiyle ülkelerini geride bırakmaktadırlar. Aşağıda yer alan cevaplar, göç sürecine ekonomik kaygılar ile başlayan görüşmecilerin cevaplarını içermektedir.

“Benim kocam bizim ülkede inşaat yapıyordu ama para kazanmak zordu. Onun akrabalarını daha önce Türkiye’ye gelmişlerdi. Onlarla konuştu. Sonra bana gideceğiz dedi. Ben de onunla geldim. Şimdi burada parası biraz fazla elhamdülillah.” (A4 33 yaşında, kadın, evli ve iki çocuğu var)

“İşim vardı ama çok az kazanıyordum. Ben Afganistan’da bir markete bakıyordum. Aylık 200-300 dolar kazanıyordum ama bana yetmiyordu ben de daha güzel bir iş için buraya geldim.”(A13 21 yaşında, erkek, bekar)

Afganlı görüşmeci kendi birçok yurttaşından farklı olarak savaş veya güvenlik problemlerinden farklı olan başka bir nedenle, ekonomik sorunlar yüzünden göç etmiştir. Kendi ülkesinde işletmiş olduğu marketi ve az bulduğu kazancını geride bırakarak daha iyi bir iş ümidiyle Türkiye’ye göç ettiğini bildirmiştir.

“Bizim orada savaş olunca ben orada kalmak istemedim. Ağabeylerim evlenmek istiyorlar. Bize o yüzden çok para lazımdı. Ben ailemle görüştüm dedim ki izin verin ben gitmek istiyorum. Arkadaşlarım benden önce Türkiye’ye gelmişti. Ben de dedim ki onların yanına gideceğim, çalışacağım. Çok şükür burada işim rahat. Çalışıyorum. Eğer çok para kazanırsam ağabeylerime göndereceğim. Onlar evlenmek istiyorlar çünkü. Bizim orada düşünler için para istiyorlar. (A11 21 yaşında, erkek, bekar)

“Ben Suriye’de okula gidiyordum, çalışmıyordum. Sonra buraya geldik. Mecbur yani... Burada çalışıyorum. Orada savaştan sonra para kazanmak çok zor oldu. Ben

buraya geldim iki ay oturdum ama hemen çalışmaya başladım, hemen. Ben ve bir de benim ablam. Okumak daha güzel ama çalışmak gerekiyor. Eğer Suriye’de savaş olmasaydı okuyacağım derdim. Ama orada savaş var, okumadım. Burada çalışmak güzel.”(S15 23 yaşında, kadın, bekar)

Sağlık Problemleri

Göçmenler ile yaptığımız görüşmelerde, göç sebepleri sorusuna genel olarak savaşlar ve güvenlik problemlerine dair cevaplar alınmış olsa da birkaç istisna ile güvenlik problemlerinin yanı sıra diğer nedenler ile göç etmiş olan göçmenlere de rastlamak mümkündür. Bunlardan biri olan sağlık problemleri, bazı görüşmecilerin göç süreçlerinin başlaması üzerinde etkili olmuştur. Ayrıca önemle belirtmek isteriz ki; aşağıda verilen örneklerde de görüldüğü üzere savaşlar ve güvenlik problemleri, neredeyse her göçmenin göç süreci üzerine belirgin veya gizli bir şekilde sirayet etmiştir. Ekonomik sebepler ile göç eden görüşmeciler, yeterli bulmadıkları ekonomilerini, kendi topraklarında önceden beri devam eden savaşlara ve kargaşaya bağlarken sağlık problemleri yüzünden göç etmek zorunda kalan göçmenler ise bahsi geçen sağlık problemlerinin yine savaşlardan meydana geldiğini bildirmişlerdir. Aşağıda yer verdiğimiz örnek, kendisine yakın olan diğer cevaplar arasında en dikkat çekici olanıdır.

“Ben orada eşimle beraber İdlib’de yaşıyordum. Savaş yüzünden eşimle beraber Türkiye’ye geldik. Eşim orada çalışıyordu ama emekli olmuştu. Sonra eşimin sağlık durumu da kötü olunca o da buraya gelmek istedi. Vallahi orada durumlar çok zordu. Güven ortamı hiç yoktu. Devamlı korku içindeydik hepimiz. Sonra biz güvenli koridor sayesinde İdlib’den Reyhanlı’ya ambulans ile geldik. Doktor bana eşimin durumunun düzelmediğini söyledi. Sonra biz oradan Erzurum’a geçtik. Elhamdülillah şimdi gördüğünüz gibi durumu çok iyi. Babaları rahatsız olduğu için çocuklarım bize göç sürecinde çok yardımcı oldular. Biz orada güven içinde kardeşçe yaşamak istiyorduk. Oradaki teröristler bizi hep terörist olmakla suçluyorlardı. Ben onların terörist olduklarını hatırlamalarını istiyorum.”(S8 56 yaşında, kadın, evli ve üç çocuğu var)

Eğitim

Görüşmecilerden birkaçı aynı kaderi paylaştığı yol arkadaşlarından farklı olarak güvenlik ve sağlık problemleri veya ekonomik nedenlerle değil de eğitimlerine Türkiye’de devam ettirmek için buraya göç ettiklerini bildirmişlerdir. Göç etme sürecini başlatan nedenleri farklı olsa da devamında gelişen olaylar, eğitim için göç eden görüşmecilerin de diğer görüşmecilere yakın bir yol izlediğini göstermektedir. Çünkü eğitim için gelen görüşmeciler bir süre ülkemizde eğitim aldıktan sonra, Türkiye’nin daha güvenli bir bölgede yer almasından dolayı ailesini de yanına çağırmıştır.

“Bizim ülkemizde savaşlar çok fazla yıldır devam ediyor. Son 35 yıldır hiç bitmedi. Ben ilk Türkiye’ye geldiğimde, İzmir’e geldim, o zamanlarda da devam ediyordu savaşlar. Sonra ben İzmir’deyken Atatürk Üniversitesini kazandım. Çok mutlu oldum, eğitime devam edeceğim için. Bu üniversitede 1 yıl eğitim aldım. Dil öğrendim, ders öğrendim. Burada başka insanlarla tanıştım. Sonra ailemi aradım eşimi çağırdım. Çocuğumla beraber onlarda buraya geldiler. Çünkü orada kalmayın dedim. Afganistan tehlikeli. Onları yanıma getirdim.”(A1 28 yaşında, erkek, evli ve bir çocuğu var)

Suriyeli ve Afganlı göçmenlerin göç etme sebeplerine genel olarak kendi ülkelerinde bulunan güvenlik problemlerini sebep olduğu söylenebilir. Savaşın bir türlü sona ermemesi ve ülkelerinde yer alan terörist gruplarından rahatsız olan göçmenler ayrıca sağlık problemlerinden, ekonomik koşullardan da memnun olmadıkları için göç etmek zorunda kalmışlardır. Göçmenlerden birkaçı ise eğitim almak için geldikleri Türkiye’de planladıklarından daha uzun süre kalmış ve ailelerini de yanlarına aldırılmışlardır. Suriyeli veyaAfganlı hiçbir göçmen zorunlu göç etme sebeplerine doğal afetleri ya da salgınları belirtmemişlerdir. İki grubunda göç etme sebepleri neredeyse aynı; savaşlar ve güvenlik problemleri. Göç etme nedenlerine farklı cevaplar veren görüşmecilerin cevaplarında bile savaşlara ve kendi ülkelerinde devam eden kargaşaya rastlamak mümkündür. Verilen cevapların doğrultusunda, göçmenlerin genel olarak güvenlik problemleri nedeniyle kendi ülkelerini geride bıraktıklarını ve göç etme sürecine başladıklarını söyleyebiliriz. Göç süreci birbirinden farklı birçok nedenden ötürü yaşanıyor olsa bile incelediğimiz iki grup

olan Afganlı ve Suriyeli göçmenler özelinde yoğun olarak tek bir sebepten ötürü gerçekleştirilmiştir. Verilen cevaplar arasında birkaç tane istisnai cevaba (sağlık, ekonomi, eğitim) rastlanılmıştır.

Görüşmecilere göç etme sebeplerini sorduktan sonra üzerinde durduğumuz ikinci konu göçmenlerin Erzurum’u neden tercih ettikleri sorusudur. Erzurum coğrafi konumu itibarıyla göçmenler için ne anlam ifade etmektedir? Göçmenler Türkiye’ye giriş yaptıktan sonra ilk olarak Erzurum’a mı geldiler? Göç etmeden önce Erzurum’u biliyorlar mıydı? Bu sorulara yanıt alabilmek için görüşmecilere yönlendirilen **“Neden Türkiye/Erzurum’u tercih ettiniz?”** sorusuna verilen cevaplar aşağıda yer alacaktır.

“Türkiye’yi önceden biliyordum. Askerler bize yardım ediyordu. Dinimiz de aynı olduğu için buraya geldim. Ülkemde her gün bombalar patlıyordu babam ve abim patlama da öldü. Bende ailemi alıp geldim. Burada çok akrabamız var onlar bana yardımcı oldu 20 günde dağlarda yürüyerek birkaç adamın yardımı ile geldik orada çok para verdik sonra her ülkeye sınır geçtiğimizde başkası bizimle geldi İran’dan Türkiye’ye geldik. Erzurum soğuk biz buna zorlandık. Ama devlet hep yardım ediyor okulda okuyan kızıma para veriyor burada insanlar yardımsever bize elbise eşya verdiler. Bende kendim fayans işi yapıyorum burada Afganlılara güveniyorlar ve bizi seviyorlar.”(A7 29 yaşında, erkek, evli ve bir çocuğu var)

“Neden Türkiye/Erzurum’u tercih ettiniz?” sorusuna şu yanıtı vermiştir; “Vallahi önceden bizim akrabalar hep buralara gelmişlerdi. Ben de bunlarla görüştim ve bana dediler ki sende Erzurum’a gel. Telefonla konuşmuştuk birbirimizle. Bizim akrabalar beni çağırınca ben de ailemle konuştum. Ailem bana dedi ki gidebilirsin. Onların yanına git. Türkiye’de başka yerlerde akrabalarım olsaydı belki oralara giderdim ama akrabalarım buradaydı. Beni çağırdıkları için ben de buraya geldim. Sonra da burada kalmaya devam ettim.”(A13 21 yaşında, erkek, bekar)

“Ben Türkiye’yi zaten biliyordum. Benim ülkem de iş yok. Teröristler bırakmadı ben de ailemi bıraktım. Orada rahat değilsin ki. Benim arkadaşlarım da buradaydı onlarla görüştim beni çağırdılar. Ben durmadım. Burada iş var dediler. Ben kaçtım. Irak’a gittim önce. Orada biraz kaldım. Sonra oradaki insanlar bana yardım ettiler Türkiye’ye gelmek

için. Ama ben Türkiye'yi biliyordum önceden. Çünkü arkadaşlarım burada benden önce geldiler.”(A12 26 yaşında, erkek, bekar)

Afganlı görüşmeciler neden Erzurum'a göç ettiklerini açıklarken birbirine oldukça yakın cevaplar vermişlerdir. Bu cevaplar arasında dikkatimizi çeken ilk nokta göçmenlerin Türkiye'ye gelmeden önce ülkemizi biliyor olmalarıdır. İki ülke arasındaki coğrafi yakınlık göçmenlerin Türkiye'ye gelmeleri üzerinde etkili olmuştur. Dikkate değer bir diğer nokta ise göç süreci öncesinde göçmenlerin, Türkiye'ye daha önce göç etmiş yakınları veya yurttaşları ile irtibat kurmaları veya doğrudan onlardan davet almalarıdır. Ülkelerarası göç ile sınırlı olmayan, şehirlerarası göçlerde bile sıklıkla görülen bu durum, göçmenlerin göçtükleri yeni coğrafyaya, yeni şartlara tabir caizse yeni bir dünyaya daha kolay uyum sağlamalarını kolaylaştırmaktadır. Bu sebeple görüşmeciler göç istikametini belirlerken yakınlarının veya yurttaşlarının yoğun olarak bulunduğu bölgeleri daha fazla tercih etmektedirler. Aşağıda yer alan diğer cevaplarda da bu düşüncemize denk düşen birkaç ipucuna rastlanılmaktadır.

“Afganistan'da marketim vardı. 7 kardeşiz 5'i erkek abilerim taksici. Her gün bombalar patlıyordu. Bende marketi satıp geldim. Ailem orada kaldı ben burada çalışıp onlara para gönderiyorum. Kardeşim sakat ve abimin düğünü var parayı orada harcıyorlar. Türkiye'ye teyzemin oğlu ve ailesi olduğu için geldim. Buradan Avrupa'ya gitmek istiyordum ama çok para ve oraya gitmek zor. O yüzden 3 yıldır buradayım. Türkiye rahat çalışıyorum.”(A11 21 yaşında, erkek, bekar)

Afganlı göçmenler arasında atlamadan geçemeyeceğimiz bir cevabı da A1(28) vermiştir. Diğer Afganlı göçmenlere göre nispeten daha farklı bir şekilde Türkiye'ye gelen görüşmeci burada eğitim aldıktan sonra kendi işini yapmaya başlamıştır.

“Ben ailemden ayrı olarak Türkiye'ye geldim. İlk olarak yasal olarak girdim zaten burs kazanmıştım. Tıp okumaya gelmiştim. Sonra radyoloji bölümü okudum tek bir dersim kaldı onu da versem bitecek. Ben ilk Türkiye'ye geldikten sonra bir sene İzmir'de kaldım sonra Atatürk Üniversitesini kazanıp buraya geldim. Burada biraz kaldıktan sonra burayı sevdim. Burada bana kahvehane açtık. Ben Erzurum'dan memnunum Erzurumlular da benden memnundur. Öyle devam ediyoruz ben zaten Erzurum'u ikinci ülkem olarak

görüyorum. Başka yerlere göre burada daha çok iş kaynağı var. Bir de insanlar böyle oturup sohbet ediyorlar. Muhabbet var... En azından gelip çay istiyorlar, konuşuyorlar. İzmir böyle değildi.”(A1 28 yaşında, erkek, evli ve bir çocuğu var)

Afganlı görüşmeciler bu bölümde bulunan “**Neden Türkiye/Erzurum’u tercih ettiniz?**” sorusuna genel olarak birbirine yakın cevaplar vermişlerdir. Neredeyse hepsi göç süreci öncesinde Türkiye’de bulunan yurttaşlarından bilgi almış veya onların daveti üzerine Türkiye’ye göç etmeye karar vermişlerdir. Afganlı göçmenlerin göç süreçlerinin gelişimi ile Suriyeli göçmenlerin göç süreçlerinin gelişimi arasında bariz benzerlikler bulunmaktadır. Türkiye ve Suriye arasındaki coğrafi yakınlık Afganistan’a oranla daha yakın olunca göçmenlerin birçoğu coğrafi yakınlıktan dolayı Türkiye’ye göç etme kararı almışlardır. Coğrafi yakınlık aynı zamanda süreç içerisinde onlarca ailenin farklı zaman dilimlerinde Türkiye’ye geçebilmesine de yol açmıştır. Bu sayede göçmenler Suriye iken Türkiye’ye geçip geçmeme konusunda, daha önce buraya göç etmiş yurttaşlarından bilgi almışlardır. Nitekim Afganlı göçmenlerin göç etme süreçlerine yakın bir süreç Suriyeli göçmenler üzerinde de görülmüştür.

“Ben Suriye’de Halep’te yaşıyordum. Orada arkadaşlarım vardı. Okula giderdim. Orada oturuyorduk yani... Daha savaş yoktu o zamanlar. Bilmediğim soruları babama sorardım. O da bana cevap verirdi. Sonra dayım bize bir gece savaşın başladığını söyledi. Sabah birden bombalar patladı. Halep’ten görünüyordu bombalar. Savaş başladıktan sonra biz orada duramazdık. Sonra babam patlamalardan sonra kör oldu. Biz artık orada kalmak istemedik. Daha önce akrabalarımız da buraya gelmişti. Onları hatırlıyorduk. Biz de buraya gelmek istedik. Onlar buraya daha önce gelmişti. Burada savaş olmadığını biliyorduk. Burası güvenliydi.”(S6 20 yaşında, kadın, bekar)

“Biz karar alırken bir akrabamız bizi yönlendirdi. Onun tavsiyelerini dinledik. Bizi yönlendirdiği için buraya geldik. Biz normalde Erzurum’u bilmiyorduk. Bizim akrabalar burada var onlar sayesinde geldik. Urfa olabilirdi başka bir şehir de olabilirdi. Ama Erzurum’da bir tanıdıklarımız var ve akrabalarımız var o yüzden burayı seçtik.”(S9 35 yaşında, kadın, evli ve 2 çocuğu var)

*“Dediğim gibi biz ilk başta ambulansla Reyhanlı’ya gelmiştik. Sonra oradan Erzurum’a geçtik. Aslında eşim rahatsız olduğu için ve savaştan hızlıca kaçtığımız için nereye gideceğimize tam olarak karar veremedik. Eşimin rahatsızlığı artınca hızlı hareket ettik. Türkiye’ye geldikten sonra da bizden önce buraya gelen akrabalarımızın yanına gelmek istedik. Burada çok yabancı olmak istemiyorduk. Onların bize yardımcı olmalarını istedik.”***S8 56 yaşında, kadın, evli ve üç çocuğu var)**

*“Ben Türkiye’yi daha önce biliyordum. Ben futbol çok severim. Türk takımlarını biliyordum. Bu yüzden çok merak ederdim. Savaşlar başlayınca benim aile bana dedi ki Türkiye’ye gideceğiz ben çok mutlu oldum. Biz karar aldıktan sonra hep beraber buraya geldik. Benim aile de buraya geldikten sonra çok sevdi zaten.”***(S13 27 yaşında, erkek, bekar)**

Görüşmecilerin göç süreçleri yoğunlukla daha önceden göç etmiş olan yurttaşlarının yönlendirmeleri ile gerçekleşmiştir. Göç süreci kendi içerisinde birtakım zorluklar barındırmaktadır. Üstelik bu zorluklar göç etme sürecinin ardından devam etmektedir. Bu süreç her göçmen için aynı şekilde gelişmemektedir. Görüşmeciler bu konu hakkında genel olarak olumlu söylemlerde bulunsalar da görüştüğümüz göçmenlerden biri Türkiye’ye göç ettikten sonra gelişen süreci umduğu gibi bulamamıştır. Görüşmecinin yorumları hiçbir müdahalede bulunulmadan direkt olarak aşağıda verilmiştir.

*“Türkiye benim için geçiş ülkesidir. Akrabalarım Almanya’da onların yanına gitmek istiyordum. Buraya savaştan kaçıp geldim. Şehrimizden buraya gelen çok tanıdık vardı onlardan duyup geldim. Burada çok zorluk çekiyorum yabancı olduğumuz için insanlar bize güvenmiyor ben de buraya gelmek isteyen akrabalarımı tavsiye etmiyorum.”***(S17 54 yaşında, erkek, evli ve dört çocuğu var)**

Göçmenlerin verdikleri cevaplardan yapacağımız ilk çıkarım neredeyse bütün göçmenlerin Türkiye’ye göçmeden önce Türkiye hakkında fikir sahibi olduklarıdır. Birçoğu göç sürecinden önce Türkiye’yi biliyorken bazıları göç süreci içerisinde Türkiye hakkında bilgi edinmişlerdir. Neredeyse üç göçmenden ikisinde gözümüze çarpan bir diğer detay ise göçmenlerin genel olarak akrabalarının tavsiyeleri ile göç ettikleridir. Birçok göçmen

görüşme esnasında göç etmeden önce Türkiye’de bulunan akrabalarından veya dostlarından tavsiye aldıklarını ve onların tavsiyelerinin ardından yola çıktıklarını bildirmişlerdir.

3.2. GÖÇÜN SONUÇLARI

Daha önce sorulan sorular genel olarak göçmenlerin göç süreçlerinin nasıl başladığı, ne şartlarda devam ettiği ve Türkiye’yi ne kadar tanıdıkları ile ilgiliydi. Şimdi yer alacak sorular ise Türkiye’de bulundukları süre içerisinde nelerle karşılaştıkları, burada çalışıyorlarsa şayet ne işle uğraştıkları ve genel olarak Erzurum memnuniyetlerine yönelik sorular olacaktır. Bu bölümde **“Şu an içerisinde bulunduğunuz ekonomik koşullar sizi tatmin ediyor mu?”**, **“Çalışıyor musunuz? Ne iş yapıyorsunuz?”**, **“Mutfak masraflarınız ne kadar? Çocukların harcaması ne kadar?”** gibi sorulara verilen cevaplar yer alacaktır.

Göç ve bilhassa zorunlu göç, uzun soluklu bir yolculuktur. Savaşlar, salgınlar, doğal afetler, dini veya politik nedenler insanları kendi coğrafyalarının dışına çıkmaya mecbur etmekle birlikte aynı zamanda onları büyük bir bilinmezliğin kucağına da atmaktadır. Daha önce kendi ülkesi bir yana dursun kendi şehriden dışarıya çıkmamış insanlar yukarıda bahsettiğimiz nedenlerden dolayı yurtlarını geride bırakmak zorunda kalmaktadırlar. Gittikleri yeni yerleşim yerleri hakkında bilgilerinin sınırlı olması ve çoğu zaman hızlı karar almak zorunda kalan göçmenler, gittikleri ülkelerde birçok sorunla karşılaşmaktadırlar. Gittikleri ülkelerde çoğu zaman kendi işlerini yapamayan göçmenler genel olarak vasıfsız işlerde çalışmakta ve ekonomik sıkıntılar yaşamaktadırlar. Nispeten daha genç ve okul çağında olan göçmenler ise eğitimlerine devam etmemekle birlikte fiziksel olarak yorucu olan işlerde niteliksiz işçi olarak çalışmaktadırlar. Göç edilen yere uyum sağlayamamak, işsizlik nedeniyle ekonomik sıkıntılar yaşamak, eğitime devam edememek gibi sorunların yanında göçmenler, aynı zamanda psikolojik olarak da büyük bir sınav vermektedirler. Çünkü göçmenler daima gittikleri alanlarda kabul görmeme gibi bir kaygı yaşamaktadırlar. Ortak bir dili konuşamama, ortak bir dinin mensubu olmama ve ortak bir milliyetten olamama nedenleri ile birtakım ayrımcılıklara maruz kalabilmektedirler.

Bu bağlamda görüşmecilerin göç ettikten sonra Türkiye’de ve daha özelde Erzurum’da yaşadıkları sorunları öğrenmek amacıyla onlara **“Göç ettikten sonra Erzurum’da aradığınız yaşam standardını buldunuz mu?”** sorusu yöneltilmiştir. Göçmenlerden verecekleri cevapları dini, politik, kültürel ve sosyal olarak değerlendirmeleri istenilmiştir.

“Şimdi Türkiye’de en azından emniyetimiz var, can sağlığı var. Burada savaş yok kulağımız rahat. Kafamız rahat. İş var yani... Dünyanın her köşesi de olsa zor, mecbursun çalışacaksın. Yaşamak için ümidimiz var yani... Allah’a çok şükür Türkiye devleti bize yardım ediyor. Şuan Türkiye’nin ekonomisi çok rahat değil. Ülkenin ekonomisi iyi değilse bu bizi de etkiliyor. Bizim ekonomimiz de iyi olmuyor. Benim mesleğim tercümanlık. 6 dilde tercümanlık yapıyorum bazen. Mahkemelerde ya da polislere yapıyorum ama şu an işim yok boştayım. İngilizce, Farsça, Özbekçe ve Afganistan’ın konuştuğu 2 dili konuşabiliyorum. Şimdi bu sene 2019 başladıktan sonra geçinmek biraz zor oldu. Türkiye’nin ekonomisi biraz zor oldu. Biz de boşuz geçim çok zor. Şu an benim bakkala, manava borcum var. Herkesten borç alıyorum geçinmek için.” **(A5 33 yaşında, erkek, evli ve bir çocuğu var)**

“Benim arkadaşlarım benden önce gelmişlerdir. Ben de onların yanına geldim. Burada bekçilik yapıyorum. Bizim ülke çok kötü. Gençler iş bulamaz. Orada teröristlerle konuşmak istemedim ben. Buraya geldim. Burada şükürler olsun iyidir. Çalışıyorum ve para kazanıyorum.” **(A10 22 yaşında, erkek, bekar)**

“Türkiye’ye gelirken aklımda çok fazla şey yoktu. Sadece buraya gelip çalışmak ve daha çok kazanmak istiyordum. Yaşama dair planlarım veya beklentilerim çok yoktu. Ben sadece kazanacağım parayı düşünüyordum. Burada kazandığım para da bana yetiyor. İnşaatlarda bekçilik yapıyorum. Geceleri ya da gün içinde inşaatta bekliyorum. Burada yalnız yaşıyorum diye kazandığım para bana yetiyor. Ben sadece çalışmak için gelmiştim. Bu yüzden memnunum” **(A13 21 yaşında, erkek, bekar)**

“Türkiye dini açıdan bizimle ortak olduğu için zorluk çekmedim ama ben 2016 yılında geldiğim de insanlar bize doğru bakmıyordu. Türklerin yapmadığı işleri bize ucuz paraya yaptırıyorlar. Ve biz genelde inşaatlarda çalışıyoruz. Aylık 200 TL kira veriyorum.

Afganistan'da iyi koşullarda yaşıyorduk ancak burada bu seviye de yaşayamıyoruz. Çocuklarımın masrafları oluyor burada vakıf var o ekmek ve yemek veriyor bazen de ramazanda yardımlar eden insanlar var. Ama burada yabancı olduğumuzu çok anlıyoruz.''(A2 28 yaşında, erkek, evli ve iki çocuğı var)

“Burada Mahallebaşında yaşıyoruz. Etrafımızda hep Suriye'den gelmiş insanlar var. Zaten bu yüzden orada kalıyoruz. Evimiz sobalı kışın masraflarımız daha çok oluyor devletin verdiği kömür yetmiyor. Yardım eden yerler var onlar bize yemek veriyor. İnşaatlarda çalışıyorum. Suriye de duvarcıydım burada günlük 100 TL'ye duvarcı yapıyorum.''(S16 48 yaşında, erkek, evli ve beş çocuğı var)

Göçmenlerin verdikleri cevaplardan yaşadıkları sıkıntılar anlaşılmaktadır. Erzurum'da bulunan yerlilerden yardım alan göçmenler hayatlarına bu şekilde devam etmektedirler. Ayrıca görüşmeler esnasında dikkatimizi çeken bir diğerk nokta ise; göçmenlerin birtakım nedenlerden dolayı kendi ülkelerini geride bırakarak bilmedikleri bir coğrafyada, bilmedikleri insanlarla bir arada yaşamalarından dolayı daha mütevazı beklentiler içerisinde olduklarıdır. Suriyeli bir görüşmeci olan S1 (72)' nin cevabı bu fikrimizi destekler niteliktedir.

“Vallahi Allah'a bırak bir parça ekmek yiyelim, yaşayalım yeterlidir. Ne edelim? Elhamdülillah Allah'a şüktür. Ne edeceğiz ki bir parça ekmek bulursak iyidir. Kimisi yardım ediyor bize kimisi de işte... Bildiğink iştir. Allah var. Bazılarımız boya yapıyor bazıları başka bir iş. Ben yaşlıyım bir iş yapamıyorum. Oğlan boya işi yapıyor. Ekmek getiriyor eve. Bu bize yeterlidir artık.''(S1 72 yaşında, erkek, dul ve on üç çocuğı var)

“Göç ettikten sonra Erzurum'da aradığınız yaşam standardını buldunuz mu?” sorusuna şöyle cevap vermiştir; “Aslında biz buraya Türklerin işlerini ellerinden almaya gelmedik. Mesela Almanyadaki Türkler de Türkiye'ye dönmeyi isterler. Gurbette kalmak istemezler çünkü gurbet güzel bir şey değildir. Biz olur da vatandaşlık alırsak bu vatandaşlık işlerimizi kolaylaştırmak olacak sadece. Suriyedeki kriz biter bitmez bütün Suriyeliler geri dönebilir. Bizi bazen sevmiyorlar. Bazen güvenmiyorlar. Bu yüzden ben ilk zamanlarda çok pişman oldum, üzüldüm. Neden ben buraya geldim diye hep böyle sordum

kendimi. Sonra biraz alıştıktan sonra az sordum. Şimdi alıştım.”(S6 20 yaşında, kadın, bekar)

“Biz buraya önce savaştan sonra da eşimin rahatsızlığı yüzünden geldik. Burada savaş olmadığını güvenli olacağımızı biliyorduk. Geldikten sonra da savaşın olmadığını gördük. Bu yüzden çok mutlu olduk. Eşim buraya ilk geldiği zamanlar yine rahatsızdı ama sonra yavaş yavaş iyileşmeye başladı. Sonra çocuklarım da bize yardım ettiler. Beraber birbirimize yardım ettik. Burada elhamdülillah daha iyiyiz şimdilik. Arap ülkelerinden hiçbiri Türkiye kadar yardım etmedi Suriyelilere. Buradaki insanlar da bize iyi davrandılar. Bizim gibiler. Bizimle anlaştılar.”(S8 56 yaşında, kadın, evli ve üç çocuğu var)

Görüşmecilere göç süreçlerinin nasıl gerçekleştiğini ve göç ettikten sonra nelerle karşılaştıklarını sorduktan sonra bir sonraki sorumuz Türkiye’nin onlar için ne ifade ettiği sorusudur. Göçmenler Türkiye’de uzun yıllar kalmayı mı planlıyorlar yoksa Türkiye onlar için bir geçiş ülkesi mi? Türkiye coğrafi konumu gereği araştırmamız için ele aldığımız iki ülke olan Afganistan ve Suriye’ye yakındır. Bu yüzden kendi ülkelerindeki mevcut sorunlardan rahatsız olan ve çareyi başka bir ülkeye göçmekte bulan göçmenler yakın olduğu için mi Türkiye’yi seçmişlerdir yoksa göç sürecinin başından itibaren varılacak yer olarak gördükleri için mi Türkiye’ye gelmişlerdir? Görüşmeciler için Türkiye’nin bir geçiş ülkesi olup olmadığını test etmek amacıyla sormuş olduğumuz **“Türkiye sizin için bir geçiş ülkesi midir? Başka planlarınız var mı?”** sorusuna aldığımız farklı cevaplar aşağıda yer alacaktır.

“Biz Afganistan’dan savaş için kaçtık. Eğer orada savaş devam ederse biz dönemeyiz. Burada savaş yok, güzel ama biz hep burada kalmak istemiyoruz. Şu an Erzurum’dayız burada iş vardı. İnşaat yapıyorduk ama artık yapmıyoruz. Eğer burada iş kalmazsa önce İstanbul’a gideceğiz. İstanbul’da da iş bulamazsak ben aileme söyleyeceğim başka bir yere gidelim.”(A7 29 yaşında, erkek, evli ve bir çocuğu var)

“Türkiye sizin için bir geçiş ülkesi midir? Başka planlarınız var mı?” sorusuna şu yanıtı vermiştir; “Ben burada kalacağım. Akrabalarım beni çağırdığı zaman da başka bir yere gitmeyi istemiyordum. Başka bir yerde yapamam ben. Akrabalarım olmasaydı burada

da yapamazdım. Ama onlar bana yardım ettiler ben buraya alıştım. Burası benim ikinci ülkem gibi. Başka bir yere gitmek istemiyorum.”(A13 21 yaşında, erkek, bekar)

“Ailem karar aldıktan sonra ben de onlara uyarak geldim. Burada ne olur bilmeyiz. Şu an savaş yok burada. O yüzden kalabiliriz burada. Kocam bazen gitmek istiyor başka şehirlere ama burası güzel. Kocam gitmezse eğer ben de onunla burada kalacağım.” (S13 24 yaşında, kadın, evli, çocuğu yok)

“Biz buraya göç ettik mecburen. Babam kör oldu. Bize para lazımdı. Mecbur çalışmak zorundaydık. O yüzden buraya geldik. Eğer bizim ülkemizde savaş biterse biz yeniden oraya dönmek isteriz. Burada kalmak, gurbette olmak güzel değildir. Biz savaşın bitmesini bekliyoruz. Savaş bitmezse burada kalacağız. Mesela daha güzel bir yer bulursak oraya gidebiliriz. Burada patron bazen bizim paramızı vermiyor bazen biz çok fakir oluyoruz. Bu yüzden daha güzel bir yer bulursak gideriz orada para kazanmak isteriz.”(S7 20 yaşında, erkek, bekar)

“Suriye’de savaş biterse biz gidebiliriz. Türkiye güzel bir ülke ama benim ailemin hepsi Almanya’da yaşıyor. Onlar benden önce hep oraya gittiler ama biz kaldık. Şimdi paramız yok. Paramız olursa ben ailemi götürmek istiyorum oraya. Almanya da güzeldir. O yüzden Türkiye bizim için geçiş ülkesidir.”(S14 43 yaşında, kadın, evli ve 3 çocuğu var)

Görüşmeciler **“Türkiye sizin için bir geçiş ülkesi midir? Başka planlarınız var mı?”**sorusuna birbirinden farklı cevaplar vermişlerdir. Verilen cevaplarda gözümüze çarpan ilk şey göçmenlerin içerisinde bulundukları mevcut şartları olumlu buldukları ama daha iyi şartlara kavuşma ihtimalleri olduğunda ise bu ihtimalleri değerlendirecekleridir.

“Savaş Suriye’de sona ererse, oradaki insanlar ölmezse belki oraya yeniden döneriz ama eğer orada savaş bitmezse, güvenlik olmazsa biz dönmeyiz ki... Burada kalmaya devam ederiz. Burada eşim artık iyileşti. Çocuklarım da burada büyümeye alıştılar. Okula da gidecekler sonra. Bu yüzden burada kalmak isteriz. Burayı seviyoruz. Komşularımız var, arkadaşlarımız var. Bize hep yardım ettiler. Eğer savaş biterse biz ülkemize döneriz ama savaş bitmezse de burada kalmaya devam edeceğiz. Burası bizim ikinci ülkemiz oldu.”(S8 56 yaşında, kadın, evli ve üç çocuğu var)

“Benim geleceğim Suriye’ye bağlıdır. Savaş biterse benim planım oraya gitmektir. Çünkü biz savaşa dönmeyeceğiz. Suriye durumu böyle kalırsa eğer biz burada biraz kalacağız. Sonra ben İstanbul’a gideceğim. Oradan başka ülkelere geçmek kolay. Bulgaristan ve Yunanistan olabilir. Burada işim olursa, kazanabilirsem dururum. Ya da savaş biterse Suriye’ye giderim. Ama savaş bitmezse ben başka ülkelere göçmek istiyorum. Türkiye benim için geçiş ülkesidir.” (S10 39 yaşında, erkek, evli ve iki çocuğu var)

Görüşmecilerin vermiş oldukları cevaplarda dikkatimizi çeken bir diğer şey göçmenlerin hayatlarını Türkiye’de devam ettirmeye sıcak baktıkları ancak Suriye’deki savaşın sona ermesi ile kendi ülkelerine geri dönebilecekleridir. Birçok göçmen Türkiye’yi ikinci ülkesi olarak görmekte ve kendi ülkelerindeki kargaşa devam ettiği sürece Türkiye’de kalmayı istemektedir.

Göçmenlerden bazıları ise kendi ülkelerinden çıktıktan sonra plansız hareket ettiklerini ve aslında Türkiye’yi bir geçiş ülkesi olarak kullanıp başka Avrupa ülkelerine göç etmek istedikleri bildirmişlerdir. Türkiye’yi geçiş ülkesi olarak görmelerinin sebebini ise daha iyi iş imkanlarına kavuşabilme ihtimalleri üzerinden açıklamışlardır. Bu durumu göçmenlerin cinsiyetleri üzerinden analiz edecek olursak; erkek göçmenler genel olarak daha iyi ekonomik koşullar elde etmek için başka ülkelere göçmeye sıcak bakmaktayken kadın göçmenler Türkiye’ye yaşamaya devam edebileceklerini ve ancak kendi ülkelerindeki savaşlar bittiği takdirde geri dönebileceklerini söylemişlerdir.

“Ben Afganistan’dan buraya savaştan kaçıp geldim. 3 yıldır buradayım. Burada da artık iş bulmakta zorlanıyorum. Bu yüzden Fransa’ya giden akrabalarım var oraya gitmek istiyorum. Ekonomi iyi olsa buradan gitmem. Çünkü aileme para göndermek zorundayım.” (A6 34 yaşında, erkek, evli ve iki çocuğu var)

“Afganistan’dan buraya gelirken tavsiye ettiler önceden gelen akrabalarım vardı aslında Macaristan’dan Avrupa’ya geçecektik ama orda askerler yakaladıklarına zulüm ediyorlar. Onu duyunca burada kaldım. Ama fırsatını bulunca buradan gitmek istiyorum. Giden akrabalarım ile konuşuyorum. Gitmek için çok para istiyorlar euro çok pahalı, burada o yüzden kaldım.” (A9 42 yaşında, kadın, evli ve dört çocuğu var)

3.3. GÖÇ VE UYUM

Göçmenlerin göç sebeplerini ve göç ettikten sonra yaşadıklarına değindikten sonraki konumuz göçmenlerin Erzurum'a göçtükten sonra karşılaştıkları problemler ve bu problemlerle nasıl baş ettikleri olacaktır. Göç edilen ülkeye, coğrafyaya, şehre ve bunların meydana getirdiği birçok şeye uyum sağlamak neredeyse birçok göçmenin en çok zorlandığı konuların başında yer almaktadır. Farklı bir ülkeye göç etmek bir yana aynı ülke içerisinde başka bir şehre göç edildiğinde de uyum sağlamaya yönelik kimi sorunlar baş gösterir. Eğer yaşanan göç iç göçse, göçmenler göç ettikleri yerin kültürüne, yaşayışına da kısmen hâkim oldukları için uyum sağlamakta zorlanmamaktadırlar. Ancak uluslararası göç eden göçmenler çoğu zaman göçtükleri ülkenin toplumsal yapısına, kültürüne ve yaşayışına uyum sağlamakta hayli zorlanırlar.

Zira karşılaştıkları ilk güçlük, göç ettikleri ülkenin dilini kavramak veya mümkünse şayet onlarla ortak bir dili konuşabilmektir. Bunun yanında karşılaşılan bir diğer önemli problem ise göç edilen yerin dini inancına uyum sağlamaktır. Bu yüzden çoğu zaman göçmenler aynı dini yaşayan ülkelere göç etmek isterler. Araştırmamız özelinde görüştüğümüz bütün göçmenler Türkiye'yi seçme sebeplerinden birinin de aynı dini paylaşımları olduğunu belirtmişlerdir. Göçmenlerin uyum sağlamalarını kolaylaştıran ya da zorlaştıran bir diğer etmen ise kültürdür. Kültür bünyesinde birçok şeyi barındırmakla birlikte yakın ögeler taşıdığı takdirde göçmenlerin uyum sağlama süreçlerini hızlandırmaktayken uzak ögeler taşıdığı zamanlarda ise uyum süreçlerini hayli zorlaştırmaktadır. Bu yüzden göçmenler yabancı bir kültür içerisine dâhil olup bocalamaktansa nispeten aşina oldukları ve bildikleri yakın kültürlerle göç etmek istemektedirler. Göçmenlerin yakın kültür arayışları ise çoğu zaman yakın coğrafyaları seçmeleri ile sonuçlanmaktadır.

Bu bölümde görüşmecilere yönlendirmiş olduğumuz sorulara verilen cevapları "Göçün Sebepleri" bölümünde yapmış olduğumuz gibi başlıklar altında inceleyeceğiz. Göçmenler göç ettikleri ülkeye uyum sağlamaya çalışırken bir dizi zorlukla uğraşmak zorunda kalırlar. Nispeten bilinen ve yakın bir ülkeye göçtükleri zamanlarda ise o ülkenin diline ve kültürüne aşinaysalar veya aynı dine mensup iseler entegrasyon süreleri

hızlanmaktadır. Yabancı olduğu bir ülkeye yerleşen bir göçmen için aynı dine mensup olmak ve yakın bir kültürden gelmek uyum süreci için oldukça avantajlıdır. Çalışmamız içerisinde ele aldığımız Afganistan ve Suriye'nin, Türkiye ile olan coğrafi yakınlığı göçmenlerin göç etmeden önce de Türk kültürü hakkında bilgi sahibi olmalarını sağlamıştır. Şüphesiz incelediğimiz ülkeler ile Türk halkının ortak bir dine mensup olması entegrasyon sürecini göçmenler için hayli kolaylaştırmıştır.

Görüşmecilerin uyum sürecine dair verdikleri cevaplar içerisinde dikkatimizi çeken en önemli noktalardan biri muhacir ve ensar kavramları olmuştur. Müslüman göçmenler Türkiye'ye göç etmeleri ile İslamiyetin yayıldığı dönemde işkencelere maruz kalan Müslümanların Mekke'den Medine'ye göç etmeleri arasında benzerlikler kurmuşlardır. Bilindiği üzere Mekke'den Medine'ye göç eden Müslümanlara muhacir denilmektedir. Medine'de onları karşılayan, evlerini açan, yemeklerini paylaşanlara ise ensar denilmektedir. Ensar; sözlük anlamı olarak ise yardım eden anlamındadır. Göçmenler kendi ülkelerinden ayrıldıkları ve Türkiye'ye göç ettikleri için kendilerini muhacir olarak görüyorken onlara Türkiye'de yardım edenlere ise ensar diyerek aralarında İslam'a dayalı bir kardeşliğin olduğunu belirtmişlerdir.

Göçmenlerin uyum süreçlerini analiz etmek için onlara yöneltilmiş olduğumuz **“Göç ettiğiniz bölgede kendi ülkenizdeki kültürel yapıyla benzerlikler görüyor musunuz?”** , **“Türk halkı/ Erzurumlular ile toplumsal anlamda uyum sağladınız mı?”** , **“Komşularınız ile ilişkiniz nasıldır?”**, **“Burada bulunduğunuz süre içerisinde ne gibi sorunları aştınız/ ne gibi sorunlara takıldınız?”** gibi sorulara göçmenler birbirlerinden farklı cevaplar vermişlerdir. Uyum süreçlerinin problemli olabileceğini tahmin eden göçmenler Türkiye'de yakın bir kültürü bulacaklarını tahmin ettikleri için buraya göçtüklerini bildirmişlerdir. Ayrıca aynı dine mensup oldukları için uyum süreçlerinin kolay geçeceğini bekleyen göçmenler bu durumu verdikleri cevaplarda sıklıkla dile getirmişlerdir. Görüşmecilerin uyum süreçlerine dair yukarıda yer alan sorulara verdikleri cevaplar aşağıda “Dil ve Kültür” ile “Din” başlıkları altında verilecektir.

Din

İslam, hem Afganlı hem de Suriyeli göçmenlerin Türkiye'ye gelmeleri üzerinde ve buraya uyum sağlamaların noktasında hayli önem arz etmiştir. Görüşmeciler uyum süreçlerine dair sorduğumuz sorularda kendilerinin Müslüman olduklarını ve buradaki Müslümanların ise onlara çok sıcak davrandıklarını belirtmişlerdir. İslamiyet, farklı iki milliyetten olan insanların tanışıp kaynaşmasını kolaylaştırmıştır.

“Burada yaşayan insanlar çok iyi. Ben kendimi onlardan hiç farklı görmedim. Çok çok iyiler. Onları ailem gibi hissediyorum. Çünkü ben ailemi, evimi, arkadaşlarımı, komşularımı kaybettim. Onlar elhamdülillah bana Suriye’de kaybettiklerimi geri veriyorlar. Buradaki insanların çoğu bize diyor ki siz muhacirsiniz biz ensarız. Batı İslam’a farklı gözle bakıyor. Bizleri terörist olarak görüyorlar ama hiç öyle değil. İnsanların özgürlük, reform ya da yaşama hakkı istemeleri teröristlik değildir. Maalesef İslam’a bu bakış açısı doğru değildir. Biz aslında orada teröristler korktuğumuz için buraya geldik. Sonra buradaki insanlar bize çok yardımcı oldular. Dinimiz birdi, İslamdır. Bu yüzden onlar bize yardım ettiler. Savaş istemediler. Biz sonra hep oturduk Türkçe konuşmayı öğrendik. Başlarda zorlandık ama şimdi biliyoruz. Çünkü öğrendik. Biz Türkiye’yi seviyoruz. Buradaki komşularımız arkadaşlarımız da bizi seviyor. Biz Allah izin verirse burada kalacağız.”(S8 56 yaşında, kadın, evli ve üç çocuğu var)

“Ben buraya gelmeden önce Müslüman olduğunuzu biliyordum. Benden önce gelen akrabalarım ile konuştum. Bana dedi ki gel onlar da Müslüman. Bize yardım ederler elhamdülillah. Ben başka bir ülkeye gitsem benim dinim için bana kızarlardı ama burada insanlar yardım etmeyi seviyorlar. İş verdiler, bayram oluyor yemek veriyorlar. Bize yardım ettiler. Allah gerçekten razı olsun Müslümanlardan.”(S6 20 yaşında, erkek, bekar)

“Türkiye’ye göç etmek için akrabalarımızla konuştuk onlar bize dediler ki burada çok Müslüman var. Camiiler var. Din olarak aynı din olduğumuz için ibadet ederken zorlanmıyoruz. Biz Suriye’den çıkmaya başlarken korkuyorduk. Hristiyan bir ülkeye gitmekten korkuyorduk. Türkiye yakındı, insanlar müslümandır elhamdülillah. Biz dedik ki o zaman oraya gideceğiz. Onlar bize yardım ederler. Biz muhaciriz. Kaçıyoruz, onlar da

ensardır Allahın izniyle. Ramazanda burada insanlar yardım ediyor. İhtiyaç olduğumuzu biliyorlar.” (S12 47 yaşında, erkek, evli ve üç çocuğu var)

Göçmenler aynı dine mensup olma durumlarını sürekli olarak Türk halkının uyum sürecinde onlara yardımcı olmaları ile bildirmişlerdir. Ayrıca özel günlerde yapılan yardımlaşmaya da sürekli olarak dikkat çeken göçmenler İslamiyet gibi ortak bir kimlikten olmanın, göç ettikleri yeni dünyaya uyum sağlamaları noktasında etkili olduğunu söylemişlerdir.

“Din olarak da camilerde sizin gibi namaz kılıp aynı günlerde oruç tutuyoruz. Kurban bayramında et veriyorlar bize bu yüzden aynı dini yaşıyoruz ve kolay oluyor. Benim çocuklarım kursa gidiyorlar camide. Buradaki çocuklara Arapça öğretiyorlar. Kuran öğrenmek istiyor çocuklar. Bazen ben de komşularımızın çocuklarına öğretiyorum. Beni seviyorlar. Ben onlara hoca oldum. Çok mutluyum.”(S14 43 yaşında, kadın, evli ve üç çocuğu var)

Dil ve Kültür

Göçmen görüşmecilerle uyum üzerine konuştuğumuz zamanlarda üzerine düştükleri ve sürekli olarak bahsettikleri bir diğer önemli olan nokta; Türk kültürü ve Türkçe’ydi. Türkiye, Afganistan ve Suriye’ye olan coğrafi yakınlığı nedeniyle hem Afganlı hem de Suriyeli göçmenler için biliniyordu. Göçmenler henüz göç sürecine başlamadan evvel de Türkiye hakkında fikir sahibiydiler. Görüşmecilerden bazıları göç etmeden önce Türk siyasi liderleri bildiğini aktarırken bazıları da Türk dizilerini izlediğini söylemiştir. Nispeten aşına oldukları bir ülkeye göç edecekleri için dili kolayca öğreneceklerini ve kültürel yakınlıklardan dolayı kolayca uyum sağlayacaklarını düşünen göçmenler, dil ve kültürün uyum süreçlerinde etkili olduğunu belirtmişlerdir.

“Akrabalarımız buraya geldiğinde onlarla görüşüyorduk. Bize Türkleri, Erdoğan’ı anlatıyorlardı. Türk diziler bizde var Kurtlar Vadisi, Adanalı bunları izledim. Dil konusunda zorluk çektim. Aynı kelimelerde var ama başka kelime çok var. İran ile anlaşabiliyoruz. Burada Kürtlerde bizi anlıyordu. İşe girip çalıştıktan sonra dili öğrendim. Şimdi karım az biliyor ama ben hep başkaları ile dışarda olduğum için biliyorum. Babam

da bizimle geldi o yaşlı hep mahallede Afganlarla oturduğu için o da bilmiyor. Kültürümüz de benziyor biz gelmeden sizi biliyorduk.”(A8 29 yaşında, erkek, evli ve iki çocuğu var)

“Burada olan her şey hep Afganistan ile aynı. Dinimiz aynı zaten kıyafetlerimiz de aynı. Biz de pantolon giyiyoruz orada. Afganistan gibi oluyor burası. Biz Farsça konuşuyoruz sadece. Dillerimiz farklı ben bu yüzden ilk geldiğim zamanlarda dili öğrenene kadar çok zorluk yaşadım. Dili öğrendikten sonra her şey çok güzel oldu. Her şeye alışmaya başladım. Erzurum’a geldikten sonra komşularıyla da iyi anlaşmaya başladık. Hemen beni sevdiler. Burada iş arkadaşlarım da bana yardım ettiler. Bana dil öğretiler. İş verdiler. Yardımcı oldular. Ben hep onların yanında kaldım. Geldiğimden beri hiç sıkıntı yaşamadım. Buraya geldikten sonra da en kolay uyum sağladığım şey giyim olmuştu. Buradaki kıyafetler hem benim ülkemdeki kıyafetlere benziyor hem de çok güzel kıyafetler var. Ben güzel kıyafetleri çok seviyorum çünkü.”(A13 21 yaşında, erkek, bekar)

“Biz buraya göçmeden önce biliyorduk Türkiye’yi. Zaten bizim ülkemize de çok yakındı. Hepimiz Müslümanız elhamdülillah. Ben buraya geldikten sonra dili öğrenmek için çok çalıştım. Kürtler ile daha kolay anlaştım ilk zamanlarda. Sonra Türkçeyi de öğrendim. Şimdi herhalde güzel konuşuyorum. İşim de var artık. Kahvehaneye geliyorlar Türkler, Kürtler onlarla hep konuşuyoruz. Bizimkiler çok gelmiyor ama genelde diğerleri geliyorlar. Samimiyet olsun, sohbet olsun, muhabbet olsun hepsi çok iyi. Zaten samimiyet olmasa onlar gelmez ki. Samimiyetimiz var bir sıkıntımız yok. Yolda görünce selam veririz onlar da alırlar. Bu konuda hiç sorunumuz yok. Aile olarak yaklaşık 5 aydır buradayız. Öncesinde ben yalnızdım, arkadaşlarımla beraber kalıyorduk. Orada komşularımızla bir problemimiz olmadı. Komşumuzun işi olduğunda çocuğunu bize bırakıp gidiyordu. Biz çocuğa bakıyorduk. Ona ders öğretiyorduk. Çocuk o sene ilk defa teşekkür aldı. Annesi bize geldi yemek yaptı. Çok teşekkür etti. Benim çocuklarım da bizim buradaki çocuklarla iyi anlaşıyor. Şimdiye kadar bir sorunum olmadı inşallah bundan sonra da hiçbir sorunumuz olmaz.”(S11 35 yaşında,erkek, evli ve iki çocuğu var)

“Allah’a çok şükür Erzurum halkına uyum sağlayabiliyorum. Bu benim oturduğum mahalle karışık, Afganlı da var Türk de var. Bugüne kadar hiçbir sorun sıkıntı olmadı. Aileler arasında, çocuklar arasında hiçbir problem olmadı elhamdülillah. Biz hepimiz bir

aile gibiyiz. Çocuklar bazen tartışır ama onlar küçük, normaldir. Büyükler hemen bu sorunu çözer. Burada olan kültür bizim kültürümüzle hemen hemen aynı diyebilirim. Dilini de biraz sonra öğrendim. Çok zor bir dil değil. Çok yabancılık çekmedim bu yüzden. Yemek olsun, giyim olsun. Erzurum da bizim orası gibi. Yaşantı olsun, din olsun. Az farklı olsa da o da zamanla oturur gider diye düşünüyorum. Burada ben yaşlıyım. Diğer yaşlılarla oturuyoruz, konuşuyoruz. Birbirimizi dinliyoruz. Küçükler de bize saygı gösteriyor. Benim gelininin arkadaşları da var mahallede.” (S1 72 yaşında, erkek, dul, on üç çocuğu var)

“Türkiye bize yakın bir ülkeydi. Biz göç ettiğimiz zaman bunları çok düşünmedik. Dedik ki hemen buradan gidelim. Buranın Müslüman olduğunu biliyorduk. Dili aynı değildi ama dili öğreniriz dedik. Türkiye’nin kültürünü az biliyorduk ama biz güvendik çünkü burada çok Suriyeli var. Onlar burada çok oldukları için biz güvendik gelmek istedik. Geldikten sonra ilk zamanlar ben pişman oldum. Burada bazı insanlar bize iyi davranmadı ama sonra ben de alıştım. Onlar da bana iyi davrandılar. Biz sonra burada kaldık öyle. Kültür yakındır. Benziyorlar birbirilerine. Zaten burada çok Suriyeli var. Onlar da yeni gelenlere hep yardım ederler.” (S6 20 yaşında, kadın, bekar)

Görüşmeciler uyum süreçlerini anlatırken yoğun olarak olumlu konuşmuşlardır. Dili öğrenme çabaları ve kültürel yakınlıkları ile yeni şartlara daha hızlı adapte olmaya çalışmışlardır. Ancak bu süreç her göçmende aynı şekilde gelişmemiştir. Görüşmeciler arasından bir göçmen bu sürecin onun için çok daha sancılı geçtiğini şöyle ifade etmiştir;

“Biz sınıra yakın şehirde oturuyorduk. Bizim komşular bayramlarda burada akrabaları olduğu için geliyorlardı. Onlardan dilini azcık biliyorduk. Burada dilde benzer sözler fazla benziyor. Ailemle ve komşularımızla beraber geldik burada hep vatandaşlarımızın olduğu mahalle de yaşıyoruz. Türkler bizim Suriyeli olduğumuzu biliyor. Bizimle birlikte yan yana olmak sevmiyorlar. Dediklerini anlıyoruz. Dillerimiz benzer. Bize hırsız, pis diyorlar kimse bize iş vermiyor dilenci diye konuşuyor ama biz para kazanamıyoruz. Kültürlerimiz farklı buraya geldiğimizde yemekler konusunda zorlandık bize vakıf yardım yemeği veriyordu. Burada insanlarda farklı bizim ülke gibi değil biz kendimizin gibi giyinemiyoruz. Terörist diyorlar”(S12 47 yaşında, erkek, evli ve üç çocuğu var)

Göçmenler verdikler cevaplar ile uyum süreçlerinin genel olarak daha az sancılı geçtiğini bildirmişlerdir. Kültürel yakınlıklar entegrasyonu kolaylaştırırken dili öğrenmekte biraz zorlanmışlardır. Göçmenlerle yapmış olduğumuz görüşmelerde ve burada paylaşılan cevaplarda da anlaşılabacağı üzere göç edilen ülkede göçmenlere karşı olan bakış açısı uyum süreci üzerinde ziyadesiyle önemlidir. Göç alan ülkenin yerlisinin, göçmen hakkındaki tavrı entegrasyon süreci üzerinde belirleyici bir rol oynamaktadır.

SONUÇ

Göç, hem devlet düzeyinde hem de uluslararası ilişkilerde ortaya çıkan sonuçlarla zenginleşen küresel bir sorun haline gelmektedir. Bu çalışmanın amacı yirmi birinci yüzyılın başlıca sorunlarından olan göçmenlik olgusu ve göçmen politikalarını küreselleşme olgusu ve süreçleri içinde kullanarak değerlendirmektir. Göç ve hareket, insan yaşamının bir parçasıdır. İnsanlar çekme ve itme faktörleri olarak adlandırılan çeşitli nedenlerle hareket ederler. Bu nedenler yaşanan şartlar içerisinde değişkenlik gösterebilmektedir. Örneğin yaşadığı coğrafyada durmak bilmeyen savaşlara ve kargaşalara maruz kalan insanlar daha güvenli ortamlara kavuşmak ümidiyle kendi yerleşim yerlerini terk edebilmektedirler. Bir önceki örnekten farklı olarak, yine insanlar, ekonomik kaygılar ile daha fazla kazanacakları alanlara göç edebilmektedirler. Göç sürecini başlatan bu faktörler aynı zamanda insanları zorunlu veya gönüllü olarak göç eylemine yönlendirmektedir. Savaşlar ve güvenlik problemleri, terör örgütlerinin baskıları, salgınlar ve doğal afetler kimi insanları zorunlu göçe sevk ederken kimi insanlar ise ekonomik kaygılar veya daha keyfi nedenler ile gönüllü olarak göç sürecine dahil olurlar.

Göç olgusu son yıllarda hayli önem kazanmış ve geri kalmışından çok gelişmişine kadar birçok ülkede rastlanılır bir hale gelmiştir. Bu olgunun süreç içerisindeki değişimi benim gibi birçok sosyalsayimcinin bu konu üzerine çalışmasını gerekli kılmıştır. Bu vesileyle konumuz bağlamında son yılların en çok göç veren ülkelerinden Afganistan ve Suriye'den olan göçmenlerin gerçekleştirmiş oldukları göç süreçleri ele alındı. Konu özelinde son yılların önemli göç duraklarından olan Türkiye üzerinde duruldu ve özellikle Erzurum örneği incelendi. Türkiye'nin en fazla Suriyeli mülteciye ev sahipliği yapan ülkesi olduğu bulgusuna ulaşıldı. Türkiye de gelen göçmenler sadece Suriye'den değil aynı zamanda komşu ve uzak ülkelere de gelmektedir. Çalışmalarımız esnasında Afgan göçmen sayısının da gün geçtikçe arttığını gördük. Türkiye'de sayıca fazla olmaları hasebiyle Afganlı ve Suriyeli göçmenler özel olarak ele alındı. Çalışmamız içerisinde mültecilere ve göçmenlere atıfta bulunmak için birçok terim kullanılmaktadır. Bazı terimlerin yasal tanımları olduğu için bahsi geçen terimleri büyük titizlikle doğru bir şekilde aktarmaya

gayret gösterildi. Doğru terimlerin kullanılması, bu alandaki insanlara ve bilgili borsalara saygı duyulması için esastır.

İncelediğimiz gruplardan biri olan Suriyeli mülteciler hem Erzurum örneğinde hem de genel olarak Türkiye'nin dört bir yanında hayli önem arzetmektedirler. Zira Suriye'de patlak veren savaşların ardından takriben ülkenin yarısı başka ülkelere göç etmekte ve kendi ülkelerini terk etmektedir. Savaşlar aynı zamanda Suriye'deki aile kurumunu da ziyadesiyle etkilemiştir. Aile fertlerinden bazıları savaşlar esnasında yaşamlarını yitirirken bazıları tek başlarına veya gruplar halinde ailelerini terk etmişlerdir. Suriye'den göç eden insanların büyük bir çoğunluğu ise Türkiye'de hayatlarına devam etmektedir. Bilhassa bu yüzden Suriyeli göçmenler konumuz bağlamında özel bir yere sahiptir.

Türkiye, yukarıda bahsettiğimiz bilgiye paralellik gösterecek bir şekilde kendi sınırları içerisinde yaşayan mültecilere yönelik politikalar yürütmektedir. Mültecileri karşılamak üzere düzenlenmiş kamplar açılarak ilk etapta barınma ihtiyaçlarının karşılanması esas alınmıştır. Kamplarda bulunan göçmenler ile görüşmeler gerçekleştirilip göçmenlere gerekli görüldüğü takdirde psikolojik destekler verilmektedir. Nitekim kendi ülkelerindeki savaşlardan kaçan mültecilerde antipatik davranışlar ve panikatak görülmektedir. Ayrıca kamplarda barınan mültecilerin % 10'undan biraz fazlası ise kentlerde bulunan kampların dışarındası aynı veya farklı kentlerde dağınık olarak yaşamaktadırlar.

Türkiye, geçmiş tarihi boyunca göçmenler için ya vardıkları ya da geçip devam ettikleri bir coğrafya olmuştur. Türkiye, geçiş ülkesi ile karakterizedir ancak aynı zamanda Orta Asya ile Avrupa arasında bulunan özel bir coğrafi konumda yer almaktadır. Anadolu, Ortadoğu ve Avrupa ile ülkeler arasında bir kavşaktır. Orta Doğu'dan gelen mülteciler, Kuzey Afrika'dan veya Asya'dan gelen birçok göçmen, tehlikeli yollarla Avrupa'ya, Bulgaristan ya da Yunanistan yoluyla Avrupa'ya ulaşmak için geçmektedir. Bu göçmen gruplarından biri de Afganistanlı göçmenlerdir. Afganlı göçmenler Avrupa'ya göç etmek için şanslarını denemek, daha iyi yaşam koşulları bulmak ve iltica başvurusu yapmak için göç etmektedirler.

Türkiye'nin coğrafi konumunun önemli oluşu ve ele aldığımız iki grup olan Afganlı ve Suriyeli göçmenlerin burayı sıkça kullanmaları çalışmamızın ön ayağını oluşturmaktadır. Bu bağlamda göç olgusunun Erzurum özelinde analiz edilmesi için 17'si Suriyeli 13'ü Afganlı olan toplamda 30 göçmen ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler esnasında göç olgusunun gelişimine katkıda bulunacağına inandığımız birçok bilgiye erişilmiştir.

Öncelikle görüşme gerçekleştirdiğimiz göçmenlerin tamamına yakını göç etme sebepleri olarak savaş ve güvenlik problemlerini bildirmişlerdir. Görüşmeciler genel olarak kendi ülkelerinde devam eden savaşları ve belirsiz durumun onları göç etmeye yönlendirdiğini hatta bazı göçmenler göç etmekten başka çarelerinin olmadığını söylemişlerdir. Bu anlamda keyfi olarak da gerçekleştirilebilecek olan göç süreci ele aldığımız iki grup içinde zorunlu olarak meydana gelmiştir. Görüşmecilerden birkaçı göç etme nedenleri için başka nedenler (sağlık problemleri, ekonomi, eğitim) bildirmişlerdir. Ancak burada atladığımız takdirde birçok şeyi gözden kaçırmamıza yol açacak bir durum vardır; sağlık problemleri, ekonomik bunalım veya eğitim problemleri de, görüşmecilerin verdikleri cevapların ışığında görülmektedir ki, iki ülkede de devam eden savaşlardan ve kargaşalardan kaynaklanmaktadır. Sağlık problemleri için göç etmek zorunda kalan aile sağlık problemlerini savaşlardan aldıkları sonuçlar yüzünden yaşamıştır. Göç etme nedenini ekonomik kaygılar olarak bildiren göçmenler, kendi ülkelerinde savaştan dolayı büyük bir ekonomik bunalım yaşamaktadırlar. Ve yine kendi ülkelerinde eğitimlerine savaş yüzünden devam edemeyen göçmenler, savaşın olmadığı bir ülkede eğitimlerine devam etmek için göç etmek zorunda kalmışlardır. Dolayısıyla göçmenlerin verdikleri cevaplardan anlayacağımız üzere, göç sürecini başlatan asıl neden iki ülkede var olan ve hala devam eden savaşlar ve güvenlik problemleridir. Öyle ki savaş ve güvenlik problemleri nedenine, göçmenlerin farklı nedenler olarak bildirdiği ekonomi, eğitim, sağlık problemlerinde de rastlanmaktadır.

Afganlı göçmenleri, göç etme sürecinin nasıl başladığı sorusu özelinde, Suriyeli göçmenlerden ayıran tek bir nokta vardır. Afganlı göçmenler kendi ülkelerinde var olan terörist gruplarından kaçarak göç etmek zorunda kalmışlardır. Afganistanda devam eden

savaşlar birçok terörist grubunun rahat hareket etmesine olanak sağlamıştır. Terörist gruplarının baskılarına karşı koyamayan göçmenler ise çareyi göç etmekte bulmuşlardır.

Bir sonraki durağımız göçmenlerin, zorunlu göç süreci sonrasında Türkiye’de neyle karşılaştıkları, daha kabaca tarifi ile neyi umup neyi bulduklarıdır. Bu sorulara her iki göçmen grubu da birbirine yakın cevaplar vermişlerdir. Göçmenlerin kendi ülkelerinde var olan savaşlar yüzünden yeni bir ülkede iyi bir yaşam için tek standartı güvenli bir yaşam olmuştur diyebiliriz. Birçok göçmen bu soruya *burada savaş yok, burada güvenli bir ortam var, burası daha güvenli* vb. gibi cevaplar vermiştir. Ekonomik kaygılar ile göç etmek zorunda kalan göçmenler burada nispeten daha iyi ve istikrarlı işlere kavuşmuştur. Ekonomik problemlerini gideremeyen göçmenler ise başka ülkelere göç etmeyi düşündüklerini bildirmişlerdir. Sağlık problemleri yüzünden göçmek zorunda kalan göçmenler ise Türkiye’de aradıklarını bulmuş ve sağlıklı günlerine kavuşmuşlardır.

Ayrıca göçmenlerin tamamına yakını Türkiye’ye gelmeden önce, onlardan önce gelen akrabalarından veya yakınlarından davet almışlardır. Birçok görüşmeci yakınlarının yönlendirmesi ile Türkiye’ye göç etmeye karar vermiştir. Görüşmeciler Türkiye hakkında kabaca bilgilerinin olduğunu ama burada yaşayan yakınlarının söylemleri ile yola çıktıklarını bildirmişlerdir.

Daha sonra ele aldığımız konu Türkiye’nin göçmenler için ne ifade ettiği sorusudur. Evvelden bilindiği üzere Türkiye konumu itibarıyla göçmenler için çoğunlukla bir geçiş ülkesi vazifesi görmüştür. Ancak göçmenlere yöneltmiş olduğumuz bu soruya görece daha farklı cevaplar aldık. Görüşme gerçekleştirdiğimiz göçmenlerden çok azı daha iyi ekonomik veya sosyal şartlara kavuşmak hayaliyle bir süre Türkiye’de bulunduktan sonra başka ülkelere göç etmeyi planladıklarını söylemişken görüşmecilerin büyük bir çoğunluğu hayatlarına Türkiye’de devam edeceklerini söylemişlerdir. Afganlı görüşmecilerden birkaçı diğer Avrupa ülkelerine gideceklerini, büyük bir bölümü ise Türkiye’de kalacağını bildirmiştir. Suriyeli göçmenlerde ise durumlar biraz daha farklıdır. Suriyeli göçmenlerin neredeyse tamamı Türkiye’de yaşamaya devam edeceklerini yalnızca kendi ülkelerindeki savaşların sona ermesi ve orada güvenli bir alanın yaratılması ile kendi ülkelerine geri

döneceklerini dile getirmişlerdir. Verilen cevaplar neticesinde ele aldığımız iki grup içinde Türkiye, bir geçiş ülkesi değil de tabir caizse bir varış ülkesi konumundadır.

Özellikle erkek görüşmeciler üzerinde gözlerimize çarpan bir nokta ise; erkek görüşmecilerin genel olarak Türkiye’de niteliksiz işlerde çalıştıklarıdır. Kendi ülkesinde tercümanlık yapan bir görüşmecinin Türkiye’de bazen karakollarda bazen adliyelerde tercümanlık yapması ama onun dışında daha vasıfsız işlerde çalışması, bu konuya iyi bir örnektir. Bu örnek dışında diğer göçmenler ise genel olarak inşaat sektöründe çalışmaktadırlar. Bunun yanında bazı görüşmeciler ise bekçilik yaptığını söylemiştir. Görüşmeciler arasında kendi işiyle uğraşan görüşmeci sayısı oldukça azdır. Bunlara örnek olarak Afganlı bir görüşmecimiz kahvehane işleterek kendi işini yapmaktadır. Diğer görüşmecilerin tamamına yakını inşaat sektörü veya bekçilik gibi yevmiye usulü çalışmaktadır.

Görüşmecilere yönlendirdiğimiz sorular arasında uyum süreçlerinin nasıl gerçekleştiğine dair sorular yer almaktadır. Bu sorulara görüşmeciler farklı yorumlar yapmışlardır. Görüşmecilerin verdikleri cevaplardan genel olarak çıkaracağımız anlamlara gelecek olursak göçmenlerin göç süreci öncesinde Türkiye hakkında bilgilerinin olduğu ve önceden Türkiye’ye göç eden yakınlarından aldıkları yönlendirmeler olacaktır. Göçmenlerin göç ettikleri ülkenin diline, kültürüne, yaşayışına uyum sağlamaları yıllar sürebilecek sancılı bir iştir. Ancak çalışmamızda gözümüze çarpan ilk şey yeni gelen göçmenlere daha önce gelen ve Türkçe’yi tabir caizse çat pat konuşabilen, kültürü nispeten daha iyi bilen göçmenlerin yardım ettiğiidir. Eski göçmenler yeni gelecek olan göçmenlerle daha onlar Suriye’de veya Afganistan’da iken bağlantı kurmakta ve onların göç süreçleri üzerinde etkili olmaktadır. Yeni göçmenler Türkiye’ye geldikleri gibi iletişim kurmuş oldukları göçmenlerden yardımlar almaktadırlar. Görüştüğümüz göçmen görüşmecilerin neredeyse tamamı gelmeden önce burada bulunan göçmenlerden bazıları ile irtibat kurduklarını ve bu doğrultuda hareket ettiklerini söylemişlerdir.

Ayrıca görüşmeleri gerçekleştirdiğimiz zamanlarda gözlerime çarpan bir diğer şey ise göçmenlerin genel olarak aynı mahallede ve aynı apartmanlarda oturması oldu. Şüphesiz bu

durum üzerinde göçmenlerin daha gelmeden evvel buradan bağlantılar bulup irtibat kurmalarının etkisi küçümsenmeyecek kadar büyüktür.

Göçmenlerin uyum süreçlerinde karşılaştıkları en büyük zorluk göç ettikleri ülkenini dilini bilmemek olmuştur. Burada da eski göçmenler tabir caizse tampon görevi üstlenip yeni gelen göçmenler ile Erzurum halkı arasında köprü görevi görmüşlerdir. Göçmenler zaman içerisinde dil öğrenmiş ve bu şekilde Erzurum halkı ile diyalog kurmuşlardır. Ayrıca görüşmecilerden bazıları ise Erzurum'da bulunan Kürtler ile konuşabildiklerini onlarla anlaşabildiklerini bildirmiştir. Görüşmeler genel olarak göçmenlerin kendi dillerinde gerçekleştirildi ancak görüşmecilerden bazıları Türkçe bildiği için görüşme Türkçe gerçekleştirildi.

Göçmenlere son olarak sorduğumuz sorular ise genel olarak onların uyum sağlama süreçlerini ilgilendirmektedir. Bu sorulara göçmenler dinin aynı olması dilin ise yakın olmasından dolayı genel olarak birbirine yakın cevaplar vermişlerdir. Aynı dinden oldukları için inanç konusunda hiçbir problem yaşamadıklarını söyleyen göçmenler dili öğrenmek için ilk zamanlarda zorlandıklarını ancak dili öğrenmeye başladıkça bu sorunun da üstesinden geldiklerini bildirmişlerdir.

Türk kültürü diğer kültürler gibi kendine has, hususi öğeler barındırmaktadır. Kendi ülkelerinden ayrılan göçmenler yalnızca yaşam alanlarını değil aynı zamanda kültürlerinin önemli bir kısmını da ülkelerinde bırakmışlardır. Göçmenler kendi kültürlerinden kopamadıkları ve göç ettikleri bölgenin kültürüne ise tamamen adapte olamadıkları için çoğu zaman psikolojik sorunlar yaşayabilmektedirler. Ancak görüşme gerçekleştirdiğimiz göçmenlerin neredeyse tamamı Türk kültürü hakkında fikir sahibi olduklarını bildirmiştir. Kimi zamanlarda Türk liderleri kimi zamanlarda Türk dizileri kimi zamanlar da ise Türk futbolu sayesinde Türk kültürünü araştırıp öğrenme fırsatı bulan göçmenler bu vesile ile kültürel adaptasyonu nispeten daha az sancılı geçirmişlerdir. Ayrıca göçmenler Erzurum'da bulunan komşuları ile de sıcak ilişkiler kurmuşlardır.

Göçmenlerin uyum süreçleri üzerinde etkili olabilecek bir diğer etmen ise dindir. Ne var ki göçmenlerin neredeyse tamamı Türkiye'nin neredeyse tamamının Müslüman olduğunu bilerek göç etmişlerdir. Çünkü göçmenler için kendi dinlerini özgürce

yaşayabilecekleri ve mümkünse kendi dinlerinden olan insanların bulunduğu bir ülkeye göç etmek son derece önemlidir. Bu yüzden göçmenler Türkiye’de uyum süreçlerine dair dini bir problem yaşamadıklarını anlatmışlardır. Görüşmecilerden bazıları camilere gittiğini ve ramazan aylarında yardım aldıklarını söylemişlerdir. Görüşmeciler bu vesileyle ramazan ve kurban bayramlarını da özgürce yaşadıklarını dile getirmişlerdir. İslam konusunda atlamadan geçmek istemediğimiz bir konu vardır; görüşmecilerden bazıları göç süreci sonrasında kendilerini muhacir Erzurum halkını ise Ensar olarak görmüşlerdir. Bilindiği üzere İslamiyetin yayılmaya başladığı dönemler Mekke’de işkence gören Müslümanlar Medine’ye hicret etmişlerdi. Medinede bulunan insanlar ise onları evlerine kabul ederek yardım etmişlerdi. Görüşmecilerden bazıları görüşme esnasında muhacir ve ensar kalıplarını çok defa dile getirmişlerdir.

Hem Suriye’nin hem de Afganistan’ın Türkiye’ye olan coğrafi yakınlığı göçmenler için kilit rol üstlenmiştir. Yakın bir kültürü olduğu için Türkiye’ye geldiklerini söyleyen göçmenler kültüre uyum sağlamakta genel olarak zorlanmadıklarını söylemişlerdir.

KAYNAKLAR

- Adıgüzel, Yusuf, *Göç Sosyolojisi*, Basım1 Ankara, Ekim 2016.
- Akgündüz, Ahmet, “Osmanlı İmparatorluğu ve Dış Göçler”, *Toplum ve Bilim*, 80, İstanbul 1999.
- Aksoy, Z., “Uluslararası Göç ve Kültürlerarası İletişim”, *Uluslararası Sosyal Araştırma Dergisi*, 5(20), 2012, 298.
- Amoakor, Anok, “saturation fonciere, migration rurale et dynamique socio-economique”, *Institut Francais De Recherche Scientifique Pour Le Developpement En Cooperation Centre De Petit-Bassam*, Ağustos 1990, 33.
- Arslan, Döndü Sena, “Rusya’ya Göçen Ermeniler Sorunu ve Bu Sorunun Ermeni Milliyetçilik Hareketleri Üzerindeki Etkisi”, *Hoşgöründen Yol Ayrımına Ermeniler*, I, Kayseri 2009, 489-499.
- Assida, Obaida M. A., *The Economic and Social Impacts of Forced Migration a Case Study of Syrian and Iraqi Forced Migrants in Samsun*, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Coğrafya Ana Dalı, Samsun 2016.
- Aydın, Faruk, “1878’de Osmanlı Devleti’nde Meydana Gelen Göç Hareketleri ve Göçmenlerin İskânı”, *Askeri Tarih Bülteni*, 34, Ankara 1993, 35.
- Bartaram, D., Poros, Maritsa V., *Pierre Monforte, Key Concepts in Migration*, Sage, 191
- Bayraklı, C., “Dış Göçün Sosyo-Ekonomik Etkileri: Görece Göçmen Konutları’nda (İzmir) Yaşayan Bulgaristan Göçmenleri Örneği” Adnan Menderes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Aydın 2007.
- BMMYK, <http://data.unhcr.org/syrianrefugees/country.php?id:224>, Erişim: 31 Aralık 2014.
- Cie, Hamadi, *Cahier Pedagogique L’immigration*, Theatre de Liege, 2015.
- Concept and Theories of Migration: An In-Depth Understanding*, 113.
- Çağlar, T., “Göç Çalışmaları İçin bir Çerçeve”, *Toros Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(8), 2018, 31.

- Çelik, M., *Erzurum Kitabı*, İstanbul 2008.
- Çetin Osman., “Horasan”, *DİA*, İstanbul, 2012, XVIII, 235.
- Çolakoğlu, Elif, “Kent Tarihi ve Yerel Yönetim İlişkisi Yönüyle Erzurum”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı, 479.
- Dağaşan, E., Aydın S., *Göçün Sosyal Hayata Yansımaları: 93 Harbi Döneminde Oltu’dan Tokat’a bir Göç Hikayesi*, Türkiye’nin Gözbebeği, Samsun 2017, 739.
- Demilly, M. S., Thiam, M. Abdoulaye, “l’impact des migrations internationales dans l’espace francophone”, *commission de coopération développement, raporu* 2015, 31.
- Demirtaş, Mehmet, “Kırım Savaş ve 93 Harbi Sürecinde Memleketine Gelen Göçmenlerin Sevk ve İskânları”, *TAED*, 41, Erzurum 2009, 216.
- Deniz, Orhan, “Ortadoğu ve Asya Kökenli Göçmenlerin Göç Güzergâhında Türkiye Opsiyonu”, *Sosyoloji Divanı Dergisi* 6, Temmuz-Aralık 2015, 13.
- Deniz, T., Uluslar Arası Göç Sorunu Perspektifinde Türkiye, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 181, 2014, 184.
- Durmout, Gerard-François, *Immigration: La Question De l’integration Danss Un Contexte Fondamentalement Nouveau*, Archives-Ouvertes.fr, 2017.
- Dündar, T., Özer, E., (Haz), “Türkiye’de Göçmen Olmak”, *Göçmen İşçiler Araştırması*, İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı, s.12.
- Eğilmez, *Kuruluşundan Osmanlı Fethine Kadar Erzurum*, s. 153-160.
- Eğilmez, Savaş, *Erzurum Kuruluşundan Osmanlı Fethine Kadar*, İstanbul 2012, 145-147.
- Eren, Ahmet Cevdet, *Türkiye’de Göç ve Göçmen Meseleleri Tanzimat Devri İlk Kurulan Göçmen Komisyonu, Çıkarılan Tüzükler*, İstanbul 1966, 55-56.
- Erixon, Fredrik, « Les Bienfaits Économiques de la Mondialisation pour les Entreprises et les Consommateurs », *European Centre for International Political Economy*, 2016, 4.

Ermeni Komitelerinin A'mâl ve Harekât-ı İhtilâliyesi, s. 177.

Foggo, H., Tarlan, K. V, “Yoksulluk ve Ayrımcılık Arasında Göç Yollarında”, *Rapor*, (1. Basım), Kalkınma Atölyesi Ankara, Kasım 2016, 54.

Gemici, N. B., “Çalışma Hayatında Dezavantajlı bir Grup: Göçmenler”, *İş ve Hayat Dergisi*, II, 4, 2016, 240.

Glossary on Migration, International Migration Law, 2004, s.14.

Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (GİGM)

Gül, Abdulkadir, “Bayezid Sancağının Demografik Yapısına Genel Bir Bakış”, s. 161-165.

Güllüpnar, F., “Göç Olgusunu Ekonomi- Politigi Ve Uluslararası Göç Kuramları Üzerine Bir Değerlendirme”, *Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü*, Sayı: 4, Nisan 2012, 56.

Gülsoy, Ufuk, “Osmanlı’dan Avrupa’ya Gurbetçi Göçü”, *Tarih ve Medeniyet*, 33, Aralık 1996, 35.

Gürkan, M., *Sosyolojik Açıdan Göç ve Yasadışı Göç Hareketleri*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Kırıkkale Üniversitesi Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Kırıkkale 2006.

Hazan, Jacob Ceki, “Geçmişten Geleceğe Zorunlu Göç : Mülteciler ve Ülke İçinde Yerinden Edilmiş Kişiler”, *Küreselleşme Çağından Göç Kavramlar, Tartışmalar*, (Der: S. Gülfer İhlamur-Öneri, N. Aslı Şirin) İletişim Yayınları, İstanbul 2005, S.183.

Holzmann, Robert, “Managed Labor Migration in Afghanistan: Exploring Employment and Growth Opportunities for Afghanistan”, January 2018, s.8.

İçduygu, A., Aksel, Damla B., “Irregular Migration in Turkey”, *International Organization for Migration in Turkey*, Ankara, September 2012, 7.

İnalcık, Halil, *Osmanlı İmparatorluğu’nun Ekonomik ve Sosyal Tarihi (1300-1600)*, I, İstanbul 2000, 78.

- Jayet, Hubert, “L’impact Economique de L’immigration sur les Pays et Regions D’accueil : Modèles et méthodes d’analyse” *Université des Sciences et Technologies de Lille*, 1, Avril 1998, 9.
- Jayet, Hubert, “L’impact Economique de L’immigration sur les Pays et Regions D’accueil : Modèles et méthodes d’analyse” *commission de coopération développement, raporu 2014*, 2.
- Kalaycı, İsa, *Ortadoğu’dan Türkiye’ye Yapılan Göçler 1923-2000 (Irak Ve Suriye Göçleri)*, (Yayımlanmış Doktora Tezi), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elazığ 2014.
- Kıral, Halis, “Yabancıların Türkiye’de Çalışma Esasları”, *Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu*, Nisan 2006, 14.
- Kirişçi, Kemal, *Reconciling Refugee Protection with Efforts to Combat Irregular Migration: The Case of Turkey and the European Union*, Global Migration Perspectives No. 11, Global Commission on International Migration, Geneva 2004.
- Koç, Mehmet, *Türkiye’ye Düzensiz Afgan Göçü VE İran’ın Göç Politikaları*, İram Araştırmaları Merkezi, Nisan 2018, S.4.
- Konukçuoğlu, Enver, *Selçuklulardan Cumhuriyette Erzurum*, Ankara 1992, 1-18.
- Küçükali, Adnan, “Bir Sosyal Politika Problemi Olarak Göç (Erzurum Örneği)”, Ankara Nisan 2016.
- Lecaj, Fjolla, « Küreselleşme Göç ve Kadın », *Uluslararası Beşeri ve sosyal Bilim İnceleme Dergisi*, 3(1) Year: 2019, 51-52.
- Meral, E., *Göçün Ekonomik Analizi: Niğde Uygulaması*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Temmuz 2016.
- Michael, H. C., Crawford, Benjamin C. Campbell, *Causes and Consequence of Human Migration An Evolution*, Cambridge University Press, New York 2012.
- Migration, Reseaux European, “Migration Temporaire et Circulaire: Résultats Empiriques, Pratiques Politiques et Options qui se Présentent”, *Rapor*, April 2008, s.6.

- Mutlu, Y., *Turkey's Experience Of Forsced Migration After 1980s And Social Integration: A Comparitive Analysis Of Diyarbakır And Istanbul*, (A Thessis Submitted To The Graduate School Of Scocial Sciwnces Middle East Technical University), Ankara 2009.
- Orhunlu Cengiz, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Aşiretlerin İskânı*, Eren Yayıncılık ve Kitapcılık ltd, İstanbul, 110.
- Örnek, S., *Göç ve Din*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya 2011.
- Özgür, N., "Modern Türkiye'nin Zorunlu Göçmenleri : Mübadiller, İslamlar, Soydaşlar, "G" Grubu, Mülteciler, "Tekne Mültecileri", *Küreselleşme Çağından Göç Kavramlar, Tartışmalar*, (Der: S. Gülfer İhlamur-Öneri, N. Aslı Şirin) İletişim Yayınları, İstanbul, 2005, s. 200
- Pérouse, Jean-François, "LA Turquie Face Aux Soubresauts Migratoires Dans un Contexte de Crise", CAIRN.INFO, <https://www.cairn.info/revue-confluences-mediterranee-2013-4-page-85.htm>
- Sayın, Yusuf, "Uluslararası Göç Olgusu ve Yol Açtığı Etkiler: Suriye Göçü Örneği", *KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 18 (31), 2016, 1-13.
- Simmons, Alan, "Mondialisation et Migration International : Tendances, Interrogation et Modeles Theorique", *Cahier Quebecois de Demographie*, 31(1), 2002, 8.
- Sirkeci, İ., Erdoğan, M. M., "Göç ve Türkiye", *migration letters*, 9, December 2012, 298. issn: 1741-8984.
- Sirkeçi, İ., Jeffrey H. Cohen, "Hareketlilik Göç Güvensizlik", *idealkent* , Sayı 15, Ocak 2015, 11.
- Slick, Marie-Claude, "Le Conflit Syrien Pour Les Nuls", *Démocrates Franco-Syriens*, 30 avril 2017.
- Enis Şahin, " Erzurum Occupation by Russian According to English" *Times Newspaper*, Atatürk dergisi, çilt 5, sayı 3, Erurum 2007, S. 16-19.

Şahin, Serdar, *Göçmen Ağları çerçevesinde Irak Türkmen Göçünün İstanbul'a Yansıması*, (Yayımlanmış Yüksek Lisans Tezi), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul 2013.

The figure is obtained from The State of the World's Refugees: Fifty Years of Humanitarian Action (UNHCR, Oxford University Press, Geneva, 2000), Annex 10, p. 325.

Topçuoğlu, Atasü R., “Düzensiz Göç: Küreselleşmede Kısıtlanan İnsan Hareketliliği”, *Küreselleşme Çağında Göç: Kavramlar, Tartışmalar*, (Der: S. Gülfer İhlamur Öner, N.Aslı Şirin Öner),(1.Baskı), İletişim Yayınları, İstanbul 2012.

Tümtaş, M. S., Ergun, Cem, “Göçün Toplumsal ve Yapı Üzerindeki Etkileri”, *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Yaz 2016, 1352.

Türk Dil Kurumu, *Türkçe Sözlük*, TDK, Ankara 1988.

UN Statistical Commission and the UN Economic Commission for Europe (Eurostat), Conference of European Statisticians, Geneva, May, 2001.

Yalçın, Cemal, *Göç Sosyolojisi*, Ertem Matbaası, Anı Yayınları, Ankara 2004.

Yılmaz, Günel S., Ertürk D., “Zorunlu Göç Bağlamında Iraklı Ezidiler ve Uyum Süreci: Mardin Örneği”, *Mukaddime*, 2017, 201-202.

Zeynep, Erdoğ, “Küreselleşmenin istihdam Etkisi” *Sosyal Bilimler Dergisi*, Sayı 3, Kasım 1999.

EKLER**EK-1. GÖRÜŞMECİLER****AFGANLI GÖRÜŞMECİLER**

A1 28 yaşında, erkek, evli ve bir çocuğu var

A2 30 yaşında, kadın, evli ve beş çocuğu var

A3 46 yaşında, erkek, evli ve iki çocuğu var

A4 33 yaşında, kadın, evli ve iki çocuğu var

A5 33 yaşında,erkek, evli ve bir çocuğu var

A6 34 yaşında, erkek, evli ve iki çocuğu var

A7 29 yaşında, erkek, evli ve bir çocuğu var

A8 29 yaşında, erkek, evli ve iki çocuğu var

A9 42 yaşında, kadın, evli ve dört çocuğu var

A10 22 yaşında, erkek, bekar

A11 21 yaşında, erkek, bekar

A12 26 yaşında, erkek, bekar

A13 21 yaşında, erkek, bekar

SURİYELİ GÖRÜŞMECİLER

S1 72 yaşında, erkek, dul ve on üç çocuğu var

S2 42 yaşında, erkek, evli ve dört çocuğu var

S3 52 yaşında, erkek, evli ve sekiz çocuğu var

S4 18 yaşında, erkek, evli ve bir çocuğu var

S5 42 yaşında, erkek, evli ve altı çocuğu var

S6 20 yaşında, kadın, bekar

S7 20 yaşında, erkek, bekar

S8 56 yaşında, kadın, evli ve üç çocuğu var

S9 35 yaşında, kadın, evli ve 2 çocuğu var

S10 39 yaşında, erkek, evli ve iki çocuğu var

S11 35 yaşında,erkek, evli ve iki çocuğu var

S12 47 yaşında, erkek, evli ve üç çocuğu var

S13 24 yaşında, kadın, evli, çocuğu yok

S14 43 yaşında, kadın, evli ve üç çocuğu var

S15 23 yaşında, kadın, bekar

S16 48 yaşında, erkek, evli ve beş çocuğu var

S17 54 yaşında, erkek, evli ve dört çocuğu var

EK-2. ANKET FORM

Atatürk Üniversitesi, Sosyoloji Anabilim Dalı'nda Prof. Dr. Mevlüt ÖZBEN'in öğrencisiyim. Bu görüşme formu aracılığı ile toplanan veriler "Zorunlu Göçmenlik Uyum Sorunları: Erzurum Örneği" adlı yüksek lisans tezim için kullanılacaktır. Başka hiçbir kişi veya kurum ile kesinlikle paylaşılmayacaktır.

Görüşme tarihi:

Mekân tasviri:

Ses Kayıt İzni:

Görüşmenin kalitesi:

BÖLÜM 1: DEMOGRAFİ

Cinsiyet (...) Erkek (...) Kadın

Yaş: .....

Aslen nerelisiniz?:

Medeni Durum: .....

Ailenizle mi buradasınız?

Eşiniz (varsa çocuklarınız) da burada mı? Burada olmayan var mı?

Eşi hayatta değilse, nerede vefat etti, ölüm sebebi neydi?

Çocuk sayısı:.....

Kaç kız kaç erkek?

BÖLÜM 2: GÖÇ

GÖÇ – Sebepler

- İtici Sebepler

Sizi göç etmeye iten sebebiniz nedir? Tek sebep bu muydu?

- Çekici Sebepler

Göç edeceğiniz yere nasıl karar verdiniz?

Göç kararını tek başınıza mı aldınız?

Tek başınıza almadıysanız eğer kiminle aldınız?

Neden Türkiye/Erzurum'u tercih ettiniz?

GÖÇ - Sonuçlar

Göç ettiğiniz yerde aradığınız yaşam standartını buldunuz mu?

Şu an içerisinde bulunduğunuz ekonomik koşullar sizi tatmin ediyor mu?

Ne iş yapıyorsunuz?

Mutfak gideriniz ne kadar? Çocukların harcaması ne kadar tutuyor?

Geliriniz ne kadar, nasıl bir işiniz var? Sigortalı mısınız?

Türkiye sizin için bir geçiş ülkesi midir?

Başka planlarınız var mı?

GÖÇ - Uyum

Göç ettiğiniz bölgede kendi ülkenizde ki kültürel yapıya benzerlikler gördünüz mü?

Erzurumlular ile / Türk halkı ile toplumsal anlamda uyum sağladınız mı?

Komşuluk ilişkileriniz var mı Türklerle?

Sizin varsa eğer eşiniz ve çocuklarınızın ilişkileri nasıldır?

Yaşadığınız sorunlar nelerdir?

Hangi sorunları aştınız, hangi sorunları aşamadınız?

En kolay uyum sağladığınız şey ne oldu?

Uyum sağlarken en çok zorlandığınız şey ne oldu?

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Mourad Meraneh Youssouf
Doğum Yeri ve Tarihi	Ali Sabieh 31 07 1994
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	2013-2016 Universite de Djibouti Carrier Social Applique
Y. Lisans Öğrenimi	2016- 2019 Atatürk Üniversitesi Genel sosyoloji ve Metodoloji
Bildiği Yabancı Diller	Fransızca, İngilizce, Arapça, Somalica, Afarca, Türkçe
Bilimsel Faaliyetleri	Bir Makale :Hegemonik Erkekliğin Uzantısı Olan Onur Kodları ve Şiddet: Otomatik Portakal Örneği.
İş Deneyimi	
Stajlar	. Universite de Djibouti . Cente d'epargne et de credi de Djibouti . UNFD
Projeler	Bölgedeki kadın sünneti Cibuti şehri üzerinde ve bölgedeki şehri. La mutulation genital feminin dans les region et les ville de Djibouti
Çalıştığı Kurumlar	
İletişim	
E-Posta Adresi	Mouradmeraneh103@gmail.com
Tarih	20/07/2019